

Partijski biznis: Propast Rimskog carstva

MODERNI SRPSKI NEDELJNIK

EVROPLJANIN

Broj 6 16. jul 1998. 10 DIN

Šta
ćemo da
uradimo
u Atini

Uhapšeni v Univerzitet

Droga u Beogradu
I narkomana među studentima
većan je za 100 odsto,
među radnicima
150 odsto

Glavni i odgovorni urednik Dragan Bujošević

JUL gleda Šešeljeva leđa

PONEDELJAK

Od početka sukoba na Kosovu i Metohiji iz Vojske Jugoslavije pobjeglo je sto pet vojnika koji su regrutovani u Crnoj Gori.

Vest bi bila neuporedivo tačnija da je umesto reči "pobjeglo" pisalo "dezertiralo". O tome kako će se šta zvati, nedavno se raspravljalo u jednoj redakciji. Povod za priču bio je potpis koji je njen novinar stavio na avion u italijanskoj bazi Avijano. Avion je vežbao izručivanje tovora bombi na majku i oca, brata, sestru, rodbinu, prijatelje... novinara koji se na njemu potpisao, "blagoslovivši", valjda, tako "misiju" bombardera.

Da li ćemo ljude koji beže iz vojske nazivati "mirotvorcima" ili "dezerterima", da li ćemo eventualni napad NATO na Jugoslaviju nazivati "agresijom" ili "pružanjem bratske pomoći", kako su svojevremeno Brežnjevi i Varšavski pakt nazivali svoj upad u Čehoslovačku - pitali su novinari u pomenutoj nezavisnoj redakciji.

U državi koja je sebe pretvorila u ništa, takva pitanja su normalna. Ali, čudno je da se Crnogorci koji se ističu u zahtevima za samostalnu, suverenu, nezavisnu Crnu Goru "ponose" veću o sto pet pobjeglih, jer upravo tako prave najbolji teren za to da kada bude trebalo braniti sopstvenu državu imaju hiljadu i pet dezertera.

Većina tih ljudi vrlo dobro zna da se ranjeni teroristi Oslobođilačke vojske Kosova leče i odmaraju u Ulcinju, a i to da su Albanci iz ovog grada za OVK sakupili preko dva miliona nemačkih maraka za samo tri meseca.

Nisam siguran da bi se Crnogorci koji opravdavaju bekstvo sto pet vojnika iz Vojske Jugoslavije radovali Crnoj Gori bez Ulcinja, ušća Bojane, Tuza...

SREDA

Gledam i slušam hrvatske fudbalere kako pre meča s Francuskom pevaju "Lijepu našu". Vidim da njihovi navijači nepogrešivo nose samo jednu jedinu zasta-

PROTIVNICI ILI SAVEZNICI: Avioni NATO u Avijanu

vu Hrvatske, skandiraju "U zbor za narod svoj", pevaju "...zovi...svi će sokolovi za te život dati".

Sećam se: niko od naših fudbalera nije smeo da zapeva himnu kojoj na ovdašnjim stadionima zviždi većina publike; raznolikih zastava naših navijača - zastava SFRJ, SRJ, srpske sa znamenjem koje svako po čefu stavlja na nju; navijači skandiraju "Srbija" iako su Crnogorci i Mijatović, i Savićević, i Kralj, i Brnović, i Petrović... A već danas u novinama piše da je crnogorski lobi kriv za neuspeh jugoslovenske reprezentacije.

Dobro je da smo i deveti. Nije to nikakva tragedija. Tragedija je što po Kosmetu OVK ubija i otima nenaoružane, što smo izopšteni iz sveta, što nemamo ni zastavu ni himnu - ne znamo ni ko smo, ni šta hoćemo.

PETAK

Tahir Hasanović, generalni sekretar Nove demokratije, ponosno mi kaže da su prijem povodom osmogodišnjice napravili da se vidi da nisu "mrtvi", da finansijska policija nije našla ništa u Nei (partijska fima), da je trošak prijema plaćen unapred...

Ali, ključna vest na prijemu je da je Mira Marković, koja je tog dana takođe slavila rođendan, čestitala osam leta Novoj demokratiji i da je to objavljeno u drugom dnevniku državne televizije. Politikom inficirani gosti u tom gestu vide moguće odustajanje JUL od saradnje s radikalima. Priča se, u poverenju, kako i radikali u Vladi Srbije govore kako neće još dugo ostati u njoj.

Izgleda da je na prijemu bilo najviše onih koji bi želeli da JUL vidi leđa odlazećim radikalima. U politici je javno saopštavanje želja dokaz nemoći da se željeno ostvari.

Kompletna oprema kupatila Keramičke i granitne pločice
Kamini i baštenski roštilji Prirodni graniti

TELO

Prijem

Srbi i dalje veruju da je ponavljajuća majka učenja.

Milan Milutinović predsednik svih građana Srbije zato je u znak sećanja na dan kada je Srbin zvani Španac pucao u Srbina zandara, napravio prijem.

U goste predsedniku svih građana Srbije nisu došli ne samo njegovi koalicioni partneri radikali, nego ni predstavnici građana Srbije koji su za SPO, DS, DSS, GSS... I oni kao i Milutinović utvrđuju gradivo.

14 Sedam dobrih vatica

U poslednjih nekoliko godina broj narkomana među studentima porastao je za sto, a među radnicima za 150 odsto

32 Pamet pod kontrolom

Univerzitet propada već 30 godina zaslugom države i indiferentnih ljudi sa samog univerziteta

23 Partijski biznis

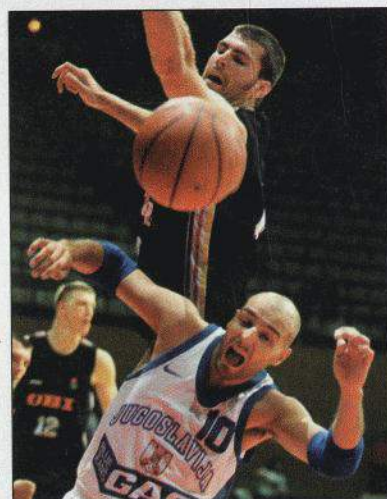
Formula za bogaćenje je jednostavna - uvoziš naftu, cigarete, kafu i alkohol; izvoziš pšenicu bakar, olovo, cink, aluminijum, zlato i kuvanu bukovinu; imaš pristup gotovom novcu, povoljnim kreditima i robnim rezervama

58 Košarka

Željko Obradović i Aleksandar Tijanić

o šansama jugoslovenske reprezentacije na Svetskom prvenstvu u Atini

Tema broja

▶ **32 Univerzitet:** Pamet pod kontrolom

34 Poređenja: Nemačka, Belgija, Francuska, Grčka

Jugoslavija

▶ **10 Kosmet:** Oteti - prokleti

▶ **14 Narkomanija:** Sedam dobrih vatica

▶ **20 Medicina:** Zdravlje iz šesira

▶ **23 Partijski biznis:** Propast Rimskog carstva

26 Letovanje: Brčkanje u TV Dnevniku

Reportaža

28 Ja sam čovek s koferom u ruci

Kultura

38 Umetnost: Na ivici fašizma

40 Sećanje: Kada je Beograd bio metropola

Nauka i tehnika

44 Sunčanje: Bronzano doba

50 Led: Osveženje i začini

Moderni život

52 Tirnanić: Klint Istvud na liniji vatre

▶ **58 Intervju:** Željko Obradović

62 Tijanić:

Kraj mita o dugačkim Srbima

65 Žanetić: Kiosci

Svet

66 Evropa: Potraga za adrenalinom

70 Amerika: Geopolitički delirijum

73 Diplomatsko čoše:

Cenzurisani Šešelj

Rubrike

3 Dnevnik • 4 Foto nedelje • 7 Periskop • 37 Liste • 42 Galerija • 49 Računari • 51 Poligon • 64 Reflektor • 72 Evropa • 73 Impresum • 74 Kalendar

PERISKOP

VESTI / ČINJENICE / OTKRIĆA

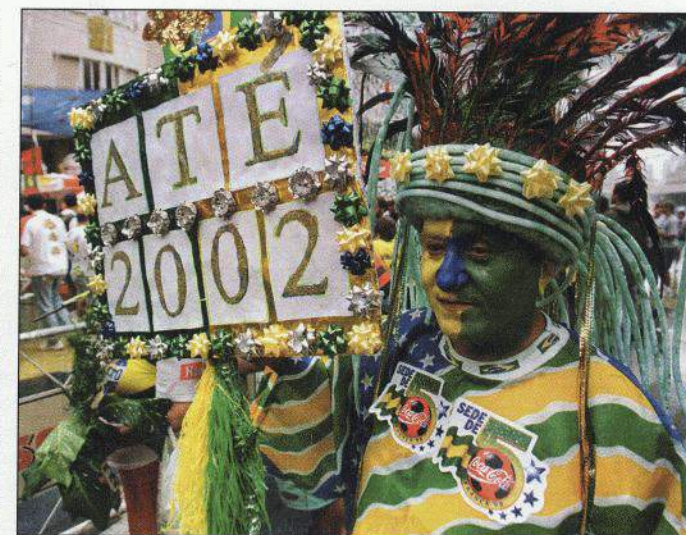
FUDBAL

Kad će 2002. godina!

Svetska fudbalska fešta je završena. Prvaci sveta su Francuzi, koji su u finalu golovima Zidana i Petija ponizili nadmene Brazilce. Francuska je sedma zemlja kojoj je pošlo za rukom da osvoji titulu na 16 mundijala. U društvu svetskih prvaka su i Brazil (4 puta), Nemačka (3), Italija (3), Argentina (2), Urugvaj (2) i Engleska (1). Treće mesto na ovom prvenstvu osvojili su debitanti Hrvati, koji su i najveće iznenađenje ovog takmičenja. Na četvrtoj poziciji zaustavila se Holandija, koja je po procenama većine stručnjaka igrala najbolji fudbal na prvenstvu.

Jugoslavija je osvojila utešno deseto mesto, uz mršav bilans od dve pobede protiv Irana i SAD, nerešen rezultat protiv Nemačke i poraz od Holandana u osmini finala.

Najbolji strelac je centarfor hrvatske reprezentacije Davor Šuker, koji je postigao šest golova, drugo i treće mesto dele Italijan Vjeri i Argentinac Batistuta sa po pet datih golova.

ŠANSE: Sve dok ne počne novo svetsko prvenstvo, svi navijači mogu da se nadaju da će upravo njihova reprezentacija biti prva

Na 64 utakmice postignut je 171 gol (2,67 po utakmici), igračima je podeljeno 249 žutih i 22 crvena kartona.

Sledeće svetsko prvenstvo u fudbalu održaće se 2002. godine, a organizatori će, prvi put u istoriji svetskih prvenstava, biti dve države - Japan i Južna Koreja.

HRVATSKA

Pobedili bi Brazil

Hrvatska je u fudbalskom delirijumu. Ekpa selektora Blaževića osvojila je treće mesto prvi put učestvujući na svetskom prvenstvu u fudbalu. Više od 100.000 Zagrepčana pozdravilo je ovacijama svoje ljubimce po povratku iz Francuske. Dok je u centru Zagreba fešta bila u punom jeku, Franjo Tuđman je hvatskim fudbalerima uručivao

DAVOR ŠUKER: Prvi golgeter Svetskog prvenstva

ordenje, a Ćiro Blažević je unapređen u čin general-pukovnika Hrvatske vojske.

Hrvatska reprezentacija ušla je u fudbalsku istoriju, ali i propustila jedinstvenu priliku da osvoji prvo mesto. Selektor Ćiro Blažević tvrdi da je prokockana šansa utoliko bolnija što je Brazil najslabija ekipa među završnom četvorkom i da je Hrvatska imala zaista istorijsku šansu da na opšte iznenađenje bude svetski fudbalski prvak.

TELO I ISTOK

Izložba „Telo i Istok“ (Ljubljana 7. jul - 27. septembar) istražuje fenomen bodi-arta u Istočnoj Evropi i status tela u različitim tradicijama i sociopolitičkim uslovima u ovom delu sveta, od šezdesetih godina ovog veka do danas.

Predstavljeni su radovi više od 80 umetnika iz 14 zemalja Istočne Evrope, a naši predstavnici su Marina Abramović, Dejan Anđelković, Jelica Radovanović, Radomir Damjanović Damnjan, Era Milivojević, Tanja Ostojić, Neša Paripović, Nenad Racković, Miša Savić, Balint Sombati, Ilija Šoškić i Raša Todorović.

Tekstove o jugoslovenskom bodi-artu u katalogu ove izložbe napisali su Bojana Pejić i Dejan Sretenović.

Era Milivojević: Telo - umetnički objekt

EVROPLJANIN PITA

TROŠKOVI DOMAĆINSTAVA NA ALKOHOL

Piće u domaćinstvu

NAJBOGATIJI 93%
NAJSIROMAŠNIJI 76%

Piće van domaćinstva

NAJBOGATIJI 47%
NAJSIROMAŠNIJI 9%

Pivo

NAJBOGATIJI 83%
NAJSIROMAŠNIJI 33%

Vino

NAJBOGATIJI 58%
NAJSIROMAŠNIJI 18%

Rakija (ljuta i meka)

NAJBOGATIJI 38%
NAJSIROMAŠNIJI 47%

Ostala alkoholna pića

NAJBOGATIJI 38%
NAJSIROMAŠNIJI 11%

Izvor: Strategic Marketing (podaci SZS)

HRVATSKA NA SUDU

Otkada je Hrvatska postala član Saveta Evrope i decembra prošle godine potpisala i ratifikovala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i dala izjavu o obaveznoj nadležnosti Komisije za ljudska prava i Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, svaki čovek koji se nalazi pod njenom jurisdikcijom, odnosno kome je ova država povredila neko lično ili imovinsko pravo, ima pravo da se žali evropskim institucijama.

Svaki jugoslovenski građanin ili izbeglica iz Hrvatske koji ne može da dođe u posed svoje privatne svojine, ili ako mu je ona oduzeta, onaj kome je ugrožen život u Hrvatskoj, ili onaj kome je nepravilno suđeno... ima, pod određenim uslovima, pravo da se žali Evropskoj komisiji, odnosno Evropskom sudu za ljudska prava. Ograničenja se odnose prvenstveno na primenu konvencije: ona važi samo za budućnost, što znači da se primenjuje od trenutka ratifikacije konvencije (za Hrvatsku primena važi od decembra 1997. godine).

S druge strane, pre nego što se zaputi u Evropu, žalilac mora da iscrpi sva takozvana pravna sredstva unutar Hrvatske. On, znači, svoje pravno zadovoljenje prvo mora da traži pred hrvatskim sudovima, pa tek u roku od šest meseci od okončanja takvog postupka ima pravo da se žali Evropskoj komisiji za ljudska prava, odnosno Evropskom sudu.

Odluku o povredi ljudskih prava donosi Evropska komisija ili sud, u zavisnosti od stepena u kome se postupak nalazi.

Ukoliko predmet dođe pred Evropski sud i on donese pozitivnu presudu za oštećenog, tužena država (Hrvatska) obavezna je takvu presudu da izvrši. Ukoliko država (Hrvatska) po odluci suda u više navrata prekrši Evropsku konvenciju i odbije da ispravi nepravdu u odnosu na pojedinca, izlaže se opasnosti da bude isključena iz Saveta Evrope, što je u ovakvim slučajevima jedna od sankcija državi.

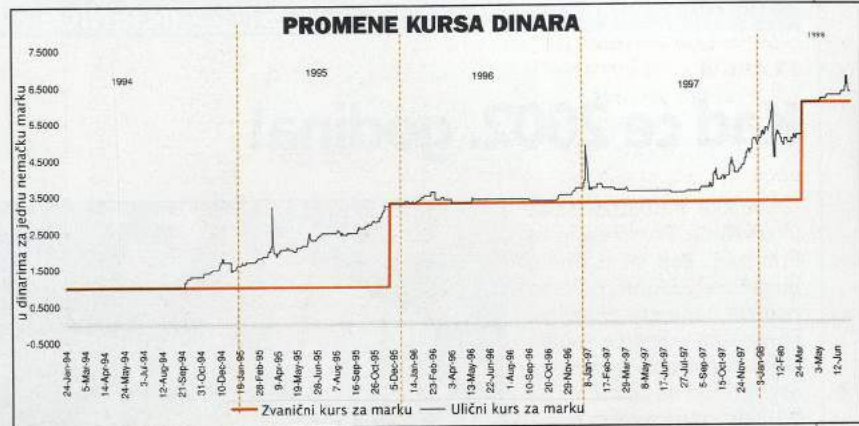
KURS DINARA

„Plitko“ ulično tržište

Crni kurs dinara preživeo je tokom protekle dve nedelje još jedan u nizu potresa. Nakon naglog rasta i uzleta do sedam dinara za jednu marku, stabilizovao se, zasad, na 6,4 do 6,7 dinara. Šta se desilo? Zvaničnog odgovora nema, ali se pretpostavlja da su najnoviji

udar izvele poslovne banke, s obzirom na to da u njima tih dana nije bilo dovoljno gotovine (jer je bila na ulici). Stručnjaci tvrde da je ulično tržište kod nas tako „plitko“ da ga je lako destabilizovati s gotovinom do najviše milion dinara.

U šticungu se kurs popeo na 7,5 dinara za marku i - tu stoji. Nije ni čudo, jer je spoljnotrgovinski deficit zemlje konstanta u ovdašnjoj

privredi. Savezna vlada zbog toga najavljuje niz ograničavajućih mera.

Grafikon kretanja zvaničnog i crnog kursa koji „Evropljanin“ objavljuje pokazuje, međutim, da bi druga rešenja bila bolja: zakonornost kretanja vrednosti domaće valute od 1994. godine do danas navodi na zaključak da se realnom tržišnom kursu ne može uteći, ma kakva ograničenja se pred njega postavlja.

EMIGRANTI

Albanci u Češkoj

Kosovski Albanci su poslednjih godina šampioni u ilegalnom imigriranju u Češku Republiku. Prošle godine, od 21.179 stranaca, koliko ih je prema zvaničnim podacima češka policija uhapsila dok su ilegalno prelazili granicu, najviše je bilo jugoslovenskih državljana - Albanaca s Kosova (3.202), slede Rumuni (2.378), Makedonci, odnosno Albanci iz Makedonije (2.105) i Bugari (1.936).

Od početka ove godine u ilegalnom prelasku

češke granice uhvaćeno je 15.290 izbeglica (najviše je opet kosovskih Albanaca), što je za 30 odsto više nego prošle godine. Međutim, češka pogranična policija procenjuje da je ilegalnih imigranata ipak manje nego što se očekivalo da će ih biti nakon eskalacije sukoba u južnoj srpskoj pokrajini.

Većina uhapšenih zadržana je na češko-nemačkoj granici, jer je Češka najčešće samo tranzitna zemlja ilegalne migracije na Zapad. Inače, stručnjaci procenjuju da policija uhvati samo 10 do 15 odsto stranaca koji ilegalno prelaze granicu.

Prosta računica kaže da su protekle decenije desetine hiljada kosovskih Albanaca promakle češkoj pograničnoj policiji, prošle kroz ovu državu i dokopale se obećane zemlje - Nemačke.

Prag: Granicu Češke ilegalno najčešće prelaze Albanci s Kosova

Izbeglice: Po pravdu u Evropski sud

INTERVJU

Priprema se oslobađanje Šakića

EVROPLJANIN: Mislite li da neki ljudi u Hrvatskoj ne znaju istoriju?

Zurof: Ima mnogo ljudi u Hrvatskoj koji neće da se suoče sa onim što se dogodilo Hrvatskoj u Drugom svetskom ratu. Neki ljudi glorifikuju ustašku prošlost. To nije dobar znak za hrvatsku budućnost.

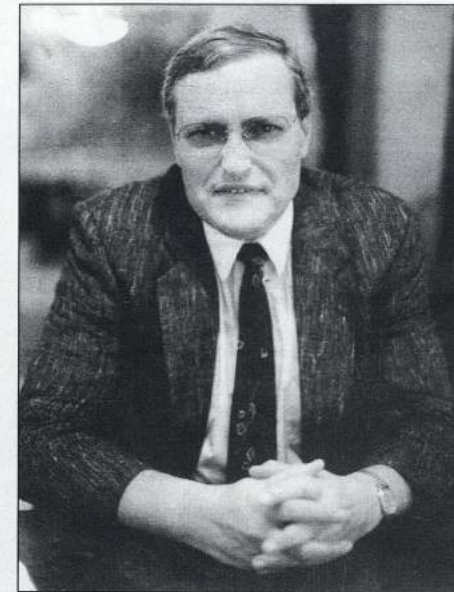
EVROPLJANIN: Imali ste primedbe na medijski tretman slučaja Šakić (zapovednik logora Jasenovac) u Hrvatskoj...

Zurof: Ako je sve ono što čitamo u novinama priprema javnog mnjenja za oslobađanje Šakića, Hrvatska će požaliti.

EVROPLJANIN: Mislite li da će suđenje Šakiću pomoći hrvatskom javnom mnjenju da raščisti ulogu NDH u Drugom svetskom ratu?

Zurof: Ako suđenje bude pažljivo, ako se iznesu dokazi, onda će to biti u korist Hrvatske. Ako suđenje bude farsa, Hrvatska će postati predmet ismevanja javnog mnjenja u svetu.

EVROPLJANIN: Osim Dinka Šakića koji je izručen Hrvatskoj, osim Nade Šakić za koju tvrdite da imate dokaze da je počinila zločine, te Ive Rojnice, prvog čoveka Dubrovnika za vreme NDH koji sada živi u Argentini, da li se još

Efraim Zurof, direktor Centra „Simon Vizental“ iz Jerusalima

neko od bivših ustaša može naći na udaru vašeg centra?

Zurof: Imamo dosta informacija i imaćemo ih sve više tokom vremena. Sačinili smo ugovor sa nemačkom vladom da nam da kompletne spiskove ljudi koji su bili u nacističkim formacijama i organizacijama.

EVROPLJANIN: Kod splitskih gradskih i županijskih vlasti protestovali ste zbog toga što u Splitu postoji ulica Mile Budaka, književnika, ali i ustaškog ministra, potpisnika rasnih zakona...

Zurof: To se mora promeniti. On je simbol najgoreg što se moglo dogoditi i dajem vam garanciju da ako Hrvatska to promeni - mi ćemo svakoga u svetu obavestiti o tom pozitivnom koraku.

EVROPLJANIN: A do tada?

Zurof: Prvo što ću da napravim kada dođem kući, zvaću gradonačelnika Beth Šemesa, izraelskog grada prijatelja Splitu, i upozoriću ga, na tu činjenicu. I ne samo njega. O ulici Mile Budaka obavestiću i gradonačelnika Los Angelesa, takođe splitskog grada prijatelja. Ta ulica daje pogrešnu poruku i njeno ime mora da bude promenjeno. Budak je simbol najgoreg što je moglo da se dogodi.

CARINA

Prošlog meseca Savezna uprava carina zabranila je bez obrazloženja uvoz slovenačke robe u Jugoslaviju, što je izazvalo veliko nezadovoljstvo vlasti i privrednika u Sloveniji, kao i ovdašnjih uvoznika. Slovenački zvaničnici nazvali su tu odluku odmazdom Beograda zbog najave slovenačkog ambasadora u UN da će glasati za međunarodnu vojnu intervenciju na Kosovu ukoliko se o tome bude raspravljalo u Savetu bezbednosti.

Ipak, opšti embargo na slovenačku robu nije dugo trajao. Prošle nedelje, carinarnicama na graničnim prelazima stigla je pismena naredba iz Savezne uprave carina kojom se dozvoljava uvoz nekih proizvoda iz Slovenije. Na tom spisku nalazi se 48 proizvoda, među kojima su: Hartija novinska, u rolnama i listovima

Hartija bezdrvena štamparska Hartija i karton za grafičke

Omekšavanje: Pošto je uveden potpuni embargo na slovenačku robu, Savezna vlada se predomisllila i iz njega izuzela 48 proizvoda, među njima i generatore za avione

svrhe Hartija štamparska ukrasna za proizvodnju Toplo valjana žica od brzoreznog čelika Šipke od brzoreznog čelika Električna oprema za paljenje i pokretanje motora s unutrašnjim sagorevanjem Svećice za paljenje za civilne vazduhoplove Magnetni za paljenje za civilne vazduhoplove Generatori za civilne vazduhoplove Ostala oprema za civilne vazduhoplove.

TENDENCIOMETAR

Davor Šuker	↑	Nikako nije uspeo da izbori mesto u prvom timu Reala iz Madrida, ali je ušao u najbolji tim sveta i postao prvi golgeter
Vojislav Šešelj	↶	Uspeo da isplati penzije iako nije prodao dedinjske vile niti državne zgrade
Fatos Nano	↷	Priznao da ne može da kontroliše sever Albanije. To nema nikakve veze s Kosovom, već sa željom da mu Amerikanci „srede“ Berišine pristalice
Lilijana Blagojević	↔	Na mestu ministra kulture Beograda zamenila Slobodana Skerlića, koji je izdržljiv „do koske“

TANJA BABOVIĆ: „Kada su me odveli u njihov štab u Brojčima, ispitivali su me čitavu noć. Onda se pojavio sin komšije koji je za vreme Drugog svetskog rata spasao moju majku i nas decu. Pita on: 'Šta ćeš ti, Tano, ovde', a ja mu pokazujem modrice, šta mi je Nazmija uradio i kako mi preta da će da me zakolje... Onda me je iz štaba otpratio do kuće... Posle nekoliko dana došao je i rekao da više ne može da me štiti.“

MANASTIR DEVIĆ: Monahinje zaziđuju prozore, spremajući odbranu od albanskih terorista

KOSMET

Oteti - prokleti

Jedina nada da se kidnapovani oslobode više ne postoji, jer su prekinute tradicionalne komšijske veze. Nemoćni su i vlast Srbije, i Međunarodni crveni krst, i političari Albanci, i strane diplomate

Bio je sumrak, i ono malo automobila na putu već je imalo upaljena svetla. Na blagom usponu od Obilića ka Prištini stari autobus prepun radnika brektao je bljujući iz auspuha oblak crnog dima.

„Eto kako to izgleda“, kaže novinar iz Prištine dok se vozimo automobilom iza autobusa. „Noću ih zaustave, upadnu unutra s kalašnjikovima na gotovs, legiti-mišu sve, pa koga odaberu. Posle, šta mu Bog da.“

Uputili smo se porodici Spasić da razgovaramo s ocem tridesetpetogodišnjeg Žar-

ka, vozača s kopa termoelektreane u Obiliću. Njega su naoružani Albanci oveli 13. maja nešto posle devet sati uveče u selu Grabovac kod Balačevca dok je išao da pokupi radnike površinskog kopa kojima je završavala smena. Od tada se o Žarku Spasiću ništa ne zna.

„Nisam se brinuo što ga nema do jutra“, kaže otac Milorad. „Mislio sam da je produžio smenu, bio je veliki radnik. Onda je došao njegov kolega, našao me u polju i rekao mi da je Žarko kidnapovan. Navodno, odveli su ga negde u Drenicu.“

sudbina: CVETA SIMIĆ

Cveta Simić (69) iz sela Hercegovo kod Vučitrna pronađena je u noći između 6. i 7. jula na putu od Vučitrna do Pantina. Ona je pri prvom naletu Albanaca na selo 25. juna ostala kod kuće ne želeći da napusti stoku. Od tada je bila zarobljena u kući kojoj milicija nije mogla da priđe.

Pronađena je u veoma lošem stanju, s opekotinama II stepena na bradi i donjem delu lica, vratu i grudnom košu, imala je ubode po vratu, a koža joj je oguljena na levom laktu i kolenima. Iz kosovskomitrovičke bolnice „8. juli“ prebačena je u Beograd na VMA.

Njeno stanje je zasad stabilno, ali još nisu dozvoljene posete. Prema rečima lekara, dopremljena je u stanju pomućene svesti, a pretpostavlja se da je imala akutni moždani udar izazvan stresom, nedostatkom hrane i vode.

Bio je to najboljniji udarac koji je pogodio porodicu Spasić iz sela Šibovca kod Prištine, starosedeoce na Kosovu, ugledne i dobrostojeće domaćine, poslednje Srbe koji su ostali u selu odbijajući da ga napuste. Ipak su ih proterali, početkom juna.

POČETAK: Narkomana je sve više i sve su mlađi. Čak 22 odsto konzumenata narkotika ima između 15 i 19 godina, a najmlađi registrovani narkoman u Beogradu je jedanaestogodišnjak. Poslednjih godina broj narkomana povećan je među studentima za 100, a među radnicima za 150 odsto

NARKOMANIJA Brojevi

Novoprijavljenih narkomana 1997. godine bilo je u proseku 18 na 100.000 stanovnika Beograda, a sa onima prijavljenim otpre prosek je iznosio 86 na 100.000. Samo deset godina ranije, ti brojevi su bili „beznačajni“, kako u nedostatku preciznih podataka kažu u Zavodu za bolesti zavisnosti.

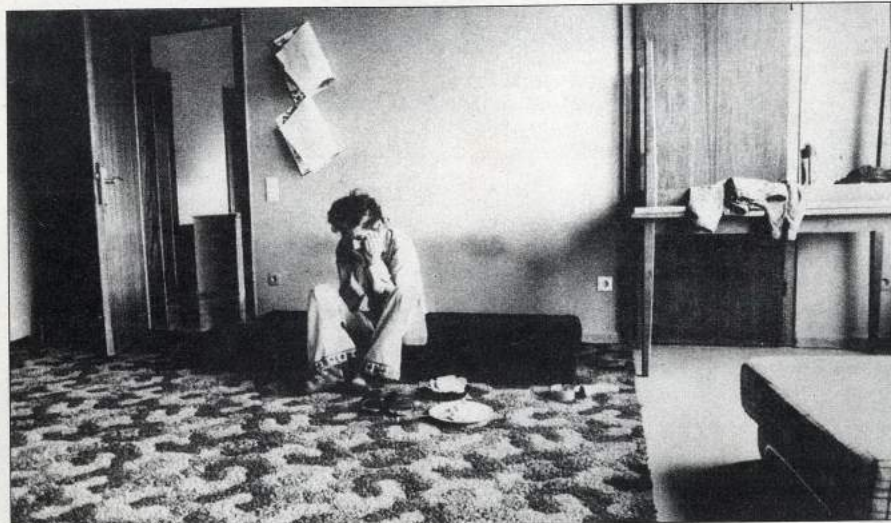
Pre pet godina 8,6 odsto ukupnog broja prijavljenih narkomana imalo je između 15 i 19 godina, a prošle godine toj starosnoj grupi pripadalo je čak 22 odsto.

Samo u toku prošlog meseca jedan psihijatar u Institutu za mentalno zdravlje imao je preko 20 novih pacijenata. Najmlađi ima 14, a najstariji preko 40 godina.

Devetnaestogodišnji G., na heroinu od svoje sedamnaeste, ovih dana priča: „Od mojih 20 drugova iz odeljenja sigurno njih 15 probalo je travu, a od toga njih desetorica redovno duvaju. Od 20 devojaka sedam-osam je sigurno probalo, a tri-četiri to rade i malo češće.“

Procenjen je da je između 30 i 50 odsto mladih srednjoškolskog uzrasta probalo neku drogu.

KRIZA: Znojenje, curenje iz nosa, naleti drhtavice, mučnina, jeza, panika...

NARKOMANIJA **Veza**

„Imaš svog Turčina. Čim stigneš, javi mu se telefonom. Sedneš u taksu i odeš kod njega na gajbu. On ti lepo odmeri, nikad ne zakine, uvek da koji gram više, da ponovo navrtiš. To spakuješ u kurtone, pa sve nalakiraš i acetoniraš, tako da se izgubi svaki miris, mada taj miris ništa ne može da uništi. Kupiš hleb i napraviš sendvič nafilovan tim kurtonima. Staviš sve u kesu sa koka-kolom, fantom i metneš je dva sedišta dalje od svog. I ne diraš do Beograda. Ako i nađu, ne mogu da provale čija je. Neće u tom autobusu niko od putnika da ti dira kesu. Jer svi nose. Babe nose. Majke s decom. Šoferi, konduktteri. Možeš da naručiš kod Turčina šta god hoćeš. Njegov auto, šofer, njegova roba, i sve to franko Beograd. Ti samo treba da imaš lovu.“

METOD: Policija narkomanima prvo pregleda usta u kojima je često u paketićima heroin

Foto: Rojters

je sedam komada i olakšanje. Bledunjavo (pravi fiks je braon), ali dovoljno.

Zoran B. je mogao da krene u akciju. Telefon. Okreći sve što misliš da možeš da presvučeš za kintu. Ubeđuj, moli, laži. Nacrtaj pare. Kaži da ti je umro čale, da si imao saobraćajku, prevari i njega i sebe. Izmisli, rodi, stvori, ukradi.

Narkomani krađu sve. Od vegete i čokolada, preko parfema i viskija, do odeće iz butikata i firmiranih stvari. Sve što može brzinski da se proda za *dirty cash*.

Zoran B. ima sreće u svaštari kod „Fontane“. Četiri parfema. Daje ih za po dvadeset pet maraka, ne bi više tražio ni da je uvaljivao nove soni televizore. Ima za gram. Telefonira svom čoveku. Čuka za dvadeset minuta. Trideset pet minuta kas-

EKSTAZI

Sintetička droga - „čista stvar“ sa izraženim halucinogenim svojstvima. Po hemijskom sastavu bliska je drugim sintetičkim drogama, na primer metamfetaminu, koje oštećuju mozak.

◆ Dejstvo

Slično dejstvu kokaina i amfetamina: ubrzan rad srca, povišen krvni pritisak, mučnina, poremećaj vida, nesvestica, jeza, znojenje i psihološke tegobe, kao zbunjenost, depresija, nesanica, jaka i iznenadna želja za određenom hranom ili pićem, jaka teskoba, paranoja i psihotične epizode.

MDA, hemijski pamjak ekstaziju, uništava moždane ćelije koje proizvode serotonin i imaju neposrednu ulogu u regulisanju agresije, raspoloženja, seksualnih aktivnosti, sna i osetljivosti na bol. Dokazano je da ekstazi ne samo degenerišu nervne završetke već utiče na njih tako da ponovo rastu, ali abnormalno - ne uspevajući da se ponovo spoje sa nekim delovima mozga i spajajući se drugde sa pogrešnim delovima. Ovi pogrešni spojevi mogu biti trajni i tada ih prate kognitivna oštećenja, promene emocija, sposobnosti učenja, pamćenja, ili hemijske abnormalije slične hormonskim poremećajima.

Cena jedne kapsule u Beogradu iznosi od 25 do 30 maraka.

Uobičajeni nazivi: E, ekser.

HEROIN

Najadiktivnija droga koja i najbrže izaziva zavisnost. Dobija se iz biljke (čaure) maka, uz morfijum i opijum. Uzima se intravenski, puši ili udiše (snifa).

◆ Dejstvo

Naučnici su počeli da razumeju dejstvo droge na mozak kada su otkrili receptore za opijate. Tražeći odgovor na pitanje otkud to da ljudski mozak ima „ugrađene“ receptore za nedozvoljene droge, otkrili su dve prirodne supstance - endorfin i encefalin - koje se vezuju za te receptore i umanjuju bol. Opijati poput heroina uklapaju se u te receptore, menjaju način na koji mozak funkcioniše i izazivaju zavisnost. Heroin ume da smanji otpornost organizma na infekcije. Izaziva euforiju, spisanost, disajne teškoće, mučninu... Heroin se od svih droga najčešće vezuje za prenošenje HIV/side jer ga većina korisnika unosi intravenski, pomoću injekcije sa korišćenim, zaraženim iglama.

Kada heorina više nema u telu i mozgu, ono što osećaju korisnici često opisuju kao izrazito težak oblik gripa. Neki od simptoma su suzne oči, curenje iz nosa, zevanje, gubitak apetita, naleti drhtavice, panika, jeza, znojenje, mučnina, grčevi u mišićima i nesanica. Krvni pritisak i temperatura su povišeni, a puls i disanje ubrzani. Prevelika doza smanjuje broj signala koji iz mozga uspevaju da dopru do grudnih mišića, što za posledicu ima usporavanje disanja, a ponekad i potpun prestanak. Bebe čije su majke u trudnoći uzimale heroin najčešće su veoma krhko opšteg zdravlja, niske telesne težine i u velikom procentu umiru od sindroma iznenadne smrti (*Sudden Death Syndrome*). Bebe zavisnika rađaju se i same kao zavisnici i „skidanje“ im je prvo iskustvo u životu.

Gram heorina staje između 80 i 100 maraka. To mu je cena već godinama, praktično otkako je osvojio Beograd. Prekretnom godinom u životu beogradskih narkomana smatra se 1978, kada je u Beogradu odigrana utakmica Ajaks-Juventus, a nekoliko hiljada holandskih navijača ponelo je na tekmu i veće količine heroina. Beogradski narkomani otkrili su pravu stvar. Početkom osamdes-

tih, heroin se ustoličava kao glavna beogradska droga, pored marihuane. „Kod SKC je postojala gajba gde se tip javljao na telefon rečima: 'Dobar dan, ovde dragstor droge, izvolite'. Mogao je da ti nabavi šta god treba“, seća se M.

Uobičajeni nazivi: hors, belo, dop, žuto, pd, pajdo, muša.

KOKAIN I KREK

Dobijaju se iz lišća koke, biljke koja raste u Južnoj Americi. Kokain se prerađuje u beli prah, koji se ušmrkava kroz nos ili unosi u organizam intravenski. Krek se dodatno prerađuje u supstanciju koja se puši.

◆ Dejstvo

Kokain deluje na mozak i, poput heroina, lako i brzo izaziva zavisnost. Zbog unošenja kroz nos, kada velike doze brzo stižu do mozga, navlačenje na krek je još lakše.

I kokain i krek deluju tako što hemikaliju zvanu dopamin zarobljavaju u prostore između nervnih ćelija u određenim delovima mozga. Dopamin stimuliše te ćelije, čime se stvara osećaj jakog zadovoljstva. Na preterane količine dopamina mozak odgovara tako što neke količine uništi i isključuje ćelijske receptore tako da oni više ne primaju nadražaje dopamina. Korisnik uzima sve više kokaina sve češće nastojeći da ponovo oseti zadovoljstvo koje je osećao prvi put, postepeno gubeći kontrolu i postajući zavisni. Zavisnici su obuzeti nabavljanjem droge i ka tom cilju je usmeren najveći deo njihovih misli i ponašanja. Kokain utiče na rasuđivanje i stvara osećanje dobrog raspoloženja i samopouzdanja. Velike doze mogu da izazovu paranoju, a korisnici mogu da postanu agresivni i nasilni. U retkim slučajevima kokain može da uzrokuje smrt nakon prvog ili dugotrajnog konzumiranja. Smrt nastupa usled prestanka rada srčanog mišića.

U medicini ima ograničenu primenu kao anestetik.

Uobičajeni nazivi: belo, puder, koki, koka, kokiška.

MARIHUANA

Dobija se od biljke konoplje, koja uspeva u mnogim zemljama, uključujući i Srbiju. Zamotava se u cigaret-papir, od koga se napravi džoint, ili stavlja u lulice i puši. Kuva se kao čaj ili dodaje kolačima. Biljka konoplje daje i hašiš (takođe može u kolače, takozvane *space cakes*), šest do deset puta jači od trave, i ulje hašiša, najjači oblik koji ima visok koncentrat THC, psihoaktivnog sastojka konoplje. Hašiš se sakuplja tako što se muške biljke dobro protresu. To se radi u sobama obloženim gazom, sa koje se prah lako skuplja. Najkvalitetniji je prah koji se kupi na tavanici. U južnoj Africi, polen se tradicionalno sakuplja tako što se trči kroz polje marihuane. Polen koji se podigne s biljaka lepi se na znojavo telo (tako se lakše zadrži na koži) i kasnije skida sa kože metalnim pločicama.

◆ Dejstvo

Marihuana sadrži nekoliko psihoaktivnih hemikalija. Loše utiče na pamćenje, koncentraciju i sposobnost učenja, kao i na rasuđivanje i brzinu reagovanja. Izaziva psihičku zavisnost.

Marihuana se u medicini koristi u obliku kapsula sintetičkog THC koji se dobija isključivo na recept i koristi za smanjenje mučnine kod bolesnika na hemoterapiji. Do 1937. godine bila je u svim svetskim farmakopejama kao lek protiv migrene, bronhitisa, astme... Kada je utvrđeno da stvara psihičku zavisnost, zvanično je zabranjena.

Trava je kod nas najzastupljenija droga. Posetio zabluda da je bezopasna. Ume da „razludi“ i

SKUPO: Da bi se sredio pušenjem, narkoman mora da utroši čitav gram droge. Većini je mnogo bliži špric za koji je dovoljno i četvrt grama

NARKOMANIJA **Širenje**

„U Jugoslaviji nema ozbiljne epidemiološke studije koja bi utvrdila broj ljudi koji imaju probleme vezane za psihoaktivne supstance. U pitanju su samo procene i one su prilično proizvoljne. Zvanično niko ne stoji iza tih brojeva. Takođe, potrebno je tačno definisati ko je narkoman. Jedno je kad kažemo da je toliko i toliko osoba probalo, drugo je precizna podela po kategorijama uživalaca.“

Nema grada niti sela u Srbiji koje nije na udaru droge. Najviše je droge u Beogradu, Nišu, Kragujevcu i Novom Sadu, ali poslednjih desetak godina proširila se i na manje gradove. Svedoci smo decentralizacije i demetropolizacije problema. Ovo prvo znači da se narkomanija širi iz nekada najugroženijih centralnih gradskih opština, pre svih Starog grada, Savskog venca, Vračara, Dedinja, na rubne opštine - Novi Beograd, Čukaricu, Obrenovac. Demetropolizacija znači da narkomanija više nije problem samo glavnog grada. Osamdesetih je odnos lečenih iz Beograda prema onima iz unutrašnjosti bio 100 prema jedan, danas - 2,7 prema jedan“, kaže dr Aleksandar Ramah, psihijatar i stručnjak za bolesti zavisnosti.

DECENTRALIZACIJA: Nema ni grada ni sela u Srbiji bez droge

ŠPRIC: Najčešći način unošenja droge i najčešći uzročnik smrti

nije, Zoran B. je urađen „fabrički, po jusu“. Baulja iz ulaza i kaže „dobro jutro“. Divan dan, ima polutku u džepu i misli da ima sreće. Krenulo ga je, taličan je, danas će da ih razvali.

Hapse ga u Centru „Sava“. Stavio je dva firmirana duksa pod gepavac i bio snimljen. Sekuritatea na ufuru kaže „stop“. Klasično safatavanje - dampovao je. Malo ga trkeljaju; u džepu ima kompletan pribor i polutku dopa. Horror. Sekuritatea zove Četvrto odeljenje. Grozan dan.

Četvrto odeljenje je gudra. Gradski SUP u 29. novembra, Odeljenje za narkotike. ▶

Foto: S. Grujičić

RADOZNALOST: Droga se proba jer ima čar nedoživljenog

NARKOMANIJA Pilule

„Zajednička svima koji prvi put probaju drogu jeste radoznalost, a radoznalosti ima raznih. Deca je probaju jer je to nešto nesvakidašnje i ima čar nedoživljenog. Kada je o tabletama reč, tu često prepoznamo ponašanje roditelja. Deci se kod kuće daje primer da postoje čarobne pilule koje rešavaju svako mamino ili tatino neraspoloženje“, kaže dr Stevan Petrović. „Jedan dvanaestogodišnji tabletmom rekao mi je da nije važno da to osećanje bude lepo, već da bude drugačije. To je i taj drugi motiv: da se doživi nešto čega nema u svakodnevnom životu kojim dominiraju dosadni tata, dosadna mama, dosadni zadaci, ustajanje uvek u isto vreme da bi se išlo u dosadnu školu. Osim toga, danas naše društvo šalje poruku mladim ljudima da se može uspeti i bez škole, pa čemu onda sve to? U osnovi je nezadovoljstvo životom kojim se živi i bežanje u neki drugi prostor“, kaže ovaj psihijatar.

Najbrži na svetu. Nije prošlo ni pet minuta a već su kliknule lijanе. Ubačen je u kola. Šamar. Sedi na zadnjem sedištu između dva kiklopa od kojih jedan ima oba oka. Drže ga za ruke preko lijana. Semafor - šamar; pešački prelaz - šamar; „šta vam je, što me bijete“ - šamar; „ko te bije“ - dva šamara; „možda dečko hoće u Košutnjak“ - pitanje bez šamara.

Zoran B. neće u Košutnjak. Tamo te vežu za drvo i lempače ko majmuna. Ali ne kada u džepu imaš samo polutku. To je za Dvadeset deveti. Pritvor. Kaiš i pertle su

skinuti, džepovi izvrtuti. Skidaš gaće i naguziš se. Rutinski.

Metalna vrata, kriva drvena klupa, klozet odvojen poluzidom. Prozor u rešetkama je otvoren i leti i zimi. Gori jebeno svetlo i smrdi kao kuća i kolera. Zoran B. se u ćeliji guši i preplašen je na smrt. Baca bič. Ćelija je isprovraćana strahom, heroinom, smradom.

Namestiti, ne namestiti. Izvući dupe, ne

KARGO: Droga se odavno prenosi u velikim paketima

Foto: Rojters, Karta: Darko Knežević

MARŠRUTA: Preko Jugoslavije se ukršta nekoliko značajnih puteva droge

posle nekoliko godina konzumiranja ali i posle samo jednog probanja. Nisu retki primeri iz prakse kad redovni uživaoci marihuane upadnu u konfuzno i uznemireno stanje, ponašaju se paranoično, agresivno i manično. Mladić od 19 godina, doveden pre nekoliko dana u Institut za mentalno zdravlje, govorio je lekarima da mu roditelji čitaju misli i da hoće da ga otruju, da ne sme s majkom da ostane sam u sobi jer će ga ona silovati, bio je izrazito agresivan. A samo je popuštao jedan dobar džoint, kao mnogo puta pre. Imao je akutnu intoksikaciju marihuanom i prisilno je hospitalizovan. Marihuana ne prija osobama s niskim krvnim pritiskom jer ga dodatno spušta, štetno utiče na srce, a njeno hronično dejstvo se ogleda u gubitku interesovanja, problemima sa učenjem i pamćenjem, sporim reakcijama i opštom dekoncentracijom. Njeno dejstvo je u osnovi nepredvidljivo.

Statistika kaže da svaki peti pušač marihuane prelazi i na „teške“ droge.

Uobičajeni nazivi: trava, mara, vutra, gras.

LSD

Bojni otrov. Droga veoma jednostavna za zloupotrebu. Jedno od najjačih halucinogenih sredstava i jedna od najmoćnijih hemikalija koje utiču na raspoloženje. Prodaje se u tabletama, kapsulama, a proizvodi se i kao tečnost. Nema miris, boju ni ukus i obično se unosi kroz usta. Kod nas se najčešće nalazi u vidu kartonskih blokčića natopljenih „esidom“ i izdeljenim na male kvadrate od kojih svaki predstavlja jednu dozu.

Dejstvo

Efekt i su nepredvidljivi. Zavise od količine, od toga kakva ličnost je uzima, u kakvom je raspoloženju i šta očekuje, kao i od sredine u kojoj se doza uzme. Među fizičkim efektima su povišena telesna temperatura, ubrzan rad srca i povišen krvni pritisak. Senzacije i osećanja menjaju se

mного brže nego fizički znaci. Uobičajene su halucinacije i prividi, što može dovesti do panike. Izrazito negativne reakcije na LSD korisnici nazivaju lošim tripom. Mnogi korisnici i bez ponovnog uzimanja imaju tzv. flešbekove, ponavljanje nekih vidova svog iskustva pod drogom dugo nakon uzimanja.

Uobičajeni nazivi: esid, trip.

AJS

Sintetička droga. Kristalizovani metamfetamin. Stimulans. Konzumira se pušenjem. Stimuliše centralni nervni sistem izazivajući povišenu aktivnost i budnost.

Dejstvo

Fizičko dejstvo ajsa uključuje: lupanje srca, vizuelne smetnje, odsustvo umora duže nego što je normalno, oštećenja mozga, pluća i jetre. Upotreba metamfetamina poput ajsa utiče na vid, rasuđivanje, koordinaciju, reflekse i može da bude uzrok automobilskih nesreća i nesreća pri radu s mašinama. Dejstvo ove droge traje između dva sata i dvadeset sati, u zavisnosti od popušene količine. Promene ponašanja uključuju nasilnost, halucinacije, depresiju i psihozu.

Ulični nazivi: kristal, staklo.

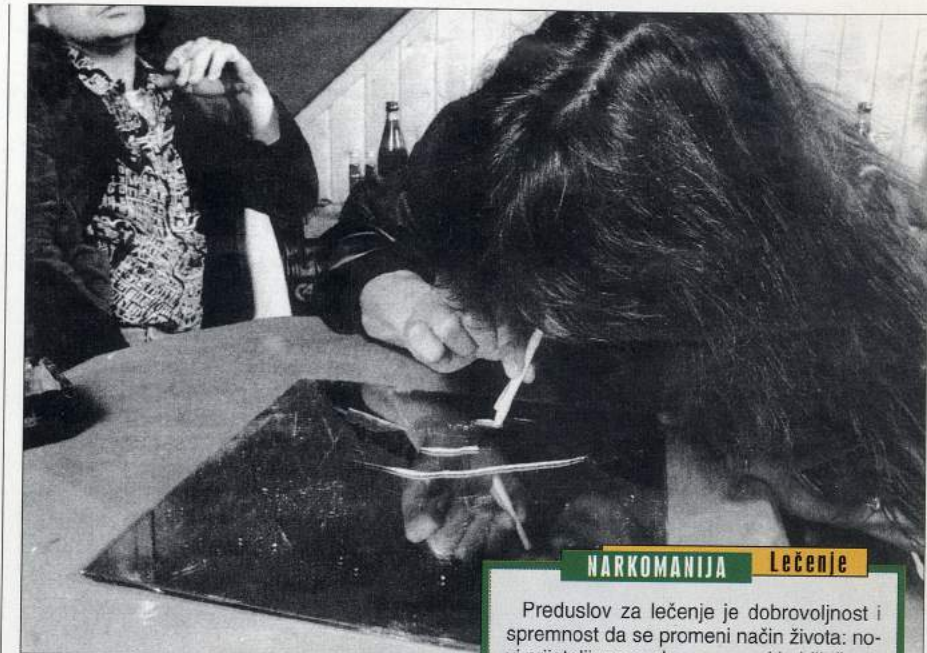
PCP (FENCIKLIDIN)

U početku dobijen kao anestetik za ljude i krupne životinje. Ne primenjuje se u medicini više od 30 godina (od 1965). Danas se ilegalno proizvodi u tajnim laboratorijama i prodaje u obliku tableta, kapsula ili bojenog praha. Obično se udiše, puši ili pojede.

Dejstvo

PCP stvara osećanje neranjivosti i neosetljivosti, što često prelazi u ljutnju i bes. Velike doze izazivaju nagli pad krvnog pritiska, usporen puls i usporeno disanje. Može imati efekte slične primarnim simptomima shizofrenije.

Ulični naziv: Pi-Si-Pi, raketno gorivo, andeoska prašina

NARKOMANIJA Lečenje

SNIFANJE: Način na koji se najčešće konzumira kokain

izvući dupe. Zaglaviti. Pokušava da se skulira, diše duboko, čita mentolske grafite po zidovima. Datumi i potpisi iskompleksiranih robijaša. Zoran B. je u velikom sranju.

Ujutru ga vode na spiku. Koga će da namesti? U zikri - koga god treba. Debelog, on mu se ionako zamerio i za pare i za dop. Uostalom, droga je samoziva.

Kljunovi ulaze i izlaze iz kancelarije. Znaju kada je počeo, od koga uzima, koliko mu treba dnevno. Ako je dobar, može da se ogrebe za kafu i cigaru. I za dva trodona. Onda dil. Zvače Debelog i dogovoriće šemsu. Direktno iz murije. Telefon i: „Matori, daj da se zavriši mić.“ Pao je za polutku, izlazi za gram.

Zoran B. ponovo veruje u svoju sreću. Brzo kući i sve ispričati mami i tati. Bio sam u zatvoru, idem da se lečim. Mama malo plače, tata stvara dvesta maraka za dve flašice heptanona.

Zoran B. okreće telefon i zakazuje čuku. Pola sata kasnije ubauljao je u ulaz. Strihnin pomešan sa heroinom ubio ga je dok mu je igla još bila u veni.

U Beogradu prema podacima Zavoda za bolesti zavisnosti godišnje od droge umre pet narkomana, a od bolesti vezanih za narkomaniju još njih pedesetak. Prema podacima samih narkomana, prvu cifru treba pomnožiti sa deset.

ANA DAVIČO / IVAN RADOVANOVIĆ
JELENA SRETENOVIĆ

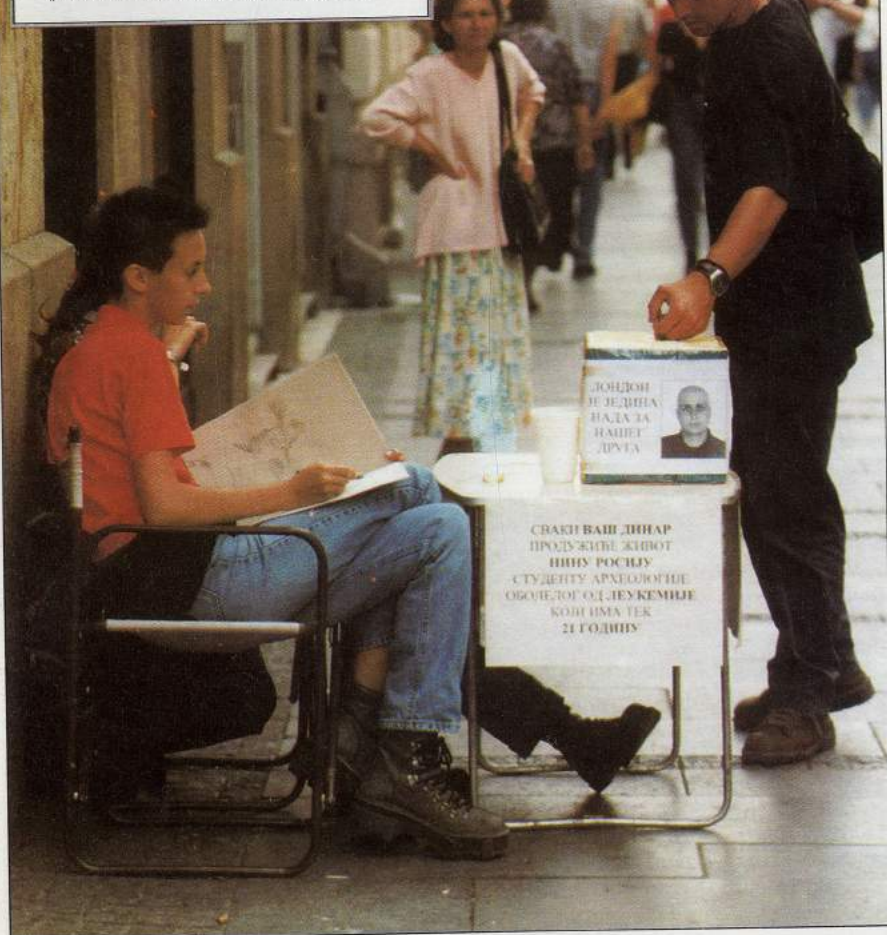
(Priču o Zoranu B. ispričao M.)

SKANDAL

Humanitarne akcije postojale su i u godinama većeg bogatstva. I danas se u novinarskim „medicinskim“ krugovima prepričava iskustvo Baneta Vukašinića, pokrovitelja jedne od takvih akcija: odziv je bio izvanredan, novaca se sakupilo mnogo više nego što je bolesniku bilo potrebno. A kada je kolega predložio da se „višak“ uloži u poseban fond za slične slučajeve, doživeo je grubo odbijanje.

„To smo mi dobili“, glasio je odgovor.

STAROSNA GRANICA

„Svedoci smo potresnih situacija kada nam se obrate roditelji deteta koje ima 15 godina i tri dana, na primer. Zakon je, dakako, nepravičan ali je - uslovljeno sredstvima - jedino moguć. Kada bismo učinili jedan jedini presedan, presedana bi uskoro bilo više od regularnih slučajeva“, veli Šaranović. „Zalagali smo se da se u sklopu izmena i dopuna Zakona o zdravstvenoj zaštiti, ova starosna granica pomeri do punoletstva, ali videćemo šta će biti od toga.“

Naš sagovornik dodaje da, mada retko, ima situacija da komisije u referentnim zdravstvenim ustanovama podlegnu pritisku roditelja, čak i kada je slučaj beznađežan, ali da diskreciono pravo komisije Zavoda ispravlja takve „greške“. Ponekad porodica najpre povede akciju za pomoć, pa, kada ne sakupi dovoljno sredstava, podnese legitimni zahtev za naknadu razlike u ceni. Ako su medicinski indikovani, i takvi se zahtevu razmatraju, kao što ima slučajeva da zbog hitnosti porodica pozajmi neophodna devizna sredstva koja im Zavod naknadno refundira, ako postoji prethodno rešenje o opravdanosti lečenja u inostranstvu.

PRIORITET: U prošlog godini razmatrano je 85 zahteva, a samo je 31 pacijent lečen u inostranstvu

STARA ŠTEDNJA

Otkako je Pravilnik o upućivanju na lečenje u inostranstvo postao krajnje restriktivan, u opticaju je mogućnost da pacijenti svoj spas „namire“ iz (vlastite) stare devizne štednje.

„Ovaj postupak funkcioniše“, uverava nas Bora Šaranović. „Naše rešenje o opravdanosti lečenja dostavljamo Ministarstvu za zdravlje, kao nadležnom organu uprave, koje opet može da izda validnu potvrdu za neku od poslovnih banaka.“

Nevolja je jedino u tome što je i likvidnih banaka i velikih štediša - sve manje.“

MEDICINA

Zdravlje iz šesira

Bolje je i jeftinije dovesti strane lekare da operišu kod nas nego slati domaće pacijente u inostranstvo

Nino Rosi, 21 godina, student arheologije iz Grocke. Za transplantaciju kostne srži u Londonu (boluje od teškog oblika leukemije) potrebno je 53.000 funti. Dobro-

voljnim prilozima, posle višestrukih apela za pomoć, sakupljena je 21.000. Nedostaju još 32.000. Operacija je u međuvremenu obavljena i stvari kreću nabolje, a otac

INTERVJU
Voleo bih da nekog naljutim

Ne sporim da su lekovi koje VMA fakturiše skuplji: to je zato što su pravi i najbolji, a ne iz Pakistana ili Malezije, pa ko god da ih je uvezao - Beko ili Kluz...

EVROPLJANIN: Klinika za hematologiju Vojno-medicinske akademije (VMA) s pravom se svrstava u svetski vrh srodnih ustanova, a ipak „more“ pacijenata odlazi napolje. Zašto?

Malešević: Niko ne želi da se zainteresuje za naš rad. Lakše je, čini se, napisati uput za inostranstvo nego za VMA. Koliko bismo mogli da pomognemo, najrečitije govore sve brojniji apeli za pomoć i „humanitarni šesiri“ po Knez Mihailovoj... Samo iz jednog „šesira“ mogli smo kupiti tri dragocena aparata! Da i ne govorim o parama koje se troše na mesece ležanja po inostranstvu, u ustanovama koje nam, inače, priznaju punu kompetenciju...

EVROPLJANIN: Humanitarne akcije vode i političke stranke, Ministarstvo zdravlja „upleteno“ je u oslobađanje stare devizne štednje. Smatrate li da bi njihova uloga mogla da bude konstruktivnija?

Malešević: Ne mogu da shvatim da

ljudi iz Ministarstva ne pozele da formiraju neko telo, pred kojim bi se polagali računi o naučnom napretku pojedinih službi, pa i službe transplantacije kostne srži. Takođe, ne mogu da shvatim da niko nije prepoznao autentični državni interes za formiranje vlastite banke davalaca, što je jeftiniji (i jednostavniji) poduhvat od svakog pojedinačnog upućivanja u inostranstvo.

EVROPLJANIN: Imate li ideju kako bi to moglo da profunkcioniše?

Malešević: Svaka društvena zajednica mora da odredi medicinski prioritet i mora da ga svesrdno pomaže. Vrhunska medicina postaje sve skuplja, svugde u svetu, i ubrzo će nam, tamo, postati nedostupna. Da bismo makar lečenje ovde učinili efikasnim, moramo dati sve na edukaciju vlastitog kadra i na minimum neophodnih uslova. Nemam ništa protiv što su državne institucije postale oruđa st-

Prof. dr Milomir Malešević, VMA

ranaka, ali, one onda moraju da budu odgovorne za naučni i tehnološki napredak neke službe, ili za njeno nazadovanje...

EVROPLJANIN: Priča se da se pacijenti nerado upućuju na VMA?

Malešević: Ne dobijamo bolesnike jer kažu da smo skuplji, a skuplji smo samo za onoliko koliko više pružimo! Ne sporim da su lekovi koje VMA fakturiše skuplji: to je zato što su pravi i najbolji, a ne iz Pakistana ili Malezije, pa ko god da ih je uvezao - Beko ili Kluz...

EVROPLJANIN: Smatrate li da će ove reči imati odjeka?

Malešević: Voleo bih da nekoga makar naljutim ovakvim istupom, da me makar u gnevnu pozove na razgovor. Ovako, imam utisak da apsolutno nikoga ne interesuje šta mi radimo i kakvi su nam rezultati...

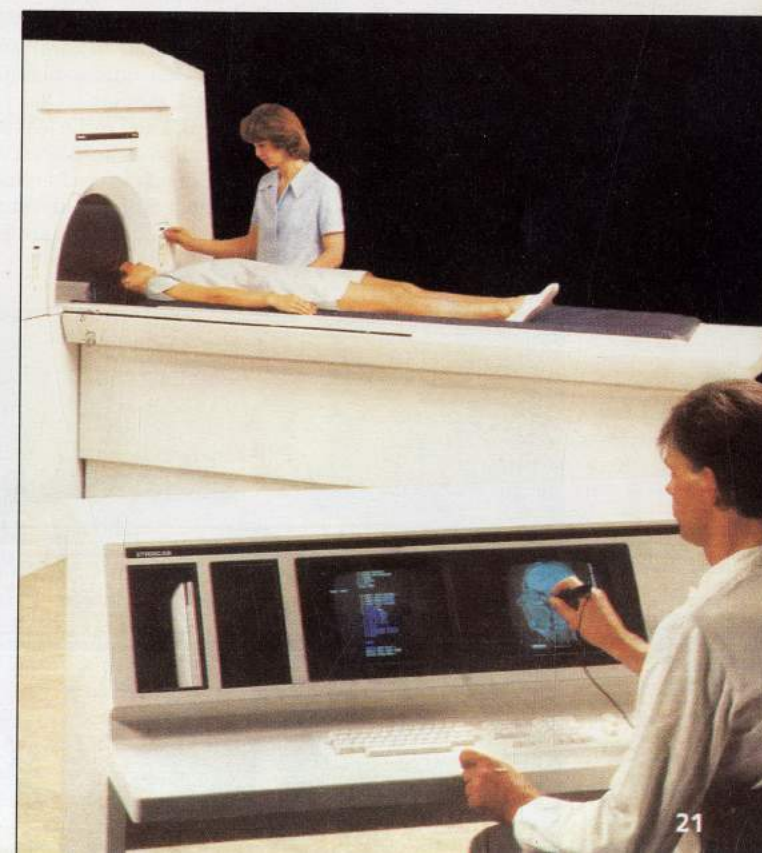
vozač i majka bibliotekarka nemaju načina da pomognu svom detetu.

Država to - nije u stanju.

Za spas Nina Rosija bore se, zato, i njegovi drugovi i kolege: kod Ruskog cara, na Terazijama i ispred Beograđanke mogu se videti humanitarni „šesiri“. Njihov cilj je da bespoštednu bitku za jedan ljudski život učine mogućom.

Ovaj mladić imao je dva peha u životu. Prvi, da ga pogodi preteška bolest. Drugi, ne manji, da se to dogodilo posle njegove 15. godine. Da nije tako, lečio bi se, verovatno, o državnim trošku...

Dok smo bili finansijski kompetentna država, lečenje u inostranstvu bilo je briga tadašnjih SIZ zdravstvene zaštite. Na predlog lekarske komisije, svakom kome nije bilo pomoći u našim zdravstvenim ustanovama, a imao je šansu na strani, nadležne komisije SIZ dopuštale su, i plaćale, putovanje u inostranstvo i tamošnje lečenje. „Širina pogleda“ rezultirala je, početkom osamdesetih, čuvenom „ aferom Medenica“ kojoj je, naduvanim fakturama, slanjem pacijenata mimo indikacija, plaćanjem neprimereno visokog komfora - naše zdravstvo, prema tadašnjim procenama, oštećeno za blizu deset miliona švajcarskih▶

GRANICA: Pravo na lečenje u inostranstvu imaju samo deca do navršene 15. godine

UŠTEDA: Operacije srčanih mana koštaju između 11.000 i 15.000 funti. Za te pare moglo bi se obaviti pet do sedam operacija u zemlji, uz angažovanje stranih stručnjaka

franaka! Primera radi, 1979. godine, samo od malignih bolesti, u Švajcarskoj i Francuskoj lečilo se 620 bolesnika! Na dobrom glasu bile su i Nemačka, Engleska i SAD, a među oboljenjima prednjačile su bolesti srca i krvnih sudova, rak, bubrežne, neurohirurške i očne bolesti.

„U pogledu indikacija ni do danas se ništa nije bitno promenilo, osim našeg - prinudnog - pristupa stvarima“, govori Bora Šaranović, rukovodilac Odseka za poslove zdravstvene zaštite u inostranstvu Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje. „Od 1993. godine na snazi je novi pravilnik o upućivanju na lečenje po kome pravo na ovaj vid zdravstvene zaštite imaju samo deca do navršene 15. godine, pod uslovom da se ne mogu lečiti u zemlji i da postoji mogućnost da se uspešno leče u inostranstvu.“

U prošloj godini razmatrano je 85 zahteva, a usvojen 31, od čega se polovina (15) odnosi na operacije urođenih srčanih mana koje Institut za zdravstvenu zaštitu majke i deteta nije u stanju da izvede. Narednih 30 odsto upućenih (devetoro dece)

imalo je hematološka oboljenja i iziskivalo transplantaciju kostne srži (u Italiji - Monca, Padova, Trst, po ceni između 50.000 i 120.000 nemačkih maraka; u drugim centrima ista procedura košta oko 200.000 DM). Troje mališana lečeno je na neurohirurškim odeljenjima (dvoje u Veroni, jedno u Cirihi), troje od očnih bolesti (dvoje u Belgiji, jedno u Londonu). Jednom detetu pomoć od teškog internističkog oboljenja pružena je u Londonu.

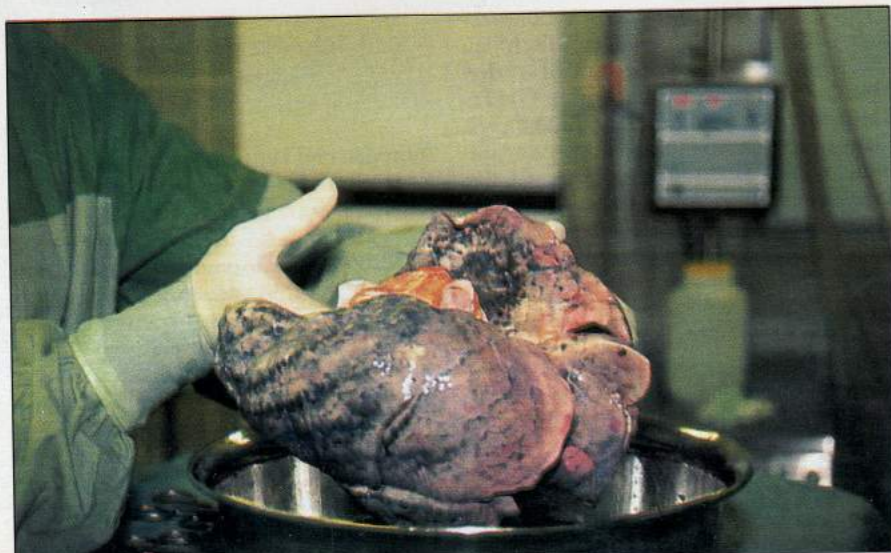
„Operacije srčanih mana, u proseku, koštaju između 11.000 i 15.000 funti. Za te pare moglo bi se obaviti pet do sedam operacija u zemlji, uz angažovanje stranih stručnjaka, i to je teren na kom intenzivno radimo“, nastavlja Šaranović. „Amerikanac dr Novik već je „gostovao“ u Institutu za zdravstvenu zaštitu majke i deteta i, umesto petoro, operisao je dvadesetak mališana. Doći će opet početkom jeseni, kao i dr Le Val iz Londona, kod kog mali bolesnici najčešće odlaze i kod kog su se domaći dečji kardiohirurzi najčešće školovali. Korist je dvostruka: znatna ušteda, sa jedne, ali i edukacija domaćih lekara, sa

druge strane. Slično je i sa transplantacijom kostne srži koja se na Institutu sporadično radi od 1977. godine.

Samo na hematološke i kardiohirurške slučajeve prošle godine potrošeno je oko 1,4 miliona nemačkih maraka. Za neke od njih, srećom, bilo je omogućeno odloženo plaćanje, predviđeno konvencijom sa Italijom.

Opređenju da se stručnjaci svetskog glasa dovode da operišu ovde nema se šta zameriti. Na taj način, uostalom, uz pomoć legendarnog Libora Hejhala, stasavao je današnji Institut za kardiovaskularne bolesti „Dedinje“, u kojem su stranci i danas česti i rado viđeni gosti. Denton Kuli, Majkl Debejki i drugi glasoviti američki kardiohirurzi pomogli su formiranje i doprineli uspešnom radu Instituta za kardiovaskularne bolesti Kliničkog centra Srbije. I dečja kardiohirurgija krenula je ovim putem, a onda se stalo: da li je problem u tome što stranci, dolazeći, donose i opremu i materijal koji našim lekarima nedostaju? ■

NADA KOSTIĆ

NESHVATLJIVO: Umesto da se kod nas prave banke davalaca, na primer koštane srži, ljudi odlaze na operacije u inostranstvo

POLITIKA

Propast Rimskog carstva

U starom Rimu svi značajniji poslovi zavisili su od imperatora. Na kraju je to, a ne varvari, i srušilo imperiju. Nešto slično dešava se i danas u Srbiji

Valjda ništa bolje ne pokazuje koliko su stranke i politika postale naša sudbina od priče da Jugoslovenska levica (JUL) preuzima Crvenu zvezdu. Tvrdnje da se u upravu ovog kluba ušunjavaju sve sami julovci za sada su, po svemu sudeći, samo novinarska patka (čelnici su do sredine ovog meseca na odmoru), ali ako o Crvenoj zvezdi razmišljamo kao o uspešnom i profitabilnom preduzeću, ništa ne treba isključiti. Odavno se, naime, između stranaka, politike i unosnih poslova stavlja znak jednakosti.

„Hol Skupštine Srbije je, u pauzama zasedanja, najveća berza poslova u Republici.“ Tako je, pre nešto manje od četiri godine, Milan Pejić, u tom momentu član ekonomskog saveta Srpskog pokreta obnove (SPO) i vlasnik firme Ekonomik trejd, video ovdašnju povezanost politike i biznisa. I još je tvrdio da bi on lično bio milioner

da je pristupio Socijalističkoj partiji Srbije (SPS).

Danas se malo ko u SPO seća Milana Pejića. Anđelko Trpković, portparol Vučka Draškovića, lidera ove stranke, za „Evropljanin“ kaže: „Odradio sam dve izborne kampanje, ali Pejića nigde nisam sreo; je l' on bio iz Šapca?“ I mada Trpković osporava važnost zapažanja svog nekadašnjeg partijskog kolege u sadašnjem vremenu, sva je prilika da je Milanu Pejiću do šanse da se obogati nedostajalo samo malo strpljenja. Nisu ga imali ni trgovci iz Panceva, ni tridesetak uspešnih privrednika iz Subotice, koji su, prema navodima Jovana Glamočanina, napustili Vojislava Šešelj posle njegovih incidenata u Saveznoj skupštini i hapšenja. A možda se sve te ljubavi ovih meseci obnavljaju?

Politika i biznis su se na ovim prostorima prosto pretopili jedno u drugo. Tu tezu po-

TAHIR HASANOVIĆ, DIREKTOR PARTIJSKE FIRME NEA: Kada je splasnula ljubav između SPS i Nove demokratije finansijska inspekcija počela je da obilazi Neu

ZGRADA SPS, MNOGIH PREDUZEĆA I TV PINK: „Politika je propusnica za bavljenje velikim biznisom“, Zoran Čičak, specijalni savetnik u Beobanci

TVRDNJA: Formula za bogaćenje je jednostavna - uvoziš naftu, cigarete, kafu i alkohol; izvoziš pšenicu, bakar, olovo, cink, aluminijum, zlato i kuvanu bukovinu; imaš pristup gotovom novcu, povoljnim kreditima i robnim rezervama

Komete REGISTRAR

U sudskom registru preduzeća pod imenom Komet nalazi se njih desetak. Zanimljivo je da je kod većine kao adresa sedišta navedeno: Lenjinov bulevar broj 6, Novi Beograd. Holding Co. Komet registrovan je za novinsko-izdavačku delatnost, Komet-graf (društvena svojina) za grafičku, Komet trejd (mešovita svojina) za trgovinu na veliko, Komet lex (društveno) za spoljnu trgovinu neprehrambenom robom, Komet S (društveno) za izdavačku delatnost. Komet Tim se izdvaja po adresi (Čakorska 8) i delatnosti (ostale nepomenute usluge?!). Pretpostavlja se da baš iz ove firme stoje poslovi iznajmljivanja ljudi koji rade na obezbeđenju objekata.

drobno podupire, ako ništa drugo, činjenica da je londonski časopis „Economist“ od svih balkanskih zemalja SR Jugoslaviju stavio na prvo mesto po korumpiranosti: na skali indeksa korupcije od nula do deset SRJ je dobila najveću ocenu - 7,4.

Zoran Čičak, specijalni savetnik u Beobanci i nekada aktivno angažovan na levič, jedan je od retkih koji će otvoreno reći da je „politika propusnica za bavljenje velikim biznisom“. Privatna preduzeća, primećuje on, tom vezom lakše uvećavaju svoj profit, ali je za uzimanje provizije i izbegavanje plaćanja carinskih dažbina pogodnije biti društveno/državno preduzeće.

Desetak poslovnih ljudi sa kojima je „Evropljanin“ kontaktirao podržava podelu preduzeća u tri grupe: prvu čine ona koja su formirale same stranke, drugu društvene/državne i privatne firme koje su pod kontrolom pojedinih stranaka, mada se one ne pojavljuju kao njihovi osnivači, a u treću se ubrajaju mahom privatne kompanije koje saraduju sa bilo kim ko može da im omogući zaradu, pa se njihovi rukovo-

FUNKCIJA: Svi potpredsednici SPS su zadržali su zadržali svoja direktorska mesta, pa i Milorad Vučelić

dioci prilagođavaju političkoj situaciji i ljudima koji donose po njih važne odluke.

Iz prve grupe samo su tri imena zvanično poznata javnosti: Genes S (SPS, direktor je Zoran Anđelković Baki), Nea (Nova demokratija, direktor je Tahir Hasanović) i Komet (JUL). Genes S je već nekoliko godina registrovan kao privatno preduzeće, mada je Zoran Anđelković pre četiri godine tvrdio da je reč o društvenoj firmi. Inače, zvanično sedište ove firme je na adresi Bulevar Lenjina broj 6, a registrovana je za trgovinu na veliko mešovitom robom. Genes S se, međutim, bavi i turizmom (vlasnik je hotela „Junior“ u mestu Brezovica na Kosovu), ima svoj radio (Radio S, čije emisije čujete dok čekate da uspostavite telefonski kontakt sa nekim iz preduzeća). Nea je društvena firma, a preduzeća sa imenom Komet ima društvenih i mešovitih (vidi okvir „Komete“).

Vojislav Šešelj, lider radikala, lično se i zvanično pojavljuje kao osnivač i izdavač „Velike Srbije“, a Anđelko Trpković tvrdi da SPO, kao stranka, nema registrovanu firmu („Srpska reč“ je, navodi, zasebno preduzeće u privatnoj svojini).

Miroslav Labus za „Evropljanin“ kaže da Demokratska stranka (DS), dok je on bio potpredsednik, nije imala svoje preduzeće, a neki izvori bliski ovoj partiji navode „da se sada o tome razmišlja“. Ove firme su, po pravilu, paravani za finansiranje aktivnosti stranaka i utočišta za najistaknutije članove po gubitku po-

sla nakon gubitka vlasti.

Druga grupa je najbrojnija, jer nju čine sva društvena/državna i javna preduzeća (od PTT, preko Progres, Simpa, GSP, Beogradskog vodovoda, Direkcije za građevinsko zemljište, do celog Beogradskog univerziteta) i bezbroj malih mešovitih (među njima je najpoznatiji Progresgas trejding) i privatnih firmi. Za vlasnike i direktore tih mešovitih preduzeća nikada u životu niste i, verovatno, nećete čuti, a odlikuje ih mali broj zaposlenih i ogroman promet. To se tumači činjenicom da im se poveravaju najunosniji poslovi u ovoj zemlji. Najbolji idu onima koji drže najviše vlasti, a kako za „Evropljanin“ navodi jedan uspešan poslovni čovek, formula je jednostavna: uvoziš naftu, cigarete, kafu i alkohol; izvoziš berzanske artikle (pšenica, bakar, olovo, cink, aluminijum, zlato) i kuva-

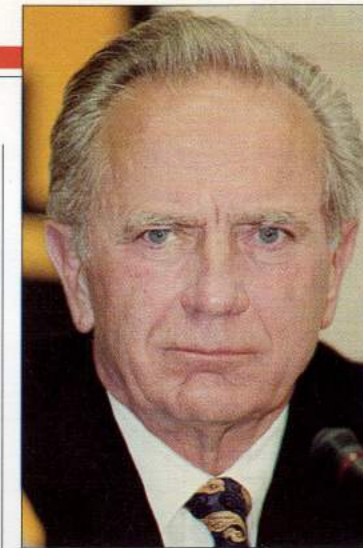
Vlasnici TRAGANJE

Podaci o registraciji preduzeća, pohranjeni u privrednim sudovima, po zakonu su dostupni javnosti. Na osnovu toga je „Evropljanin“ pokušao da dođe do stranačkih firmi registrovanih u Privrednom sudu u Beogradu. Ali, i pored dobre volje službenika Suda i statističara, do činjenica nije moglo da se dođe - iz tehničkih razloga. Nemoguća je, kako se ispostavilo, kompjuterska pretraga podataka po osnivačima preduzeća. Statistički podaci o firmama čak i ne sadrže podatak o osnivaču ni o vlasniku. Sve što vam statistika nudi jesu ime, sedište, adresa, telefon, delatnost, priroda vlasništva (društvena, privatna, mešovita), ime direktora, važni datumi i podatak da li postoji ili ne promet (bez iznosa, samo „da“, ili „ne“).

Zato se ne može sa potpunom sigurnošću ni za jednu firmu tvrditi da je „partijska“, osim ako to same stranke javno ne obelodane.

VUK DRAŠKOVIĆ I ZORAN ĐINDIĆ: Zvanično njihove stranke nemaju sopstvene preduzeće

MILAN PANIĆ: Jednom od trojice najbogatijih Srba novac nije bio dovoljan da osvoji političku moć

uvek je dosta nejasan i, svesno ili nesvesno, zamračen. U inostranstvu postoji napor zakonodavstva, koji traje više od pola stoleća, da se finansijski izvori političkih partija jasno vide, iz prostog razloga što su političke partije značajan politički agens, a oni koji ih finansiraju mogu time da utiču na vođenje određene politike“, smatra dr Vladimir Goati, iz Instituta društvenih nauka.

Legura u koju su na ovim prostorima pretopljeni politika i biznis, pa se do prvog bogatstva može doći samo preko države, ipak podseća na ono što je Maks Veber zvao „politički kapitalizam“, a odnosilo se na Rimsko carstvo, u kome su svi značajni poslovi zavisili od imperatora. Kako mnogi veruju, na kraju je to, a ne horde varvara, i srušilo rimsku imperiju.

VESNA KOSTIĆ

Amerika I NEMAČKA

Sjedinjene Američke Države su zemlja u kojoj se finansijama partija i istaknutih političkih figura poklanja posebna pažnja. Zahteva se registrovanje svih ugovora o lobiranju, javnost svih prihoda i rashoda partija, lobističkih grupa i političkih funkcionera, a uvodi se plafon za donacije.

Svaki federalni funkcioner SAD (predsednik, sudija Ustavnog suda, javni tužilac ili viši administrativni službenik) dužan je, prema slovu zakona, da odmah nakon kandidovanja, svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu „stavi na uvid javnosti“, a stupajući na neku od tih funkcija dužan je da javnost jednom godišnje precizno obaveštava o svim svojim prihodima i rashodima. I mada se ta obaveza ne odnosi na, recimo, gradonačelnike, po nekom nepisanom pravilu to se i od njih očekuje.

Činjenica da je pre nekoliko godina otkriveno kako su mnogi senatori uprkos strogim pravilima lagodno živeli (skijali se za 250 dolara na dan, iznajmljivali vikendice na morskoj obali za desetine hiljada dolara, vozali se lirdžetovima...) pokazuje da niko nije savršen. Ali se to nesavršenstvo može lako istražiti (obavezna je otvorenost pristupa podacima).

Trenutno je, recimo, u toku istraga o donacijama kineskih poslovnih ljudi partiji predsednika Klintonu i njihovoj mogućoj vezi sa isporukama visoke tehnologije Kini.

U Nemačkoj i na Skandinavskom poluostrvu izborne kampanje finansiraju države, a prema dr Vladimiru Goatiju, u Nemačkoj je taj sistem najrazvijeniji: partije dobijaju određenu i unapred utvrđenu sumu maraka za svaki glas osvojen na izborima i to četiri godine neprekidno.

nu bukovinu; imaš pristup gotovom novcu, povoljnim kreditima i robnim rezervama.

Rašireno je mišljenje da se radikali još nisu naveliko umešali u podelu tog kolača: trenutno je aktuelna samo priča kako su za potrebe Ministarstva za ekologiju, gde imaju svog ministra, naručili 5.000 plakata kao propagandni materijal, a od štampača zahtevali potvrdu da je odštampano, ni manje ni više, nego pet miliona primeraka!

Za SPO, kažu, ostaje samo „ugradnja“ kroz komunalne poslove (vodovod, kanalizacija, GSP i slično) i reketiranje vlasnika kioska i korisnika poslovnog prostora. To su poslovi kojima se, navodno, tamo gde mogu, bave i predstavnici Demokratske stranke.

U svim ovdašnjim partijama demantuje se bilo kakva umešanost u nečasne radnje i korišćenje privilegija vlasti zarad li-

čnog ili stranačkog unovčavanja političke pozicije.

U trećoj grupi su firme čiji su vlasnici, suvlasnici i osnivači zainteresovani samo za jedno: da budu bogati ljudi, i tome podređuju odnose sa svim akterima na ovdašnjoj političkoj sceni. Među najpoznatijim imenima koja se svrstavaju u ovu kategoriju jesu Kompanija Braća Karić, Koling, Delta... Legitiman cilj svakog privatnog preduzetnika jeste da bude uspešan i - zašto ne - bogat čovek. Za pravila igre ne odgovaraju oni, jer, kako je to mnogo puta naglasio Bogoljub Karić, pravila igre postavlja država (odnosno predstavnici partija na vlasti).

I, na kraju, valja pomenuti one koji su „van kategorije“ jer je za njih teško utvrditi da li su riba ili devojka; ili i riba i devojka. Reč je o privatnim preduzećima istaknutih aktivista pojedinih političkih stranaka. Recimo, Lutra (Dušan Mihajlović, ND); Komuna (Milorad Vučelić, SPS); Tim (dok je tu bio Zoran Todorović Kundak, JUL), ili BTC (Nenad Đorđević, JUL), Restoran Verdi (Zoran Luković, DS).

Prema londonskom časopisu „Economist“, zastupanje interesa određenih grupa, time što im se omogućava da utiču na donošenje političkih odluka i zakona, dugogodišnja je praksa u svetu, koja se smatra legalnim uticajem biznisa na donošenje političkih odluka. Zoran Čičak, međutim, ističe da je problem u tome što kod nas ne postoje pravila igre poput onih u razvijenim državama: tamo su ona zakonima regulisana i moraju biti transparentna i jednaka za sve. „Finansijski aspekt u politici

DRAGAN TOMIĆ: Njegov Jugopetrol spada u najbrojniju grupu firmi koje su pod kontrolom države ili partije

ZORAN ANĐELKOVIĆ - BAKI: Partijska firma Genes S registrovana je kao privatno preduzeće

JEFTINO: Lido i Ada Ciganlija biće ove godine, bar po ceni, najpristupačnija mesta za odmor. Gotovo 70 odsto Beogradana provešće letovanje na ovim gradskim plažama

LETOVANJE

Brčkanje u TV Dnevniku

Prosečna plata u maju iznosila je 180 nemačkih maraka, a cena desetodnevnog pansiona na Primorju od 1.700 do 2.400 maraka. Gde ćete na odmor?

Da li ćeš ići negde na odmor? Nemam pojma! Ovo pitanje koje jedni drugima ovih dana postavljamo i ovakav odgovor koji najčešće i dajemo postali su obični pre nekoliko godina, u vreme raspada nekadašnje Jugoslavije, početka ekonomskog sunovrata i opšteg siromaštva. Sve do tada, u "zlatnim" sedamdesetim i osamdesetim godinama postavljalo se samo pitanje gde će se ići na letovanje. Prema statističkim podacima iz 1989. godine, na odmor van mesta prebivališta, uglavnom na Jadransko more i u Grčku, odlazilo je više od 75 odsto Jugoslovena.

Prošlog leta taj broj se prepolovio: samo 37 odsto Jugoslovena uspeo je da uštedi novac za takvu „avanturu“. Ove sezone trebalo bi da bude još gore. Prema podacima Saveznog zavoda za statistiku, prosečna plata u maju iznosila je 180 maraka, a cene desetodnevni aranžmana za tročlanu porodicu u hotelima na Crnogorskom primorju kreću se od 1.700 do 2.400 maraka. Čak i pod uslovom da oba supružnika rade, što je moguće, i da redovno primaju plate, što je gotovo nemoguće, malo porodica će moći da podnese takav trošak. Ponuda u privatnom smeštaju naizgled je primamljivija: cena noćenja bez obroka je oko deset maraka, ali kada se u to uračuna ishrana u restoranima i prilično skupim samoposlugama, troškovi postaju papreni.

SKUPO: Cena noćenja bez obroka u privatnom smeštaju na Crnogorskom primorju je oko deset maraka

Plate → PROSEK

I privatna i društvena preduzeća, uključujući i državu, zaobilaze poreze tako što troškove za prevoz, topli obrok i regrese za godišnji odmor isplaćuju u kešu, što prosečnu platu sa zvaničnih 180 maraka u startu diže na oko 250 maraka, ali ni to nije realan iznos prihoda. Podaci na osnovu kojih se izračunava prosečna plata u državi dobijeni su od preduzeća. Prema tim podacima, zaposleno je 2.200.000, ali anketa među građanima s pitanjem: „Da li radite i ostvarujete prihode?“, kazuje da je zaposleno 2.700.000 ljudi, kaže Srđan Bogosa-

vljević. Razlika od 500.000 zaposlenih predstavlja broj zaposlenih u privatnom sektoru. Njihove plate su prema zvaničnim podacima, koje poslodavci prijavljuju poreznicima, oko 500-600 dinara, ali su realno mnogo više i iznose između pet i šest hiljada dinara.

Ako se uzme u obzir činjenica da, prema statističkim podacima, od oko 200.000 privatnih firmi, bar 50.000 njih sa tri do četiri zaposlena radnika posluje uspešno, dobija se broj od oko 180.000 ljudi, koji zarađuju znatno više od iznosa prosečne plate u državi.

FRAZA: I ove godine spiker drugog dnevnika moći će da kaže: „Neuobičajeno lepo vreme izmamilo je stotine hiljada...“

Odmor na planinama nešto je jeftiniji. U hotelima na Kopaoniku može se provesti deset dana za 500 maraka po osobi, ali je i to za većinu jugoslovenskih porodica nedostižan san. Međutim, gotovo sve turističke agencije očekuju prihod sličan prošlogodišnjem. Srđan Bogosavljević, direktor *Strategic Marketinga*, kaže za „Evropljanin“ da je to sasvim moguće i da je jedan od razloga to što su realne plate zaposlenih bar dva puta više nego što pokazuju zvanični podaci.

Uprkos činjenici da su realne prosečne plate više od zvaničnih, Srđan Bogosavljević smatra da će relativno malo ljudi moći sebi da priušti odlazak na more. „U godinama pred raspad bivše Jugoslavije prosečna plata bila je 800 maraka, i ako je dvoje ljudi u porodici bilo zaposleno, mogli su, ukoliko izdvoje samo pet odsto mesečno, da uštede dovoljno novca za odlazak na odmor. Uz sadašnju prosečnu platu od recimo 400 maraka, i uz neuporedivo više cene letovanja nego pre deset godina, treba izdvojiti mnogo više nego što većina domaćinstava u državi može“, tvrdi Bogosavljević.

Pretpostavku da će na more ove godine ići samo odabrani, potvrđuju i informacije da su na Crnogorskom primorju skuplji hoteli već puni gostiju, dok su u privatnom smeštaju sobe prazne. Privatnici se nadaju da će turistički stampedo nastupiti u drugoj polovini jula, ali strahuju da će i ovog, kao i prošlog leta, berićetni period biti kratak, samo do sredine avgusta. Većini Jugo-

Jugoslavija → POTROŠNJA

Prema nezvaničnim procenama, švercerskim kanalima na razne načine u Jugoslaviju mesečno ulazi oko 300 miliona maraka. Polovina od tog broja stiže na Kosovo, jer oko 450.000 Albanaca s tog područja radi u inostranstvu i svojim porodicama šalje novac, koji se kasnije ulaže u razne poslove, uglavnom u sivu ekonomiju. Oko 100.000 penzionera prima devizne penzije u rasponu od 500 do 1.000 maraka, što takođe utiče na rast realnih zarada. U Jugoslaviji zbog nepoverenja u državu ne postoji ni institucija štednje, koja bi po definiciji trebala da pokazuje razliku između prihoda i potrošnje. Prema statistici, potrošnja je uvek veća od prihoda, što je još jedan od pokazatelja dotoka novca, koji nigde nije zvanično zabeležen.

slovena, koji ove godine neće ići ni na more ni na planinu, preostaje da se rashlađuje u sportskim centrima i na bazenima. Njihovi direktori kažu da je posetilaca već sad mnogo više nego prethodnih godina. Nema mesta čuđenju ako se cene uporede s aranžmanima ranije pomenutim. Na beogradskom „Tašmajdanu“ ulazna karta za celodnevno kupanje u bazenu košta 15 dinara, dok je noćno kupanje 20 dinara. U sportskim centrima „Koštunjak“ i „11. april“ kupanje košta deset dinara, a „najjeftinija“ je svakako Ada Ciganlija, gde je ulaz besplatan. Svi posetioци navedenih mesta imaju tu privilegiju da ih pomene i voditelj večernjeg dnevnika državne televizije, i to u svima omiljenoj frazi: „Neuobičajeno lepo vreme za ovo doba godine izmamilo je stotine hiljada Beogradana na obližnja izletišta i Adu Ciganliju. ■

ZORAN MAMULA

Foto: P. Mamuzić

ODABRANI: Na more će samo odabrani, ostali će se odmarati u sopstvenoj „domaćoj radinosti“

PROŠLOST: Nekada je na letovanje van svog mesta odlazilo više od 75 odsto Jugoslovena

JA SAM ČOVEK S KOFEROM U RUCI

Od Beograda do Sremskih Karlovaca vozom „Romantika“, oldtajmerom koji vuče parna mašina iz 1922. U vozu drvene klupe, nekoliko turista, lenje stjuardese i pevač narodne muzike koji snima spot

Tog subotnjeg jutra leta gospodnjeg 1998. Glavna železnička stanica u Beogradu ličila je na muzej. Neobična kompozicija, pokretni eksponat iz prošlog veka, uz snažan pisak parne lokomotive otiskivala se s prvog koloseka.

Iako su već digli ruke od brzih pruga i još bržih japanskih vozova i navikli na prevozna sredstva kojima je odavno istekao rok trajanja, u mnogima je susret s oldtajmerom na šinama probudio crne slutnje („Zadnje je vreme došlo kad su i ovo počeli da uključuju u saobraćaj“).

Nije bilo razloga za dodatni pesimizam. Vremešnim vozom, nazvanim „Romantika“, s lokomotivom iz dvadesetih i vagonima iz tridesetih godina, ŽTP „Beograd“ samo pokušava da prati trend razvijenih zemalja, čijim prugama već godinama putuju rekonstruisani muzejski vozovi.

„Osećam se k'o Japanac“, ironiše smeđokosi mladić kad ugleda da voz polazi. „Tačno u minut, pa to je za Ginisa“, nadovezuje se njegov drug gledajući na sat, dok „Romantika“ brekćući kreće ka Sremskim Karlovcima.

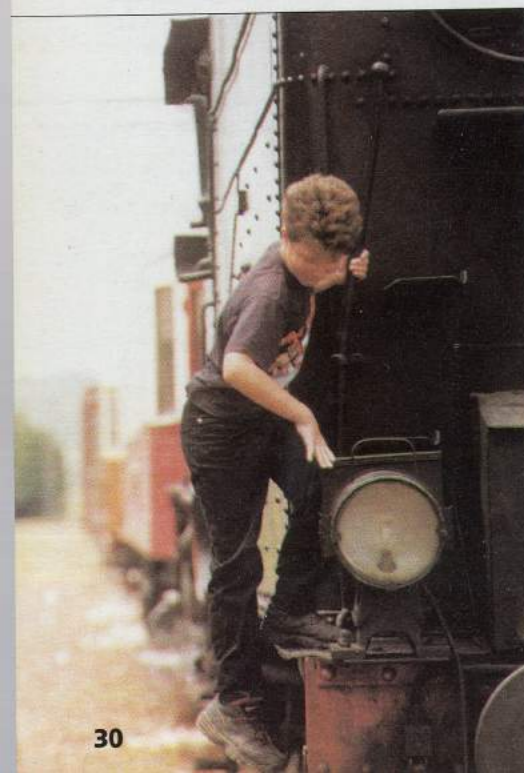
Osim njih, u vozu je još sedamdesetak putnika bez prtljaga. Uglavnom penzioneri s unucima, roditelji s decom i nekoliko mladića i devojaka. Nema, za naše prilike uobičajenih srceparajućih scena opraštanja od najmilijih, ni regruta, švercera cigareta, policajaca koji ih love, nema turista s brdom torbi i kofera.

Deca su se odmah razmirela po vozu. ▶

TRADICIJA: Parna lokomotiva koja vuče „Romantiku“ napravljena je još 1922. godine u Karlsruheu. Ovo čudo nemačke tehnike, teško oko 110 tona, kako kažu mašinovođe, još može da razvije brzinu od 100 kilometara na čas

Njima je lepo i na drvenim klupama trećeg razreda. Stariji su se razbaškari u prvom razredu - sedišta ionako nisu numerisana. Nekolicina je zauzela busiju u vagon-restoranu. Konobar nudi domaću ljuću za dobro jutro. „Ništa, hvala“, odbija mladić. „To ne držimo“, odgovara šanker. Voz ulazi u tunel. U vagonima, u kojima ne radi osvetljenje, deca ushićeno vrište. Avantura.

U malom odeljku vagon-restorana prosedi čovek glumi disk-džokeja ubacujući kasete u auto-kasetofon. Njegova smena kratko traje. Muzički monopol preuzima ekipa pevača novokomponovane muzike, koja snima spot u vozu. Preko razglasa se prolamaju tugaljivi stihovi: „Ja sam čovek s koferom u ruci, danas ovdje, sutra ko zna gde, možda voz moj zauvek zakasni...“ Neki mlađi putnici, u skladu s geslom „Ništa nas ne sme iznenađiti“, spremno vađe vokmene i stavljaju slušalice u uši; oni koji su prinuđeni da slušaju gledaju ih zavidljivo.

Stjuardese se oglašuju o njihovim molbama da se promeni repertoar i dele im male značke s petokrakom na kojoj su utisnuti inicijali Jugoslovenske železnice. „Šta smo mi? Mladi socijalisti?“, pita sredovečna gospođa vrteći značku među prstima.

Podela značaka je, čini se, jedino zaduženje stjuardesa. Sedeći u vagon-restoranu, ravnodušno posmatraju putnike koji sami dolaze da uzmu lanč-pakete, inače uračunate u cenu karte. Tri starice s naprom se probijaju do bifea pokušavajući da održe ravnotežu u vozu koji se ljulja kao brod na nemimom moru. Da li su sendvič i sok vredni tolikih muka?

Bakica s „ladnom trajnom“ smatra da nisu. Spokojno sedi u vagonu prvog razreda: na pitanje zašto je pošla na ovaj put, odgovara: „Pa, samo ime voza kaže zašto“.

DOLAR: „Da imam para, iznajmio bih ovaj voz i organizovao kockarske ture. Putovanje Beograd-Bar, noću kocka, danju kupanje i spavanje. Možda bih u program ubacio i trbušne plesačice“

Njena prijateljica Zorica Đolević smelo tvrdi da je najstarija putnica u vozu, i ne ličeći se otkriva da ima 74 godine. „Gospođo, pa vi ste stari kao ova lokomotiva“, ote se jednom mladiću.

Pogrešio je za dve godine. Parna lokomotiva koja vuče „Romantiku“ napravljena je još 1922. godine u Karlsruheu. Ovo čudo nemačke tehnike, teško oko 110 tona, kako kažu mašinovođe, još može da razvije brzinu od 100 kilometara na čas bez vagona, trošeći oko dve i po tone kvalitetnog uglja. Na žalost ložača Siniše Mitića, gorivo koje koristi ŽTP „Beograd“ nije iz te klase, pa je ovaj kršni mučenik osuđen da u toku putovanja do Sremskih Karlovaca lopatom ubacuje u kotao i do šest tona, radeći kao Alija Sirotanović.

Srpski „Orijent ekspres“, kako ga železničari od milja zovu, po luksuzu se ne da ni uporediti s originalom. Čisti vagoni s očuvanim sedištim, starinske pločice s natpisom „Iz zdravstvenih razloga zabra-

njeno je pljuvanje po podu“, cmo-bele fotografije, ipak ne mogu da dočaraju zlatno doba evropske železnice.

Umesto prospekata s podacima o vozu i vremenu iz koga potiče, u vagon-restoranu prodaju se samo privesci, sveščice i notesi sa znakom Jugoslovenske železnice, kao i priručnik o preduzetništvu, koji, izgleda, nekima zaista budi preduzetnički duh.

„Da imam para, iznajmio bih ovaj voz i organizovao kockarske ture. Putovanje Beograd-Bar, noću kocka, danju kupanje i spavanje. Možda bih u program ubacio i trbušne plesačice. To sam video u Egiptu“, mašta reditelj spotova novokomponovanih tužbalica, dok mu u zenicama blista znak dolara.

Posle sat i po putovanja voz dolazi u Sremske Karlovce. Na stanici putnike preuzima vodič Ivanka Akin. Poslušno, kao stado za pastiróm, idu za njom Željeznicom ulicom do Trga Branka Radičevića,

centra grada u kojem se nalaze sve značajnije građevine - čuvena karlovačka gimnazija, Saborna crkva Svetog Nikole, katolička crkva, Bogoslovija, patrijaršijski dvor. **S**ajna prilika da nauče nešto o odnosu Srba prema svojoj kulturnoj baštini. Tako saznaju da su Sremski Karlovci u svetsku istoriju ušli 1699. godine, kada je za okruglim stolom potpisan mirovni ugovor između Svete alijanse (Austrija, Poljska i Mletačka Republika) i Turske, ali i da je taj okrugli sto sada u jednoj budimpeštanskoj biblioteci.

Sledi podatak da je karlovačku gimnaziju osnovao krojač Mihailo Anastasijević Sabov (sabov na mađarskom znači krojač). „Eto, nekad su i šnajderi mogli da sponzoriju školstvo“, uzdiše setno vodič. Putnici su pomalo iznenađeni podatkom da je otac srpske azbuke Vuk Karadžić imao 17 godina kada se upisao u karlovačku osnovnu školu (Srpska narodna škola). Sitna dosadna kiša požuruje vodiča, ali

POVRATAK: Sat i po kasnije krug se zatvara. Putnici napuštaju voz uglavnom zadovoljni. Čini se, više posetom Sremskim Karlovcima nego putovanjem

se on ne obazire. „Romantičarima“ se, međutim, ne kisne. Najnestrpeljiviji se neprijetno iskradaju i traže zaklon u bašti obližnjeg hotela Boem. Valja utrošiti tri sata do polaska voza nazad u Beograd. Neki bi do Stražilova, gde je sahranjen pesnik Branko Radičević, ali nemaju prevoz, a do tamo ima deset kilometara. Rezignirano naručuju piće predajući se karlovačkim konobarima.

Umorni od silnih „uzbuđenja“ i najstariji i najmlađi su se poizuvvali i opružili po sedištim. Umesto uspavanke, poslužile su pesme neizbežno pevača narodnog melosa, koji će verovatno pričati prijateljima kako su svi u vozu slušali njegov poslednji album.

Sat i po kasnije krug se zatvara. Putnici napuštaju voz uglavnom zadovoljni. Čini se, više posetom Sremskim Karlovcima, nego putovanjem. Mladić, koji se na početku priče osećao kao Japanac, sada deluje pomalo razočarano. „O.K. Napravili smo voz za prošlost, ali čime ću ja sutra do Bara“, pita, gledajući smrknuto „savremenu“ šklopociju postavljenu na susednom koloseku.

MILORAD VESIĆ

STANDARD: Srpski „Orijent ekspres“, kako ga železničari od milja zovu, po luksuzu se ne da ni uporediti s originalom

„Erika Jong, Jevrejka, opisuje WC u Nemačkoj i kaže: WC šolja u Nemačkoj ima zaravnjen deo, pa kad ostavite otpatke svoje onda možete da ih kontrolišete. I ova vlast bi tako da kontroliše“

MILIĆ MILOVANOVIĆ, profesor Ekonomskog Fakulteta

Cena

Prema nekim proračunima, mesec studiranja košta pet mesečnih plata: student koji završi u roku državu košta 258 prosečnih plata. U ovom proračunu ne navodi se specifikacija kojom se došlo do te sume. Prema istom izvoru, ekonomska cena studiranja na Hemijskom fakultetu iznosi oko 6.000 maraka godišnje, a na Ekonomskom oko 2.000 DM. Danas ima oko 51.000 sufinansirajućih studenata, koji godišnje plaćaju od 850 do 2.750 dinara.

POBUNA: 1968. milicija je tukla i hapsila, 20 godina kasnije njeno prisustvo nije bilo potrebno da se shvati da je Beogradski univerzitet konačno uhapšen

UNIVERZITET

Pamet pod kontrolom

To što je vlada odlučila da „od naroda otuđeni univerzitet“ privede „redu i zakonu“, ipak je samo deo jedne mnogo veće priče. Univerzitet, naime, propada već 30 godina, zaslugom i države i indiferentnih ljudi sa Beogradskog univerziteta

Dok na fakultetima vlada vrevu od novoprimljenih studenata koji hitaju po indekse, u pozadini se lagano naziru obrisi svega što će se, možda, dešavati narednih meseci kao posledica usvajanja novog zakona o univerzitetu. Dekan Filološkog fakulteta mimo svih zakona i pravila „nalaže“ profesorima da ne napuštaju grad do kraja jula; novi dekan Pravnog fakulteta kao svoju prvu, donosi odluku o parkiranju ispred fakulteta.

„Takve odluke nemaju drugi smisao osim da podjarme univerzitet“, kaže Vojin Dimitrijević, profesor ovog fakulteta, „i to ne u ime neke ideologije, već da bi se pokazalo kako je univerzitet preduzeće.“

S druge strane, i profesori su počeli da pokazuju zube: Nastavno-naučno veće na Pravnom i neke katedre na Filozofskom fakultetu traže od novih dekana koje je postavila vlada da provere koliku podršku uživaju među kolegama, uz tvrdvu veru da neće prihvatiti njihove odluke kao odluke dekana ako to ne učine; 16 profesora s Pravnog i 65 s Filozofskog i dalje odbija da potpiše ugovore s vladom jer ih doživljava kao izjavu lojalnosti režimu.

Pomalo konfuznoj atmosferi doprinose i glasine o ukidanju i spajanju nekih katedri, priče da će ugovore s vladom potpisivati samo nastavnici čija su mesta reizborna...

U senci sporova koje je pokrenuo novi zakon o univerzitetu (stupio na snagu 28. maja) ostalo je pitanje koliko indeksa, za koji svake godine konkuriše 90 odsto svršenih srednjoškolaca, zaista vredi. Da li je naša nastava skupa i loša, kako su to u obrazloženju Predloga zakona o univerzitetu tvrdili predstavnici vladajuće koalicije, da li je univerzitet već propao ili je pred propadanjem?

Ljubiša Rajić, profesor na Filološkom fakultetu, tvrdi da je univerzitet propao, preciznije, da propada već 30 godina i da za to postoje tri razloga: „Nerazvijeno visoko školstvo delimično je posledica opšteg stihijskog planiranja koje su nametnuli političari; delimice neodgovornog stava ljudi s fakulteta; a delimice i stvarne namere nekih političara da unište univerzitet iz političkih ili ličnih razloga“.

Početak propasti vezan je za 1968. godinu i poznatu studentsku pobunu. Do te godine, univerzitet je bio pod posrednom po-

Istorijat

Pretečom Beogradskog univerziteta smatra se Velika škola, osnovana 1808. godine; za pet godina završilo ju je sedam polaznika. Škola je ponovo počela da radi od 1830. godine, a osam godina kasnije prerasla je u Licej. Od 1841. ponovo je radila kao Velika škola.

Za godinu osnivanja Beogradskog univerziteta uzima se 1905, kada je Velika škola pretvorena u Univerzitet, koji su činili Filozofski, Pravni, Tehnički, Medicinski i Bogoslovski fakultet. Te godine upisano je 788 bruceša.

Uoči Drugog svetskog rata na deset fakulteta predavalo je 400 profesora i 250 asistentata, a studenata je bilo oko 12.000.

Do danas je na BU zvanje steklo 272.259 studenata, 16.092 magistra, 16.838 specijalista, 9.604 doktora.

litičkom kontrolom preko jednog dela nastavnika, te rektora i dekana. Vlast nije bila jednako zainteresovana za sve fakultete.

Na primer, navodi Rajić, nije se moglo zamisliti da dekan Pravnog fakulteta ne bude član partije, a dešavalo se i da su dekani bili visoki partijski funkcioneri. To, međutim, nije važno za niz drugih fakulteta.

Sa studentskom pobunom 1968. godine, stvari se bitno menjaju. Vlast je pokušala da potkupi studente umnožavanjem ispitnih rokova, spuštanjem kriterijuma i povećanjem broja upisanih. S jedne strane, oborena su merila za studente, s druge, omogućeno je da profesori lako ▶

napreduju (kako navodi Rajić, jednom od dekana pokojni političar obećao je „inflaciju profesora“ posle 1968).

„To su političari učinili da bi univerzitet izbacili iz igre kao potencijalno žarište otpora sistemu. Vlast je odlučila da razvoj univerziteta podredi političkoj neutralizaciji. To je tada krenulo“, kaže Rajić.

U sledećoj fazi propadanja univerziteta je dezintegrisan ekstremnim samoupravljanjem. Samoupravljanje je, po Rajićevim rečima, u velikoj meri sačuvalo autonomiju univerziteta, ali su pritisci spolja i sve niži kriterijumi počeli da ga najedaju iznutra.

„Do druge polovine sedamdesetih univerzitet se organizaciono raspao, 'oourizovao' se do besvesti, opet pod spoljnim pritiskom, ali je to pomalo podržavano i iznutra, jer su mnogi želeli da imaju svoje katedre, svoj odsek. Politički ga je iznutra razarao pre svega univerzitetski komitet SKJ koji nije dozvoljavao kritičku misao“, kaže Rajić.

Kvalitet univerziteta dosledno je opadao. Uz već pomenute razloge, početkom osamdesetih, kada je počela ekonomska kriza, univerzitet je i materijalno počeo da propada („1982. godine rođena je prva generacija studenata za sledeći vek, a ja sam tada poslednji put dobio novac za kupovinu knjiga“, kaže Rajić).

Stanje shizofrenije univerziteta - raskoraka između toga da zadovolji potrebe društva za visokoškolskim obrazovanjem i namere vlasti da neutrališe uticaj univerziteta u političkom životu - trajalo je do usvajanja zakona 1992. godine, kada je univerzitet potpao pod potpunu kontrolu vlasti, a cilj novog zakona je, po Rajićevim rečima, da ga izbaci iz političkog života, da troškove na univerzitetu smanji na najmanju moguću meru, da podvoji univerzitete i fakultete, da zaplaši studente i da ceo

NEMAČKA

Nemačka federacija svojim zakonodavstvom reguliše samo temelje rada univerziteta. Ona pre svega učestvuje u finansiranju gradnje univerziteta i razvoja istraživačkog rada. Rektore (ili predsednike, kako se negde zovu) bira Zbor univerziteta, odnosno visoke škole, koji čine svi zaposleni. Pokrajinsko ministarstvo zatim samo daje saglasnost na odluku univerziteta. U Nemačkoj konferenciji visokoškolskih rektora, čije je sedište u Bonu, kažu da se 99 odsto odluka o izboru rektora potvrdi i u ministarstvima nadležnim za visoko školstvo.

Ministarstva nemaju pravo da utiču na izbor dekana niti se događa da izražavaju rezerve u pogledu izbora pojedinih profesora na ova mesta.

GRČKA

O napredovanju na univerzitetima odlučuje se najranije po isteku roka propisanog za svaki naučni stepen, kada se vrednuje rad kandidata koji, doduše samo teorijski - mogu i da izgube položaj. O njihovoj promociji odlučuju komisije od 11 članova (bar za stepen „starijih“ u hijerarhiji) sa istog odseka.

Svaki odsek na fakultetima grčkih univerziteta ima predsednika, koga biraju predavači odseka na dve do tri godine, dok svi predavači na jednom univerzitetu biraju rektorat i rektora. Državna vlast u tome nema reč.

BELGIJA

Profesore državnih, javnih univerziteta i visokih škola u Belgiji biraju sami univerziteti, odnosno visokoškolske ustanove, a još tačnije, akademska veća koja čine profesori...

Profesori pokreću i postupak za izbor novih dekana i prodekana, a potom o takvim predlozima raspravlja upravni savet univerziteta ili visoke škole. Predlozi se prosleđuju ministarstvu obrazovanja koje ovo i zvanično usvaja, ali nema pravo da ospori odluku akademskog veća i upravnog saveta visokoškolske ustanove kad je u pitanju čisto stručna ocena i stav ko treba da bude profesor univerziteta. Jedino ako postoje neki čisto zakonsko-proceduralni propusti, ministarstvo obrazovanja može vratiti predlog univerzitetu, odnosno visokoj školi.

FRANCUSKA

Monik Fajton, „najnadležnija osoba“ za izbor novih predavača na univerzitetu Sorbona u Parizu, za „Evropljanin“ kaže: „Ni državna niti neka druga vlast ne može sprečiti da neko bude profesor univerziteta ili visoke škole.“

Iako je procedura izbora i postavljanja visokoškolskih profesora u Francuskoj prilično komplikovana, ključno je, po njenim rečima, da se „podudari ocena“ univerzitetske administracije, ministarstva prosvete i samog profesorskog sastava nekog fakulteta da je potrebno otvoriti novo mesto, odnosno popuniti ispražnjenu katedru za profesora, docenta ili asistenta.

Potom se raspisuje konkurs i za kandidate se traži mišljenje Nacionalnog saveta univerziteta o tome da li oni ispunjavaju zakonsko-formalne uslove. Nacionalni savet univerziteta, dakle svih univerziteta Francuske, čini polovina članova, profesora izabranih direktnim glasanjem svih profesora univerziteta u celoj zemlji, a polovinu čine profesori univerziteta koje naimenuje ministarstvo prosvete.

S. Bogavac (Beta) / D. Blagojević (Beta) / S. Seizova (Beta)

JARAM: „Odluke vlasti nemaju nikakav drugi smisao osim da podjarme univerzitet i da od njega naprave preduzeće“ - Vojin Dimitrijević

univerzitet pri tom toliko degradira i poniži da se u doglednom vremenu ne može ni stručno ni politički oporaviti.

Rajić kaže da je pogrešno optuživati samo vlast. „Vlast deluje spolja, ali iznutra mora postojati nešto trulo da bi se to uspešno rasturilo. Za neke od dekana mogu da kažem da su bili slabi asistenti ili da su se nekorektno ponašali prema studentima i kolegama. Svi ti bivši loši asistenti ili loši ili zadržti ljudi došli su na neki način na univerzitet i stigli na mesta vanrednih ili redovnih profesora uz pomoć naših glasova, hteli mi to da priznamo ili ne. Malo je ko glasao protiv: ili smo se suzdržavali od glasanja ili smo gledali da ne dodemo na glasanje. Prolazili su mnogi vozovi pored nas, loši projekti i loše priče, ali mi nikada nismo bili voljni da nešto iznutra raščistimo.“

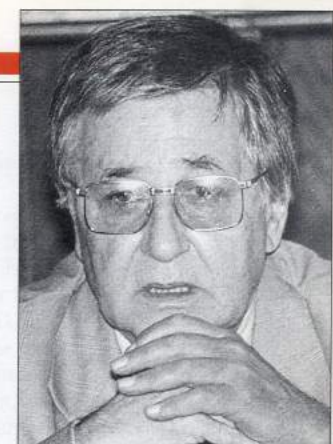
Koliko su kod nas studije kvalitetne? Ko, zapravo, i s kakvim znanjem dolazi i kako studira? Prema rečima Milića Milovanovića, profesora na Ekonomskom fakultetu, jedan od osnovnih problema ima korene u srednjoj školi, gde „dake ne uče mišljenju, prihvatanju činjenica, već memorisanju. Đaci su svesni da im takvo znanje ni za šta neće služiti, jer nisu ništa razumeli od onoga što su naučili, pa se i trude da ga što pre zaborave“.

Foto: P. Milosavljević, Rojters

DEPOLITIZACIJA: Novi dekani i rektor prominentni su pripadnici SPS, JUL i SRS. To samo znači da se dogodila velika politizacija univerziteta, u smislu kontrole ljudi. Marija Bogdanović i Vojin Dimitrijević osetili su to na svojoj koži

Studenti s kojima smo razgovarali u Studentskom gradu najviše su se žalili na obimno gradivo. Većina je uglavnom zadovoljna nastavom, uz opasku da bi mogla da bude i bolja, ali je predstava o toj boljoj nastavi veoma maglovita. Precizniji odgovori odnosili su se na individualan rad sa studentima. Interesantno je da su kao problem u studiranju naveli nedostatak vremena, jer je većina izjavila da mora da radi. Za oko 25 odsto studenata posao je jedini izvor prihoda.

Među profesorima postoji neka vrsta konsensusa kada je reč o politici upisa na univerzitet. Milovanović kaže da društvo svoje probleme - nezaposlenost, pre svega - nastoji da reši preko univerziteta (Rajić kaže da se tako radi od 1968. godine). „Upisuje se masovno cela srednjoškolska populacija: dolaze mnogi koji nisu zainteresovani i nemaju predispozicija za studiranje. Onda to za posledicu ima studiranje preko roka, a problem se povećava kada svršeni studenti jednog dana nemaju gde da se zaposle. Imate jednog nezaposlenog inženjera u koga je veoma mnogo uloženo, a mogli smo da imamo nezaposlenog srednjoškolca. Mislim da je loše što država rešava svoje probleme preko univerziteta, a to nije specifično za ovu vlast. Bilo je i ranije tako. To je kratkovida politika jer nastaju mnogo veći društveni problemi“, kaže Milovanović.

Uprkos velikom odlivu nastavnog kadra iz zemlje, misli većina naših sagovornika, nastavnici koji su ostali (uz neke izuzetke, atavizme iz prošlih decenija) rade kvalitetno. Profesori masovno počinju da odlaze početkom ove decenije, a pojava je kao „odliv mozgova“ zabeležena još početkom prošle decenije.

Podatke o broju profesora, odnosno talentovanih mladih ljudi, koji je napustio zemlju nismo uspeali da dobijemo ni u jednom dostupnom izvoru. Neke indicije o tome ipak postoje. Marija Bogdanović, bivši dekan Filozofskog fakulteta, kaže da je u poslednjih nekoliko godina Filozofski fakultet napustilo desetak njenih kolega.

Milan Kurepa, penzionisani profesor Filozofskog fakulteta, kaže da u inostranstvu

Foto: I. Sabo

Plate

„Ljudi koji se opredele za nauku su diskretno ljudi. Nijedan se nikada nije obogatio, ne samo ovde nego nigde u svetu“, kaže Milan Kurepa. Ministarstvo prosvete i Rektorat nemaju podatke kolike su plate nastavnika BU.

Prema podacima Saveznog zavoda za statistiku, prosečna zarada u visokom školstvu u prvom kvartalu ove godine iznosila je 1.569 dinara. Prosečna zarada u visokom školstvu 1994. godine bila je 341 dinar (prosečna zarada zaposlenih u Jugoslaviji 219), 1995. godine 520 dinara (370), a 1996. 1.094 (711) dinara. Kurepa je u maju primio oko 2.000 dinara. Asistenti su prošlog meseca prosečno dobijali oko 1.800 dinara. Odnos plata asistenta i profesora bio je donedavno 1:3, ali je ta razlika ublažena.

Visina zarade zavisi i od fakulteta: plate su bolje na fakultetima koji imaju više studenata koji plaćaju studije i prihode od izdatih prostorija.

boravi stotina njegovih kolega, a da je on sam od 1990. svake godine potpisivao preporuke za petnaestak mladih ljudi. Ukoliko je ovo prosek i za ostale fakultete, zemlju je napustilo 300 naučnika, dok je mladih, najtalentovanijih, u inostranstvu desetorostruko više.

Detaljnija ocena, osim generalne Milovanovićeve da društvene nauke znatno zaostaju u odnosu na prirodne i tehničke (zbog ideologizovanog sadržaja nastavnih programa), nije moguća. Učinak nastavnika i saradnika na Beogradskom univerzitetu dosad je vrednovan prema nekoliko merila: indeksu citiranosti, objavljenim monografijama, radovima u domaćim i međunarodnim časopisima, zavisno od karaktera fakulteta na kojem rade.

Najveći problem u nastavi, tačnije naučnom radu koji mu prethodi, misle naši sagovornici, materijalne je prirode. Kako kaže Žarko Spasić, profesor na Mašinskom fakultetu, „profesor bi morao da ode na kongres, međunarodnu konferenciju, da saopšti radove, da se čuje šta su drugi uradili, da ima novca za knjige, časopise i ▶

opremu, da se sreće s profesorima drugih univerziteta".

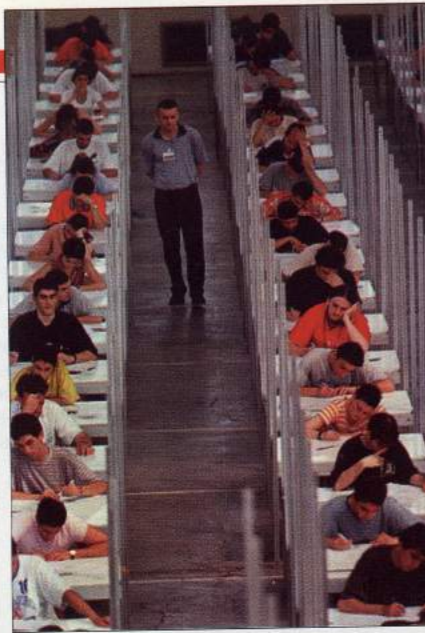
Svega toga, međutim, bar po našim sagovornicima, na univerzitetu poodavno nema ili nema u dovoljnoj meri. Marija Bogdanović, na čijem je fakultetu slično kao i na Mašinskom, kaže da se teško baviti naukom u takvim uslovima, a samim tim u nastavi nema novih sadržaja, novih teorija i novih naučnih dostignuća. Knjige i časopisi se sada nabavljaju preko profesora koji su napustili zemlju i kolega iz inostranstva, a nastava se poboljšava samo zahvaljujući entuzijazmu nastavnika.

Koliko se u ovom trenutku ulaže u univerzitet, nismo uspjeli da saznamo. Ministarstvo prosvete i Rektorat BU nemaju takve podatke. Prema novinskim napisima, Ministarstvo za nauku obećalo je u aprilu šest miliona dinara da se kupe stručna literatura i časopisi.

Kurepa kaže da se u njegovu struku ulagalo od 1989. do 1994. a četiri godine pre toga ništa. Kao primer koliko se (ne) ulaže, Kurepa kaže da je na jedan sastanak na Mašinskom fakultetu poneo jedinu spjavu koja je radila - klatno.

„Nama klackaju kosti - mi klackamo klatno. To je jedino što radi. U svetu imate studije fizike i hemije gde nema toga što ne može da se radi, jer su studije vezane za istraživačke laboratorije. Znam da na Hemiji nemaju hemikalija s kojima bi studenti vežbali. Znam da je na Fizici stanje takvo da pola instrumenata više ne radi. Pričati o nekakvom dobrom stanju bilo bi kao pričati da svi penzioneri imaju 3.000 DM penzije.“

Jedno od objašnjenja režima zbog čega donosi novi zakon o univerzitetu upravo je

podizanje kvaliteta nastave pooštavanjem režima studiranja. Od pooštavanja režima studiranja, predviđenog Predlogom zakona, odustalo se posle prvog dolaska Saveza studenata Beograda u vladu. Vojin Dimitrijević, profesor na Pravnom fakultetu, kaže da je to u zakon stavljeno samo zato da bi moglo da se povuče. Drugi razlog bila je „depolitizacija“. Pojam „politizacije“ predstavnici vladajuće koalicije, više od svih Ratko Marković, potpredsednik srpske vlade, shvatili su vrlo široko. Pod njim se podrazumeva „anarhija i bolesno stanje“ na univerzitetu, da su se pod „plaštom autonomije fakulteti i čitavi univerziteti odmetnuli od naroda i vlasti“, da su studenti „zamenili knjige pištalkama i šerpama“, neki nastavnici postali „poznatiji kao političari nego kao pisci knjiga“, „antidržavno delovanje“...

Dimitrijević misli da novim zakonom nije izvršena depolitizacija, već, „kako bi to komunisti rekli, pravilna politizacija“.

„**Najkomičnije je** što je glavni borac za 'depolitizaciju' univerzitetski komitet JUL, koji je prema postojećem zakonu nelegalan (zabranjeno je partijsko delovanje na Univerzitetu). Sada, posle izbora dekana i rektora, vidite da depolitizacija znači uklanjanje svih onih koji nisu članovi ili pristalice vladajućih stranaka. Novi dekan i rektor su prominentni pripadnici SPS, JUL, a neki Srpske radikalne stranke. Nikakva se depolitizacija nije desila, već postoji velika politizacija u smislu kontrole ljudi. Jer ti ljudi, izuzimajući donekle rektora Purića, nemaju nikakav naučni ugled, prema tome nikakav razlog da budu tamo gde jesu. Oni su ranije propadali u pokušajima da budu dekani ili rektori, što znači da ih njihova sredina ne ceni dovoljno“, kaže Dimitrijević.

Prema rečima profesora Pravnog fakulteta, najlošije stavke zakona tiču se rektora,

ODLAZAK: Profesor Milan Kurepa kaže da je on sam od 1990. godišnje potpisivao preporuke za petnestak mladih ljudi koji su želeli u inostranstvo. Tačni podaci o broju najtalentovanih mladih ljudi van zemlje nema. Računa se da ih je više od 30.000

ra, dekana i nastavnika i njihovih ovlašćenja. Do novog zakona rektora i dekana birala su naučno-nastavna veća univerziteta, odnosno fakulteta, a sada ih postavlja vlada. Po Dimitrijevićevim rečima, rektori i dekani imaju ogromna ovlašćenja: mogu da rade bez ikakvog nadzora i obrazloženja zašto nešto rade.

Profesori, pa i studenti, protestuju protiv usvajanja novog zakona najviše zbog toga što ukida autonomiju univerziteta, koja sada, po rečima Ratka Markovića, „dolazi do izražaja na pitanju nastave, nastavnih planova i programa, a u upravljanju nema autonomije“.

Koliko novi zakon može uticati na nastavu? Prema procenama sagovornika, direktne posledice neće proizvesti; na duži rok, i to je moguće. Kako je izbor profesora prepusten dekanima, nastavni kadar se s vremenom može potpuno promeniti. Dekan Elektrotehničkog fakulteta, na primer, primio je Miloša Labana kao nastavnika na osnovu nevažećeg konkursa iz 1991. godine i uprkos tome što ga je Nastavno-naučno veće fakulteta dvaput odbilo. Za svoj postupak nije dužan nikome da odgovara, niti da obrazlaže svoj izbor - takva su zakonska rešenja. Milovanović očekuje da će se dovesti ljudi koji više ističu svoju političku lojalnost a manje naučni doprinos, a oni već zaposleni, kada vide o čemu se radi, trudiće se da pridu vladajućim partijama. Na taj način se politizuje univerzitet.

Mogući su, međutim, i direktni uticaji na nastavni program. Naime, po zakonu nastavni plan i program donose nastavno-naučna veća, ali se nastavno-naučna veća obrazuju prema statutu. Upravni odbor donosi statut o kome se nastavnici samo izjavljavaju, jer upravni odbor nije dužan da usliši njihove zahteve. ■

RADE STANIĆ

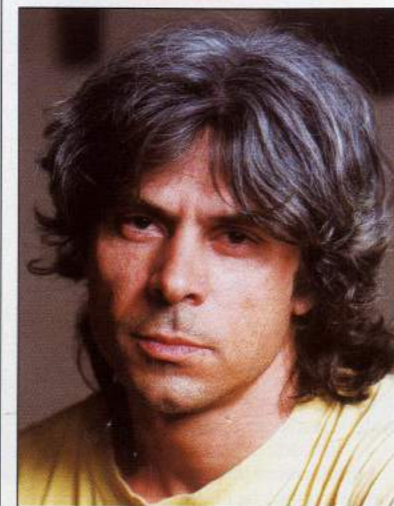
HIT LISTA KNJIGA

		DIN
1	SOFIJIN SVET Justejn Gorder Geopoetika, 1998.	116,00
2	VELIKA SVESKA Agota Kristof Paidea, 1998.	54,00
3	PLAVI CVET Penelopi Ficdžerald Paidea, 1998.	67,50
4	MONTENEGRO Starling Lorens Narodna knjiga, 1998.	60,00
5	ISTORIJA ZAPADNE FILOZOFIJE Bertran Rasel Narodna knjiga, 1998.	150,00
6	PETA GORA Paolo Koeljo Paidea, 1998.	67,50
7	ISTORIJA VIZANTIJE Georgije Ostrogorski Narodna knjiga, 1998.	100,00
8	VITA BREVIS Justejn Gorder Geopoetika, 1998.	68,00
9	SREĆAN JE KO UME DA VOLI Herman Hese Narodna knjiga, 1998.	35,00
10	POLJA MOĆI Dipak Čopra MONO&MANANA PRESS, 1998.	106,00
11	MALI PRINC Antoan de Sent-Egžiperi Teatar Zrenjanin, 1998.	25,00
12	LOONEY TUNES Svetislav Basara Dereta, 1997.	42,50
13	CELESTININO PROROČANSTVO Džejms Redfid Narodna knjiga, 1998.	60,00
14	UMEĆE LJUBAVI Erih From BIGZ, 1998.	35,00
15	APOKALIPSA U SALATINAMEU Kortasar Rad, 1998.	35,00

Lista je napravljena na osnovu podataka beogradskih knjižara:

1. Salon knjige - Kosovska 37
2. Knjiga i mi - Cetinjska 6
3. Antikvarijat Prosveta - Knez Mihailova

MUZIKA - PREDLOG

PETAR MILADINOVIĆ: Sklad akustike i elektronike

■ **Petar Miladinović, muzičar:** Četvorica najboljih svetskih muzičara: Bela Flek, Hauard Levi i braća Voten snimila su album *Bela Flek and Flecktones*. Spoj usne harmonike, bas gitare, bendžoa i elektronskog bubnja rezultirao je fenomenalnom muzikom, veoma duhovitim sklopom akustičnih i elektronskih instrumenata.

POZORIŠTE - PREDLOG

■ **Dejan Mijač, režiser:** Predstava Biljane Srblijanović „Beogradske priče“ u režiji Gorana Markovića na jedan naizgled jednostavan, nepretenciozan način govori o našim sudbonosnim stvarima. „Beogradske priče“ na sceni teatra „Bojan Stupica“ govore o razaranju Beograda iznutra, o nestajanju čitavog sloja mladih ljudi, zbog čega je ovde ostala samo ruševina jedne generacije.

DEJAN MIJAČ: Razaranje Beograda iznutra

HIT LISTA FILMOVA

Prvi broj: broj nedelja prikazivanja
Drugi broj: broj gledalaca

1	VELIKA OČEKIVANJA (GREAT EXPECTATIONS)	7	44.658
uloge: Itan Hok, Gvinet Paltrou režija: Alfonso Kuaron			
2	DIP IMPAKT (DEEP IMPACT)	8	35.424
uloge: Morgan Frimen, Tea Leoni režija: Mimi Leders			
3	SFERA (SPHERE)	8	31.685
uloge: Šeron Stoun, Dastin Hofman režija: Beri Levinson			
4	IGRA (GAME)	9	18.384
uloge: Majkl Daglas, Šon Pen režija: Dejvid Finčer			
5	LOVCI NA BEGUNCE (U. S. MARSHALS)	7	16.142
uloge: Tomi Li Džons, Vesli Snajps režija: Stjuart Bert			
6	GOSPODIN MAGU (MR. MAGOO)	8	11.511
uloge: Lesli Nilsen, Keli Linč režija: Stenli Tong			
7	OTKROVENJE (FALLEN)	5	8.966
uloge: Denzel Vašington, Donald Saderlend režija: Gregori Hobit			
8	LJUBAV ZA JEDNU NOĆ (ONE NIGHT STAND)	3	8.600
uloge: Vesli Snajps, Nastasja Kinski režija: Majkl Fidžis			
9	ROMI I MIŠEL (ROMY AND MICHELE)	3	4.367
uloge: Mira Sorvino, Lisa Kudrou režija: Dejvid Mirkin			
10	PORODIČNE SPLETKE (HUSH)	1	2.732
uloge: Džesika Leng, Gvinet Paltrou režija: Džonatan Darbi			

distributeri:

BANDUR

VANS

FIRST PRODUCTION

TUCK

UMETNOST - REKLAMA

Na ivici fašizma

Raša Todosijević: Oglasi su maksimum do koga svest ovdašnjih ljudi može da dosegne, a uzrok tome su umetnici glupi kao točila

Među najraznovrsnijim komercijalnim oglasima najčudniju ponudu ima slikar Raša Todosijević. U novinama, na radiju i reklamnim panoima „firma Todosijević“ nudi neobičnu robu: srborandže, parfem Cvet kanalizacije, srpske umetničke specijalitete restorana Sloboda, dok „klinika Todosijević“ estetskom hirurijom ulepšava stvarnost, a „umetnička akademija“ svojim polaznicima nudi munjevito umetničko zaludivanje.

Čudnovati oglasi nastaju, kaže Todosijević, apsolutizacijom tuđeg idiotizma, što je veoma teško, jer ga treba i vizuelno predstaviti. Bilbordi su samo delimično aluzija na stanje u kome se nalazimo, jer je gadost u kojoj živimo pogodno štivo iz kojeg ovaj umetnik dobija inspiraciju. Objasnjavajući ideju za reklamu srpskih pomorandži, Raša Todosijević kaže: „Pošto smo mi najstariji narod na svetu, umesto pomorandži moramo da imamo svoje srborandže“, i dodaje da bi televizijska reklama za ovaj proizvod izgledala ovako: pomorandže haotično lete preko Šar-planine, sudaraju se i odskakuju, udaraju Srbe u glavu, ovi od jačine udarca padaju na zemlju, a tada se preko celog ekrana ispisuje poruka: „Srborandže! Konačno vaše! Firma Todosijević“.

Poslednjih nekoliko godina Raša Todosijević uradio je četiri reklamna panoa: „Srborandže“, „Ubistvo“, „Cvet kanalizacije“ i „Restoran Sloboda“. Pre ovih bilborda napravio je oglase za „umetničku akademiju Todosijević“ na kojoj se za izvesnu svotu novca može dobiti veliko zaludivanje i zvanje vrhunskog umetnika. Oglasi

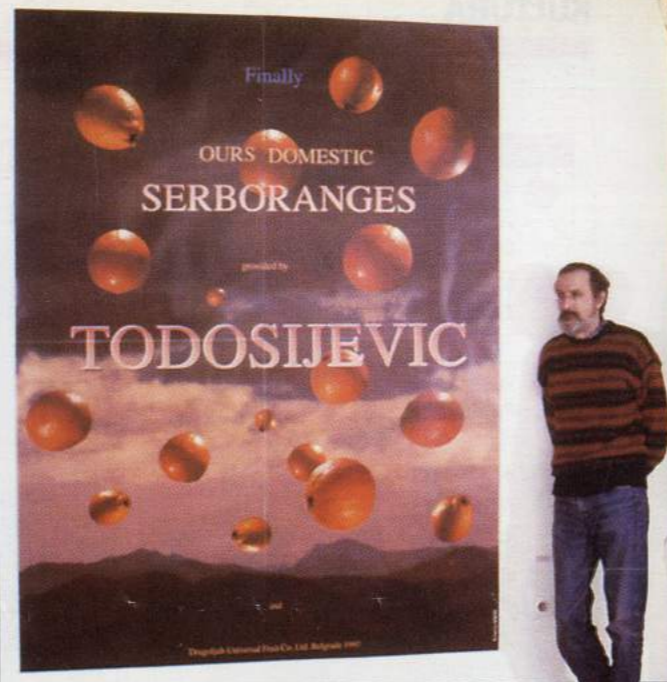
OŠTRICA: „Svi oglasi, pa i moji, idu ivicom fašizma ili totalitarizma, sve je pojednostavljeno, nema humora, cinizma i sumnje“

za film „Londonski susreti“, „Automobilsko preduzeće Raša Todosijević“ i oglas „Neka večno živi srboboljševička umetnost Raše Todosijevića“ objavljeni su u „Beorami“ i na Radiju B 92 u redovnim EPP blokovima.

Todosijević je u ironičan okvir svog dela stavio dobro poznate pojmove, ali je medijum - ono što se prodaje - njegovo ime, koje se na nekim bilbordima ponavlja i nekoliko puta. Umetnik na prodaju nudi svoj identitet, neku vrstu fikcije koja je upakovana u oblandu, a sve ostalo služi samo kao podloga. Pozadinska priča svake reklame je jednostavna iako je njena misaona osnova veoma komplikovana, a glavna karakteristika svih reklamnih plakata je cinizam.

„Oglasi su maksimum do koga svest ovdašnjih ljudi može da dosegne“, kaže ovaj

Atelje
TODOSIJEVIĆ
i
restoran
„SLOBODA“
svojim cenjenim gostima
nudi
VRHUNSKU DOMAĆU KUHINJU
SRPSKE UMETNIČKE SPECIJALITETE
Radimo: NON-STOP
Svira: Les pompiers orthodoxe
Peva: MIŠA SAVIĆ
SVAJKA NA DOVODJENI

DRAGOLJUB RASA TODOSIJEVIĆ

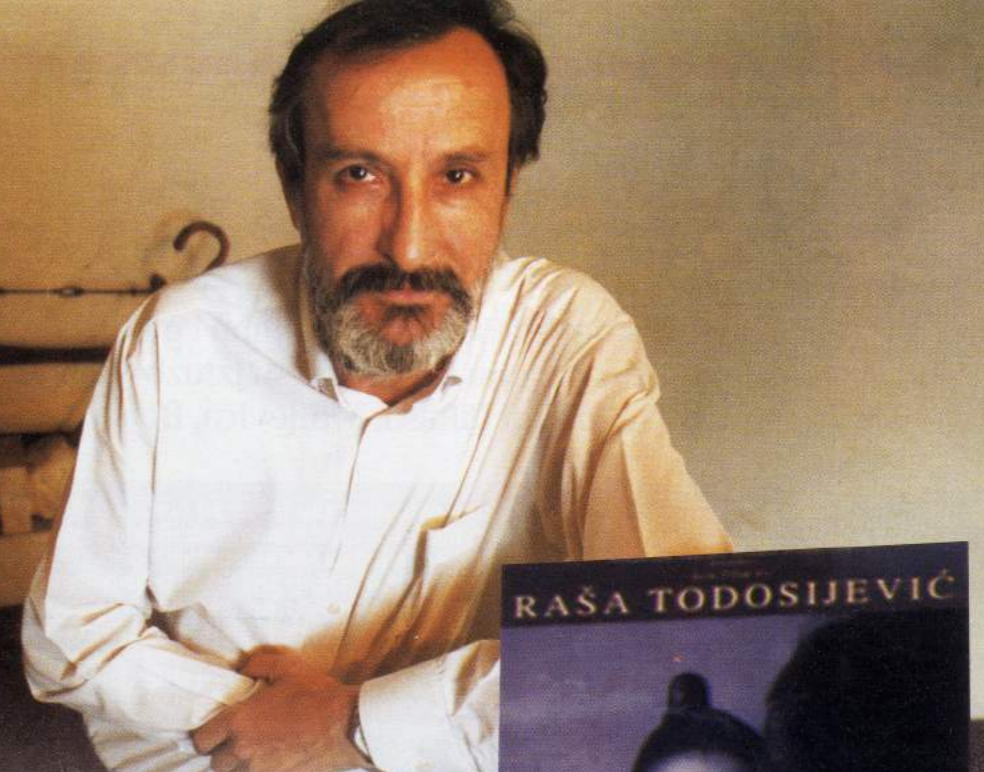
- ◆ **Roden:** 1945. godine u Beogradu, gde je završio i Likovnu akademiju
- ◆ **Pripadnost:** Početkom sedamdesetih, u vreme kulturnih previranja u Evropi i Americi, javlja se na umetničkoj sceni kao jedan od utemeljivača nove ili postobjektivne umetnosti u Beogradu. Pripada ekipi konceptualnih umetnika koja je počela u SKC
- ◆ **Pisac:** Od 1973. godine piše eseje, a objavio je i dve knjige priča: „Priče o umetnosti“ i „Vesela kabalistička koračnica“
- ◆ **Provokacija 1:** Slogan *Gott liebt die Serben* (Bog voli Srbe) ispisivao je na najsvetijem simbolu judaizma - menori urađenoj od čelika
- ◆ **Provokacija 2:** Početkom devedesetih Todosijević je u mnogim svetskim galerijama izlagao kukaste krstove sastavljene od starih ormara, kofera, fotografija...

ekscentrični oglašavač, i dodaje da je glavni uzrok tome što je 99 odsto naših umetnika „glupo ko točila“. Prema Raši Todosijeviću, kukavičluk je još jedna osobina domaće umetničke branše, pošto nema duhovne smelosti da realizuje zamisli. On dodaje da je baš individualna sloboda glavna osobina svih velikih svetskih umetnika. „Ako prihvatimo tvrdnje nekih umetnika da smelost nije estetska kategorija, kako ćemo onda objasniti pojavu kubizma, Matisa, Dišana, seksa ili bilo čega drugog?“ Nedostatak svesti i hrabrosti domaćih umetnika objašnjava niskim položajem na kulturnoj lestevici i time da je u ovoj sredini još uvreženo mišljenje da je umetnik neizbežan saveznik sile na vlasti i ilustrator ideja vlastodršca.

Inspiraciju za radove Raša Todosijević nalazi u svakodnevnom životu, a ne u umetnosti. „Samo glupi umetnici misle da su samonikli i da njihova misao dolazi iz njih samih. To su slikari, a ne umetnici“, zaključuje i pita se da li je zadatak umetnika samo da „pincla“ ili da u javnom prostoru, koristeći se svim elementima javnog sporazumevanja, pokuša da izbore mesto za svoju poruku.

„Svi oglasi, pa i moji, idu ivicom fašizma ili totalitarizma, što znači da se sve stvari apsolutno pojednostavljaju, pa nema humora, cinizma i sumnje.“ Oglasi su nova vrsta kritike, koja je negde u prostoru između postojeće kritike i umetničkog dela, mediji služe samo kao pomoćno sredstvo, a sloboda da ostvari ideju - izdvaja Todosijevića od ostalih umetnika.

Raša Todosijević kaže da je veliki problem to što se njegovi proizvodi ne mogu prodati. Pravljenje ovakvih reklama veo-

DAJANA NEKROBIZNIS

◆ **Novi proizvod** iz produkcije Todosijević, čija bi reklama trebalo da se uskoro pojavi, jeste „Kondom Dajana“. Za ovaj patent umetnik je dobio inspiraciju gledajući, kako kaže, nekrofilicu manipulaciju s princezom s Ostrva. „Sve je to nekrobiznis, a vi ga shvatite kako hoćete“, kaže Raša Todosijević i dodaje da bi se u petljavini između kondoma i smrti najkontrastnije mogla pronaći neka jedinstvena celina.

UVERENJE: Samo glupi umetnici misle da su samonikli i da njihova misao dolazi iz njih samih

Međunarodna klinika
za
ESTETSKU HIRURGIJU
„Dr VAN GOGH“
Beograd

MI ULEPŠAVAMO VAŠU STAVNOST!

Sve medicinsko - estetske zahvate radimo na osnovu našeg tradicionalnog iskustva i po nacrtima svetski priznatih slikara:
H. Bosch, M. Beckmann, G. Grosz, F. Bacon, E. Nolde,
F. Botero, W. Vanice, M. Ernst, W. de Kooning
Nadzor - Povereni - Sertifikat - Overena
Dr. RAŠA TODOSIJEVIĆ
Bulevar Pitera Brojčela Starijeg br. 8. 11 000 Beograd YU Srbija

ma je skupo, a prezentacijom se ne može povratiti novac za izradu novih proizvoda. „Sve se svodi na puko moljakanje, na pronalaženje dobrih ljudi koji žele da ti pomognu.“

Ovi Todosijevićevi projekti namenjeni su drugačijoj publici, brznoj percepciji, u kojoj se traži najubitačnije mesto - ključ priče je ironija. „Zamislite da umetnički kritičar ima 15 sekundi da u radio-emisiji kaže nešto o umetničkom delu.“ Todosijević kaže da se takvim pristupom menjaju i retorika i način razmišljanja, a ujedno se ukida međuprostor između poruke i posmatrača. „Tom prilikom kritičar se ne može raspisati na 30 strana obuhvatajući ceo period od Dišana do današnjih dana.“

BILJANA ŽIVANČEVIĆ

POGLED:
Projekti su namenjeni publici koja traži najubitačnije mesto

SEĆANJE

Kada je Beograd bio metropola

Od 1965. do kraja devedesetih u muzejima i galerijama gotovo iz nedelje u nedelju gostovale su izložbe vrhunskih svetskih umetnika, poput Pikasa, Maljeviča, Bojsa...

VINSENT VAN GOG 1853-1890.

POŠTAR RULEN, 1889.

Ulje na platnu, 60 x 54 cm

Slikara u sebi Vinsent van Gog otkrio je prvi put u Borinažu 1880. godine, a istinski razlog da slika našao je u Arlu. Holanđanin lutalica, Prometej crvenih kosa i zelenih očiju, koji je doneo neugasivu vatru modernom slikarstvu, susreo se u Arlu s voćnjacima i pitomim livadama, žitnim poljima i prljavim ulicama. Izuzev poštaru Rulena i potporučnika Milijea, nije imao prijatelja, ali je i pored njih bio veliki usamljenik, ophrvan unutrašnjim haosom, halucinacijama, krizama i depresijom, sukobom sa sredinom i sobom samim. Van Gog je vratio veru u boju i emociju. Priroda, svet i portreti bili su podređeni slikarevoj duši. Naslikani portreti imaju svoj život koji izvire samo iz slikareve duše.

Dela Vinsenta van Goga izlagana su u Narodnom muzeju Beograda 1966. godine.

Gotovo celu deceniju Beograd tavori u mraku kulturne provincije, nezapamćene materijalne bede umetnika i velike duhovne i stvaralačke pustoši.

Iz perspektive današnje izolacije i provincijalizacije jugoslovenske kulture, kraha međunarodne saradnje, kao fantastična proza deluje podatak da su od 1965. do kraja devedesetih godina u beogradskim muzejima i galerijama gotovo iz nedelje u nedelju gostovale izložbe vrhunske moderne evropske i vanevropske umetnosti. Četvrt veka Beograđani su preko najreprezentativnijih izložbi pratili razvoj umetnosti najrazvijenijih nacionalnih kultura, od nemačkih ekspresionista i impresionista, umetnosti oktobarske epohe, francuskih i britanskih majstora, do modernih pravaca i vrhunskih dela američke, danske, švedske, belgijske, italijanske, holandske, švajcarske, španske i japanske umetnosti. U beogradske izložbene prostore stizala su remek-dela svih oblika likovnog izražavanja, od slikarstva i grafike, skulpture i fotografije, do plakata i dela industrijskog i grafičkog dizajna... Stariji i sredovečni Beograđani mogu da se pohvale da su u svom gradu gledali dela najvećih majstora moderne umetnosti, poput Pikasa, Braka, Care, Dišana, Miroa, Kandinskog, Bojsa, Mura, Dada, Maljeviča, Pistoleta...

Na vreme kada je glavni grad Jugoslavije odražavao deo najkрупnijih istorijskih zbivanja u modernoj umetnosti XX veka podsetio je ovih dana prof. dr Jerko Denegri svojom knjigom „Jedna moguća istorija moderne umetnosti“. Blizu 600 stranica gusto kucanog teksta posvećeno je izložbama, remek-delima i majstorima svetske umetnosti koji su gostovali u beogradskim muzejima i galerijama. Učestalost tih gostovanja, zastupljenost nacionalnih kultura i pravaca, žanrova, remek-dela i majstora omogućili su da se od prikaza pojedinačnih izložbi sklopi veoma zaokružena i pregledna istorija moderne umetnosti.

Podsećajući na vreme kada je Beograd bio centar intenzivnog međunarodnog umetničkog i kulturnog života, predstavljamo neka dela i umetnike koji su obeležili umetnost XX veka.

PABLO PIKASO

1881-1973.

ŽENA SA ŠEŠIROM, 1935.

Ulje na platnu, 60 x 50 cm

Iako je primerenije neimenovati jednog umetnika vladarem u modernoj umetnosti, izvesno je da se Pikaso nalazi u najužem krugu vodećih umetnika epohe.

U traganju za novim, sve stilizovanijim formama, a pod uticajem Sezana i tek otkrivene crnačke umetnosti, Pikaso se zaje-

dno sa svojim prijateljem Braikom okreće pravcu koji će u istoriji dobiti naziv kubizam (1910-1914). Ali, Pikaso je uvek u obnavljanju i pokazaće se sposobnim da u roku od nekoliko dana slika platna sasvim različitog karaktera. Posle perioda u kome dominiraju linearnost i čistota, on se posle 1929. vraća ekspresionizmu, čija je najtipičnija realizacija "Gernika", inspirisana

građanskim ratom u Španiji. Baveći se scenografijom za pozorište, grafikom, skulpturom, keramikom, Pikaso je uvek izuzetno aktivan, obogaćuje neprestano jedno delo u kome se ogleda njegov umetnički nemir i večita potreba za stvaranjem. U tom tako raznovrsnom delu mnogi savremeni umetnici našli su najrazličitije pouke, iako to nisu uvek hteli da priznaju.

FERNAN LEŽE 1881-1955.

PLAVA IGRAČICA, 1930.

Ulje na platnu, 146 x 115 cm

Počeo je da slika u duhu impresionizma a kasnije, pod uticajem Braka i Pikasa, pristupa kubizmu. Voleo je sveže i jasne boje. Oblici na njegovim platnima su cilindrični i konusni, sastavljeni i pojednostavljeni do apstrakcije. Posle Prvog svetskog rata Leže „sistematski prikazuje svet mašina, skela i raznih rekvizita modernog života“.

Ležeova dela izlagana su u Muzeju savremene umetnosti Beograda 1973. godine u okviru izložbe "Osamdeset godina francuskog slikarstva".

PAUL KLEE 1879-1940.

MALA VINJETA ZA EGIPAT, 1918.

Akvarel, 16,7 x 8,9 cm

U vreme kada se priključuje Plavom jahaču, Klee tek elaborira svoj jezik, premda se već tada vidi njegov pristup umetnosti kao mogućnosti permanentnog beleženja najdubljih subjektivnih reakcija bića. Kleov postupak, očigledan u malim akvarelima, prolazi svojim tematizovanjem unutrašnjih predstava kroz proces vizuelizacije pojedinih teško dostupnih slojeva lične krajnje interiorizovane osećajnosti.

Dela Paula Klea, vlasništvo njegovog sina, izlagana su u okviru grupe Plavi jahač, u Muzeju savremene umetnosti 1976. godine.

VASILIJ KANDINSKI

1866-1944.

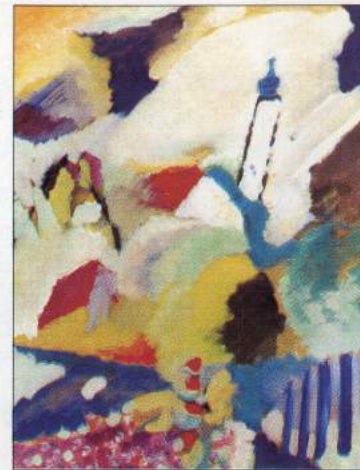
CRKVA U MURNAU, 1910.

Ulje na kartonu, 32,8 x 50,2 cm

Plavi jahač je revolucionarna faza ekspresionizma koja je ponajviše u Kandinskom pripremila novi „plastični jezik, teoriju i praksu apstrakne umetnosti“. Izložba u Beogradu pokazala je klasični primer istorijskog prelomnog proboja Kandinskog u apstrakciju. Za sve pripadnike Plavog jahača, pa i Kandinskog, slika nije više predstava o spoljnoj realnosti nego je redov-

no sublimacija jednog duhovnog viđenja koje se očituje u formama i znakovima transcendentnih refleksija. Stoga na njegovim slikama prevladaju jarki tonovi crvenog, žutog, plavog i zelenog, a forme su samo naznačene površno, mrljama i kratkim potezima.

Beogradska izložba grupe Plavi jahač u Muzeju savremene umetnosti 1976. godine obuhvatala je 96 dela Kandinskog, Marka, Makea, Klea, Javlenskog, Kubina, Gabrijele Minter... Verefskinove, Erme Bosi...

EMIL NOLDE

1867-1956.

MASKE, 1920.

Ulje na platnu 87,5 x 73,5 cm

Delo Noldea, jednog od vodećih predstavnika generacije ekspresionista, danas se može sagledati tek fragmentarno jer je mnogo njegovih radova uništeno ili izgubljeno u nacističkoj Nemačkoj. Svi elementi Noldeovih slika su u službi neke nezadržane emocije. Nolde se slikajući ispoveda, do kraja razotkriva osećanja koja nosi u sebi, iznosi ih na videlo načinom prividno toliko jednostavnim da bi se lako moglo zaključiti kako u radu ovog umetnika nema gotovo nikakvog akademskog znanja o slikanju.

Više od 60 najkvalitetnijih Noldeovih radova među kojima su ključne slike ekspresionističkog razdoblja - "Faraonova kći nalazi Mojsija", "Slovinci", "Za stadom", "Sveta noc", "Iskušenje Josifa", izlagana je u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu, 1979. godine.

IV KLAJN

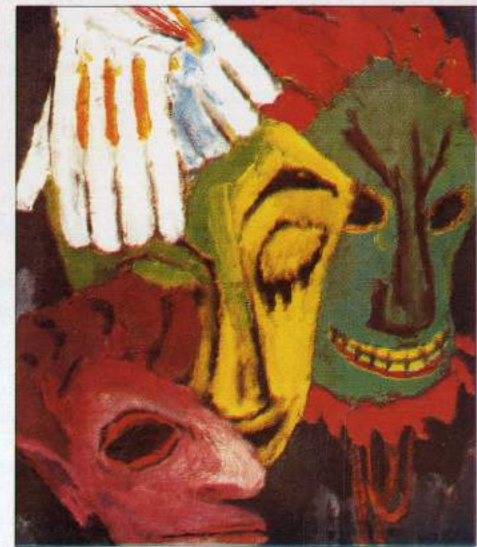
1928-1962.

ANTROPOMETRIJA, 1962.

Slika s tragovima plamena na papiru, kaširana na platnu, 102 x 73 cm

Klajново delovanje u umetnosti odvija se u deceniji 1952-1962, dakle, u periodu pune dominacije i postepenog opadanja enformela, a je-zgro njegove najintenzivnije aktivnosti između 1958-1962. najčešće se smatralo središnjom manifestacijom novog realizma. Danas je, međutim, jasno da nijedna od ove dve umetničke solucije ne izražava pravo značenje Klajnovog dela. Iz današnje kritičke perspektive, Klajn se otkriva kao anticipator i preteča čitavog niza aktuelnih pojava. On je nagovestio put ka konceptualnoj umetnosti...

Slike Iva Klajna izlagane su u Muzeju savremene umetnosti Beograda 1973. godine u okviru postavke "Osamdeset godina francuskog slikarstva".

„LOKVANJI“: Kupljeni za 7.200 dolara, prodati za 29 miliona dolara

Moneov rekord

Jedan kolekcionar je 1954. kupio Moneovu sliku „Lokvanji“ za 7.200 dolara. Prošle nedelje, 44 godine kasnije, istu sliku prodao je za 29 miliona dolara, što je rekordna cena za neko platno francuskih impresionista.

Uoči Sotbijeve aukcije, Moneova slika je procenjena na minimalnu cenu od tri miliona funti (4,8 miliona dolara). Licitacija je obavljena telefonom i trajala je desetak minuta.

„Lokvanji“ Kloda Monea postali su čuveni iz više razloga. Slika je jedanaesto najskuplje platno ikada prodato u svetu, kažu u Sotbiju. To je ujedno i najskuplja slika prodana u Evropi u protekloj deceniji.

Stručnjaci „Lokvanje“ ubrajaju u raritete. Nastala 1900, slika je deo serije od 18 platana koje je slavni impresionista naslikao inspirisan lokvanjima iz svoje bašte u Živerniju. Slike nastale između 1899. i 1900. danas su uglavnom izložene u muzejima, među kojima su

muzej Orsej u Parizu, i nacionalne galerije u Londonu i Vašingtonu.

Moneovo platno nije bilo izlagano još od 1954. godine.

Direktor odeljenja za impresionizam u Sotbiju Piter Kuk rekao je da je prodaja Moneove slike „fantastičan uspeh“.

„To je izuzetan događaj ne samo za londonsko, već i za svetsko tržište umetničkim predmetima“, rekao je Kuk.

Rekord Moneove slike iznenađuje jer se tržište umetnina i dalje teško oporavlja od velikog pada cena nakon euforije osamdesetih godina.

Ta euforija je kulminirala 1990, kada je jedan Japanac platio čak 82,5 miliona dolara za portret doktora Gašea Vinsenta van Goga.

Brojna platna čuvenih majstora, poput Renoara, Pissarroa, Monea, danas ostaju neprodana jer na aukcijama slike ne mogu da dostignu minimalnu procenu, iako su one u poslednje vreme sve prihvatljivije.

Kusturica mentor

Posle sedam godina pauze, od 14. do 26. septembra nastaviće da radi Evropska letnja filmska škola na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Mentor škole Emir Kusturica držaće predavanja za 15 polaznika iz Nemačke, Engleske, Izraela, Portugalije, Bugarske, Holandije, Poljske, Grčke, Rumunije, Španije, Italije, Rusije i Belgije, a jugoslovenski polaznik je Dušan Popović.

Prvi mentor Evropske letnje škole 1989. godine bio je **Ištvan Sabo, a sledili su Kšištof Zanusi i Dušan Makavejev.**

Predstavnici Svetske organizacije filmskih i televizijskih

MOTO ŠKOLE: Najbolji evropski reditelji za najbolje evropske studente

škola su tokom posete Fakultetu dramskih umetnosti podržali inicijativu dekana fakulteta dr Ljiljane Mrkić-Popović da ova škola ponovo počne da radi. Pod motom „Najbolji evropski reditelji za najbolje evropske studente“, budućim filmskim rediteljima prenosi se s jedne strane lično iskustvo mentora, a s druge način rada evropskih filmskih i televizijskih škola.

Eseji Umberta Eka

Paideia će u avgustu objaviti zbirku eseja Umberta Eka „Pet moralnih spisa“. Prevodilac je Elizabet Vasiljević, koja je potpisala i prevod

Ekovog romana „Ostrvo dana pređašnjeg“. Knjiga „Pet moralnih spisa“ govori o ratu, štampi, migracijama, fašizmu i veri:

POLEMIKA S TABUKIJEM: Šta je zadatak intelektualca

esej o ratu nastao je u vreme i posle Zalivskog rata, kada je **rat u Bosni** već bio na pomolu. Eko piše o intelektualcu u ratu i smatra da se on ne

sme staviti ni na čiju stranu; da je njegov zadatak da upozorava ili da analizira događaje.

Antonio Tabuki, koji zastupa mišljenje da intelektualac mora da stane na stranu istine, započeo je polemiku s Ekom. Ova polemika biće izdata posle „Pet moralnih spisa“.

Aktovi Stevanovskog

Mladi slikar Slaven Stevanovski otvorio je svoju prvu samostalnu izložbu „Aktovi i druge priče“ u galeriji NU „Braća Stamenković“. Jedanaest aktova i nekoliko ekspresivnih apstrakcija rađeni su na kumstodruku 70x100 centimetara, a naslikani su direktnim nanošenjem boje iz tube na podlogu, koja je zatim **razmazivana prstima, špahtlom i krpama.**

Svaki akt nosi posebnu priču, od lirske do potpuno agresivne, čime se, prema umetni-

kovim rečima, izbegavaju ponavljanja. Aktovi su, kaže Stevanovski, urađeni u stilu koji se ne uči na Likovnoj akademiji, jer u slikarstvu, kao mnogim drugim oblastima, postoje tabu teme.

Ne želeći da otkrije slika li aktove uz pomoć modela, Stevanovski kaže: „Kada mi budu važniji modeli od slika, po zidovima galerije okačiću gole žene i tako napraviti konceptualnu postavku“. Izložba traje od 26. jula.

METOD: Drugačije od učenja na Akademiji

Cartier

Trinité sat
Žuto, belo, roze zlato.
Upleteno prstenje.
Set dijamantata
na jednom prstenu.

MAESTRO JEWELERS

HOTEL BEOGRAD INTERCONTINENTAL, TEL/FAX: 311 14 59. WWW.YU.CO.YU/MAESTRO

ULOGA: Jedna od osnovnih funkcija kože - najvećeg organa u sisara - jeste zaštita od svih vrsta zračenja, dakle i Sunčevog

SUNČANJE

Bronzано doba

Priroda je odredila da na suncu tamnimo upravo zato da bismo se što bolje zaštitili od neželjene radijacije Sunca

Lep izgled je zdrav izgled. Jedan od najskupljih mitova XX veka je mit o preplanuloj koži kao simbolu zdravlja, snage i lepote. Tehnički savršeniji saobraćaj i telekomunikacije, stvaranje ekonomskih i političkih mogućnosti za putovanja, koja se leti pretvaraju u masovne seobe, učinili su

turističku industriju jednom od globalnih privrednih grana današnjice. Mamac za putovanje u turističkom prospektu je mlado, vizljaso i preplanulo telo na suncem okupanoj plaži.

Neke estetičke i fiziološke teorije čovekovog izgleda kazuju da je tajna i žens-

ke i muške lepote u lepoti kože. I one mogu biti u osnovi mita o poželjnosti bronzane ili bakarne boje kože. Naličje mita je da sunčanje nije ni korisno ni zdravo koliko se veruje.

Jedna od osnovnih funkcija kože - najvećeg organa u sisara - jeste zaštita od svih vrsta zračenja, pa, dakle i Sunčevog. Koža kao naš spoljašnji omotač ima dva sloja, od kojih se u površinskom sloju - pokožici ili epidermu - nalaze melanociti, ćelije tamnog pigmenta melanina, čijim se aktiviranjem dobija karakteristična preplanula boja. Na svakih desetak „običnih“ epidermalnih ćelija dolazi jedan do dva melanocita, koja sintetišu pigment. Smisao ovog procesa i uloga melanina i jeste u tome da kožu i ono što je ispod nje zaštiti od neželjenog delovanja Sunčevih zraka. Priroda je odredila da na suncu tamnimo upravo zato da bismo se što bolje zaštitili od njega. Ljudi koji su svetle puti, čija koža ne sadrži dovoljno melanina, nemaju tu zaštitu i ugroženiji su od neželjenih efekata radijacije Sunca, a njih nije malo.

U pogledu blagotvornosti sunčanja obično se preteruje. Supstancija ergosterin (sastojak povrća) pod uticajem ultraljubičastog zračenja postaje vitamin D, važan za pravilan razvoj kostiju, naročito kod dece (nedostatak dovodi do rahitisa). Nauka je, međutim, ustanovila da je detetu za sintetisanje vitamina D u periodu cele jedne godine dovoljna količina Sunčevog zračenja koju mališan primi za 15 minuta, i to ako sunča samo podlakticu jedne ruke!

Dokazano je da, pored genetskog nasleda na koje se ne može uticati, izlaganje suncu najviše doprinosi starenju kože i njenom boranju. Neposredne manifestaci-

ODBRANA: Narode tamne puti, poput Cigana i Arapa, takođe ne pogađa Sunčevo zračenje, a ekstrem su naravno crnci, koji imaju genetsku otpornost na sunce zbog toga što je njihova koža prepuna melanina. Crnci nikad ne obolevaju od raka kože

je ovog starenja zavise i od tipa kože: ljudi s masnom kožom najčešće dobiju svega nekoliko dugih i dubokih bora, dok se suva koža namreška. U svakom slučaju, posledice nisu prijatne. Zašto se onda ljudi toliko sunčaju?

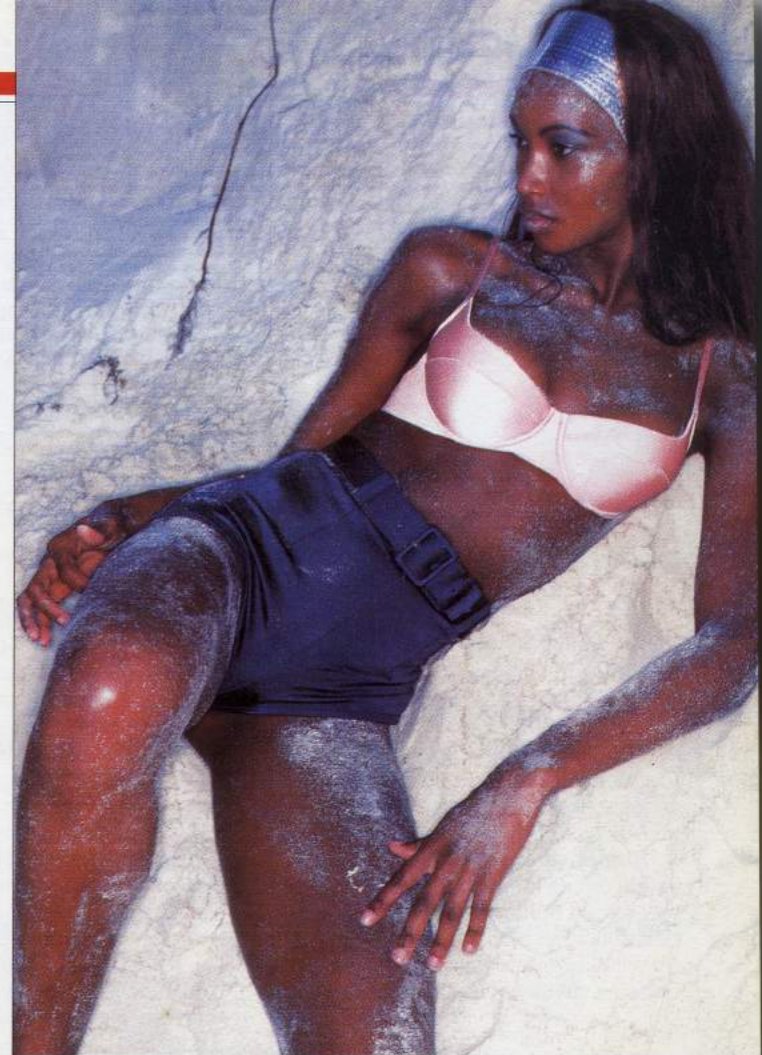
Osim predrasuda, industrija preparata za zaštitu kože podržava mit o poželjnosti i zdravom izgledu preplanule kože. Zahvaljujući njoj, kataloge za letovanje na Karibima krasi foto-modeli koji svoju boju nisu stekli sunčanjem na plaži, niti se privatno sunčaju. Oni koji „žive“ od svoje kože, foto-modeli i manekeni uopšte, gledaju da izbegnu uživanje na suncu.

Bronzana boja kože koja se preporučuje sa stranica časopisa, ona manekenska boja, potpuno je veštačka i dobija se nanoše-

njem takozvanih QTF (kvik tanning formula) preparata na bazi mineralnih pigmentata. Ti preparati su u obliku želea i uz pomoć njih se odmah postiže bronzana boja, koja se, kao što se i nanosi, skida poput šminke. Drugi način kojim se tamni bez sunčanja jeste mazanje preparatom čiji je osnovni sastojak supstancija dihidroksiaceton. Potamnelost ove vrste traje nekoliko dana, i ne pojavljuje se odmah već nekoliko sati posle nanošenja. Dihidroksiaceton je neškodljiva supstancija slatkog ukusa (hemijski svrstana u šećere). Oba načina „veštačkog sunčanja“ su bezopasna. Treba reći da ovakvo izazivanje potamnelosti kože nema nikakve sličnosti s prirodnim tamnjenjem kože. Dakle, ova boja se ne postiže izazivanjem aktivnosti melanocita i nema nikakve veze s melaninom. Takođe, ovako dobijena boja, ma koliko prirodno izgledala, ne predstavlja nikakvu zaštitu pri pravom sunčanju, već se za to moraju upotrebiti sredstva s takozvanim zaštitnim faktorom.

Poslednjih godina na tržištu su se pojavila i sredstva za zaštitu kose od sunca. Iako mrtvo tkivo, i kosa može biti oštećena zbog prekomernog sunčanja.

Takozvani zaštitni faktor, obavezan sastojak svakog iole kvalitetnijeg krema za sunčanje, iako se masovno upotrebljava tek poslednjih decenija, pronađen je u prošlom veku, kada je njegovu upotrebu afirmisao francuski lekar Mišel Kiroga. U▶

Diktat KOKO ŠANEL

Standardi lepote u različitim epohama i civilizacijama su se menjali, a pouzdano se zna da su pre svega nekoliko decenija i zatim stolicima unazad ti standardi bili bitno različiti, pa i direktno suprotni onima koji važe danas. Preplanula koža bila je svojstvena mornarima, vojnicima i ljudima koji su radili u polju - onima, dakle, čiji način života nipošto nije bio uzor za najviše slojeve društva koji su, oduvek i svuda, određivali dominantni stil epohe.

I u našim narodnim pesmama lepo lice uvek je „belo lice“. U XIX veku bleđolikost je bila estetski imperativ i za dame - ne samo one iz visokog društva - suncobran je bio mnogo više od pomodnog rekvizita. Preplanuo ten smatrao se nekulturnim.

Ovakva pravila, barem za lepši pol, važila su do epohe znamenite Koko Šanel, koja je i ličnim primerom promovisala novi, bronzani look. Bikini, mini-suknja i današnja posvemašnja manija bavljenja instant sportovima od koje živi fitness industrija, dogodili su se kasnije. Mnogi danas misle da, iako je umrla u dubokoj starosti, napadna sklonost prema sunčanju nije ostala bez traga na liku u mladosti lepe Koko Šanel.

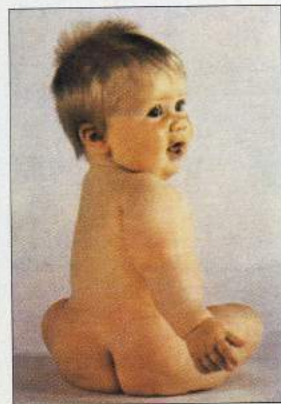
MOC: Maslinovo ulje i kakao buter imaju zaštitni faktor dva, dok moderni preparati imaju faktor zaštite 25

ZABLUDA: Jedan od najskupljih mitova XX veka je mit o preplanuloj koži kao simbolu zdravlja, snage i lepote

BRIGA: Da bi zaštitila belo stanovništvo, Australija subvencionise proizvodnju preparata za zaštitu od sunca, a prodaja jeftinih plastičnih naočara je zabranjena

NAUKA: Detetu je za sintetisanje vitamina D u periodu cele godine dovoljna količina Sunčevog zračenja od 15 minuta, koju mališan primi sunčajući podlakticu samo jedne ruke

prvo vreme imao je isključivo medicinsku namenu (sunčanje nije bilo u modi) i upotrebljavali su ga pacijenti koji su patili od kožnih bolesti za koje se već tada znalo da ih izloženost Sunčevim zracima pogoršava. Ove pomade, od kojih neke potpuno štite od jakog sunca, pružaju hemijsku, odnosno fizičku zaštitu od radijacije Sunca.

Hemijska sredstva su filtri koji zahvataju fotone (najmanje čestice svetlosti) i sprečavaju njihovo štetno dejstvo i nastanak slobodnih radikala, koji uzrokuju destruktivnu kožu i kancerogene promene. Kao dodatna zaštita od ovih štetnih slobodnih

radikala, u najkvalitetnija sredstva za sunčanje stavljaju se i antioksidanti, sastojci koji deluju antikancerski ali ne utiču na dobijanje boje. To su supstancije poput selena, vitamina C i derivata vitamina E... Osim što štite kožu, one sprečavaju da kreme i ulja za sunčanje oksidišu, ili, kako se obično kaže, užegnu.

Preparati koji daju fizičku, zapravo mehaničku zaštitu, nanose se na kožu kao zaštitni sloj, „ekran“. Moderni preparati ovog tipa sadrže takozvane ultramikronizovane pudere na bazi titan-dioksida. Ova supstancija ne izaziva nikakve hemijske procese, inertna je, tako da je potpuno neškodljiva i ne može uzrokovati alergiju. Ako treba izdvojiti neke od ovih preparata po kvalitetu, treba reći da je pretprošle godine, prema izboru časopisa „Vog“, izbor pao na firmu Lanačester, mada ni proizvođači Lankomove kuće nisu za odbacivanje.

Poslednje klase preparata koje se pojavljuju na tržištu najčešće objedinjuju svojstva fizičkih i hemijskih sredstava za zaštitu kože.

Tradicionalni načini zaštite od sunca i pospešivanja njegovog blagotvornog dejstva, poput maslinovog ulja i kakao butera, ograničenog su dometa u poređenju sa savremenim preparatima. Poređenja radi,

Opekotine, CRVENILO, PLIKOVI

Opekotine od sunca ispoljavaju se kao intenzivno crvenilo (I stepen) i plikovi (II stepen). Ne postoji jedinstven savet kako je najbolje tretirati ove ozlede, ali se najčešće plik probuši na dva mesta iglom i limfni sadržaj ispusti i bol trenutno prestaje. Opečeno mesto najbolje je premazati nekom od brojnih kortikosteroidnih kremova (ne masti) - sinalarom, didermalom. Razume se, ne treba se dalje sunčati. Antihistaminike, kao što je fenegan, ne treba upotrebljavati zato što mogu izazvati alergiju na Sunčevu svetlost.

kakao buter ima zaštitni faktor dva.

Zaštitni faktori sprečavaju neželjene posledice sunčanja, ali oni koji ih upotrebljavaju moraju znati da će im koža pocrneći taman toliko kao da su se sunčali na mesečini. Pa zašto onda ići na plažu ako nema neke naročite koristi, a efikasni preparati će zaustaviti dobijanje poželjne bronzane boje? Za ljude koji provode deset ili 15 dana godišnje na moru, zaštita je potrebna već i zbog socijalne komunikacije. Model života na letovanju diktira da se najveći deo dana provodi na plaži, čega se pridržavaju i oni kojima nije do preplanulog tena.

Od kožnih bolesti izazvanih Sunčevim zračenjem najviše će stradati ljudi svetloplave i rdeće puti (svetli foto-tip), koji ne mogu da pocrne. Manje su izloženi oni koji na suncu umereno pregore i umereno pocrne, dok su oni koji na suncu lako tamne bezbedni, pod uslovom da u porodičnoj anamnezi nemaju slučajeva obolelih od raka kože.

Narode tamne puti, poput Cigana i Arapa, takođe ne pogađa Sunčevo zračenje, a ekstrem su, naravno, crnci, koji imaju genetsku otpornost na sunce zbog toga što je njihova koža prepuna melanina, tog prirodnog zaštitnika. Crnci nikad ne obolevaju

PREVARA: Bronzana boja kože, ona manekenska boja, potpuno je veštačka i dobija se nanošenjem QTF preparata

INTERVJU

Nepristojno je biti preplanuo

Sunčanje najviše treba da izbegavaju ridi, svetloplavi i prirodno pegavi

EVROPLJANIN: Postoji li generalan stav o tome da li je sunčanje korisno ili štetno?

Milojević: Kao i svaki lek, Sunčevo zračenje škodljivo je u preteranim dozama. Nepobitno je utvrđeno da izlaganje suncu ima veze sa starenjem kože i boranjem. Imao sam priliku da vidim osamdesetogodišnju kaluđericu koja je imala kožu kao beba, ali, po prirodi stvari, bila je tokom života zaštićena od sunca.

EVROPLJANIN: Da li je utvrđena veza između sunčanja i najtežih kožnih oboljenja?

Milojević: Postoji tabela ugroženosti od malignog melanoma, smrtonosne bolesti i jedne od najgorih vrsta raka, prema kojoj najrizičniju grupu čine ljudi takozvanog svetlog foto-tipa, dakle, izrazito svetle puti (ridi i svetloplavi), prirodno pegavi, kojima je u porodici neko bolovao od ove bolesti, koji su pregorevali u detinjstvu i koji su izloženi preteranoj fotoekspoziciji, sunčanju.

Treba reći da u našem podneblju ova bolest nije česta, i oni koji nisu u rizičnoj grupi statistički su bezbedni. Važno je da se deca koja su rođena s pegicama, kao uostalom i druga deca, štite od sunca preparatima s najvećim zaštitnim faktorom, od 25 pa navise.

EVROPLJANIN: Postoje li opasne bolesti, osim melanoma, koje su u vezi sa Sunčevim zračenjem?

Milojević: Druge, nemelanomske vrste raka kože jesu takozvani bazaliom i spinaliom i mnogo su manje opasne. Obolelima od bazalioma najčešće i ne govorimo da imaju rak da ih ne bismo uznemiravali. Leči se hirurški za nekoliko minuta. Izlečenje je potpuno i kontrola je nepotrebna. Spinaliom ima nešto lošiju prognozu, ali takođe može da se izleči.

Kao i jonizujuća zračenja, i dejstvo Sunčevog zračenja je kumulativno. To znači da se svaka nova doza zračenja pridodaje onoj koja je već primljena. Pacijenti koji su obično nešto stariji pitaju se odakle ova bolest kada godinama nisu bili na moru. Od svih onih ranijih godina. Zračenje ne nestaje, ono se taloži.

EVROPLJANIN: Može li „sunčanje“ na veštačkom ultraljubičastom zračenju u solarijumima, osim estetskih, imati i blagotvorne efekte po zdravlje?

Milojević: U solarijumima se emituje određeni deo sunčevog spektra koji mi i preporučujemo, s tim što takav aparat, neka je i najskuplji, u rukama nedovoljno profesionalne osobe ne emituje prave zrake.

od raka kože, što je za nauku znak da su zloćudne promene na koži u skoro isključivoj vezi s ekstenzivnim izlaganjem Sunčevom zračenju. Ako se ipak dogodi da neko crne rase bude pogođen ovakvom bolešću, onda su ugrožene površine ili na dlanovima ili na tabanima, dakle, predelima koji su bez melanina i u crnaca i u belaca.

Štetne posledice sunčanja ili nenaerme izloženosti suncu ništa ne menjaju u odavno poznatim korisnim efektima i terapijskim svojstvima insolacije. Osim što prija obolelima od reumatskih oboljenja, sunce ima i dezinfekciono dejstvo - površine koje su izložene, pa dakle i koža, pod uticajem Sunčevog zračenja postaju sterilne. Sunce je praktično i jedini i nezamenljiv lek za mnogobrojne bolesnike od dečjeg ekcema i običnih ekcema, psorijaze i

NEDOUMICA: Zašto ići na plažu ako sunčanje nije zdravo, a efikasni preparati sprečavaju dobijanje bronzane boje

Miodrag Milojević, profesor dermatovenerologije na Medicinskom fakultetu u Beogradu

- **Rođen:** 1960. godine
- **Karijera:** Onkologija, psihodermatologija i farmaceutska tehnika
- Član Evropske akademije za dermatovenerologiju
- Patentirao više lekova

Postupak poznat kao kvarcovanje, kad lampa neselektivno emituje sve UV-zrake sunčevog spektra, u principu je prevaziđena i ne koristi se. Kvarcna lampa emituje talase UVA, UVB i UVC. U terapijske svrhe preporučujemo samo UVA ili UVB, ili njihovu mešavinu. UVC-zruci su kancerogeni. I ovi drugi su kancerogeni ukoliko se prekorači doza.

EVROPLJANIN: Da li se vi sunčate?

Milojević: Ne sunčam se nikad, osim kad plivam. Ne volim da pocrnim, ružno mi stoji.

Krajem godine imamo kongrese dermatologa, najpre u Nici u oktobru, zatim u Parizu u decembru. Dermatolog mora da se pojavi potpuno beo. Ne može doći preplanuo. U našem svetu to je nepristojno.

ovom vrstom smetnji lekari više ne prepisuju UV-zračenje (prirodno ili pod UV-lampom) kao terapiju. Sunce zaista smanjuje lučenje loja, ali tako što izaziva privremeno orožavanje na izvodnim kanalima lojnih žlezda, što delimično smiruje akne. Međutim, kada prestane sunčanje, lojne žlezde počinju da nadoknađuju propušte-

Zračenje SUNCA

Planeta Zemlja prima samo 1/2.200.000.000 deo Sunčeve radijacije. Sunčevi zraci imaju svojstvo elektromagnetskih talasa, koji se kreću kroz kosmos brzinom od 299.796 kilometara na sat. Utvrđeno je da oni imaju nejednake talasne dužine od kojih zavise njihova fizička svojstva.

Raspodela energije zračenja po talasnim dužinama naziva se spektar.

Ultraljubičasti deo spektra čine zraci s talasnim dužinama manjim od 0,40 mikrona. Nevidljivi su za ljudsko oko, imaju snažno biološko dejstvo na organizme, izazivaju eritem (crvenilo kože), a dužim delovanjem i neke bolesti krvi i kože. Ultraljubičasti zraci s manjim talasnim dužinama imaju snažno baktericidno dejstvo.

Infracrveni deo spektra sačinjavaju zraci s talasnim dužinama većim od 0,75 mikrona. Takođe ih ne vidi ljudsko oko.

KORIST: Čak i oni kojima sunce prija - reumatičari, oboleli od dečjeg ekcema, psorijaze... treba da se sunčaju do 11 sati pre podne i posle 17 časova

no, i problem s aknama postaje još veći. Ovaj fenomen poznat je u medicini kao „oktobarske akne“. Postoje i *acnae maiorca*, prvi put opisane kod Engleza koji su letovali na Majorki (opet Englezil), koje pod visokim temperaturama i velikoj vlažnosti ugrožavaju i one koji inače nemaju ovih problema.

Ne bi se moglo zaključiti da je sunčanje štetno. Većina ljudi, živeći u svom „prirodnom“ podneblju, dobije svoju porciju Sunčevih zraka, pravu meru korisnog izlaganja suncu. U tu porciju spada i sunčanje, ono sunčanje koje ima za cilj da se stekne preplanula koža, pod uslovom da se ne ide dalje od toga.

SRBOLJUB BOGDANOVIĆ

TRADICIJA: Preplanula koža bila je nekada svojstvena mornarima, vojnicima i ljudima koji su radili u polju

PRIRODA: Izlaganje suncu najviše doprinosi starenju kože i njenom boranju

Ozonski OMOTAC

U stratosferi, na visini od 12 do 25 kilometara, planeta Zemlja obavijena je ozonskim omotačem, koji žive organizme na Zemlji štiti od prejakog i štetnog ultraljubičastog zračenja Sunca. Najveći deo UV-zračenja ozon apsorbuje u najvišim slojevima atmosfere, na visini od 40 do 55 kilometara. Eksperimenti su pokazali da su čak i najniže forme života veoma zavisne od ultraljubičastog zračenja, a bile bi uništene kada bi na Zemljinu površinu prispelo kompletno zračenje sadržano u sunčevom spektru. Povećanje koncentracije ozona negativno deluje na disajne organe, organe vida, kožu i izaziva kataraktu.

Ergonomija: Nauka o prilagođavanju uređaja i radnog prostora ljudima

POMAGALA: Kako sprečiti povrede na radu

Ergonomija

Problem s računarima je u neadekvatnom položaju tela čoveka koji radi na njemu, odnosno oprema ergonomski nije prilagođena.

Ruke su nepravilno savijene u zglobovima a noge su bez oslonca, oči nisu u visini ekrana, što savija kičmeni stub i pri tom gomila sitnica i predmeta nepotrebno zauzima prostor na stolu.

Nije ni čudo što se operateri i daktilografi žale na glavobolju, upalu zglobova i na ukočenost leđa.

Broj personalnih računara do kraja veka povećaće se sa 20 na čitavih 80 miliona, što izaziva povećanje broja obolelih od tendinitisa (upala tetiva mišića) i sindroma karpal tunel (pritisak ligamenata na nerv medianus, što uzrokuje slabost u zglobovima šake). Troškovi lečenja i bolovanja daleko premašuju sredstva za nabavku pomagala koja će smanjiti i olakšati rad na računarima.

Najjednostavnija pomagala, kao što su oslonci za ruke i noge, držači papira, podupirači za leđa, veoma su jeftini i pošto su medicinski ispitani, ne spadaju u kancelarijsku kozmetiku.

NECOV PII 400 MHZ

Necov pentijum II od 400 megaherca košta manje od 2.000 dolara, cene koja je predstavljala granicu za taj tip računara.

Za taj novac dobijate odličnu mašinu s brzim hard diskom od 6,4 gigabajta, 64 megabajta memorije, tridesetdvobrzinski CD ROM, grafičku karticu AGP s memorijskim čipovima od četiri megabajta. Za potpuni multimedijalni užitek zaduženi su monitor od 17 inča s jasnom, lepom slikom, dva zvučnika i zvučna karta PCI, kao i modem U.S. robotiks od 56 kilobita po sekundi.

Iako je namenjen za poslovne programe, odličan je i za manje ozbiljne stvari, kao što su igre, slušanje muzike i surfovanje po Internetu.

NEC LCD ZA 999\$

Još jedna granica je oborena, tako da sada može da se kupi LCD monitor od 14,1 inča za manje od 1.000 dolara. Svetski trend je da se glomazni i zastareli monitori sa katodnom cevi zamene, novim, manjih dimenzija, ekonomičnijim i boljim LCD ekranima.

EVROPLJANIN e-mail

evrodesk@ dnevnitelegraf.com

Digitalna fotografija

Kod digitalnih kamera važi pravilo da je slika bolja i veća ako je rezolucija veća. Ako je ta slika namenjena kvalitetnoj štampi, a ne najobičnijoj WEB prezentaciji, onda nema ni govora o digitalnim „idiotima“.

Kanon je razvio profesionalnu digitalnu kameru EOS D 2000, dizajniranu specijalno za fotoreportere kojima je važna fleksibilnost i brzina pri snimanju i slanju fotografija visokog kvaliteta. Montiran na telo kanona EOS 1N

koristi više od 50 tipova objektivna: od ultraširokog od 14 milimetara do teleobjektiva od 1.200 milimetara. Na ugrađenom ekranu LCD mogu se pregledati snimljene slike. Brzina snimanja: 3,5 slika u sekundi, a za skladištenje i transfer koristi dve slot kartice PCMCIA TYPE II.

Dobijene fotografije su profesionalnog kvaliteta, što se dokazalo na ovom svetskom prvenstvu u fudbalu, a vreme od fotografisanja do pripreme za štampu u redakciji skraćeno je na manje od 15 minuta, ma gde da se nalazite.

MODEL NA SLICI: Kanon EOS 1N s digitalnim dodatkom EOS D2000

NOVA TEHNOLOGIJA

DVD – Rat standarda

Pisači DVD prava su stvar za skladištenje podataka zbog velikog kapaciteta, ali kako sada stvari stoje, bolje je suzdržati se od kupovine. Bilo bi sve u redu da ne postoje četiri zaraćena tabora, svaki sa svojim standardom i nekompatibilnim disk formatima.

Tošiba, Hitachi i Panasonic podržavaju DVD-RAM, prvi koji se pojavio na tržištu po ceni od 750 do 1.000 dolara, s kapacitetom od 2,6 gigabajta po svakoj strani diska.

Micubiši, HP, Filips, Rikoh, Sony i Jamaha izbacile format DVD + RW po sličnoj ceni kao DVD-RAM, ali za 50 odsto brži.

Sredinom sledeće godine Pioneer planira da tržištu ponudi format DVD-R/W. Kapacitet će biti 4,5 gigabajta po strani i moći će da se čita na bilo kom DVD-ROM plejeru.

DVD KIT: Za ugradnju u računar više nije potreban stručnjak

Nazalost, koštaće između 3.000 i 5.000 dolara.

U međuvremenu, Nec stoji iza svog multimedija video formata, kapaciteta vrednog poštovanja - 5,3 gigabajta po strani. Projektovan je specijalno za video industriju, jer na svaku stranu može stati po jedan tim u trajanju od dva sata.

Koji će format prevladati na tržištu, rano je reći.

Ili će se proizvođači dogovoriti o zajedničkom standardu ili će, što je verovatnije, nastati rat sličan borbi VHS protiv Bete.

LED

Osveženje i začini

Na početku našeg veka led su pravili jedino fizičari i hemičari. Danas, na kraju veka, led je u svakom domaćinstvu, elitnom restoranu i hotelu neizostavan dodatak i začini mnogim pićima

Datum kada je prva kockica leda zazveckala u čaši nekog alkoholnog ili bezalkoholnog pića nikada nije zabeležen. Gotovo do polovine XX veka, kada je u prvim rashladnim uređajima napravljen led, to jest voda zamrznuta na temperaturi ispod nultog stepena Celzijusa, led se upotrebljavao isključivo zimi. Služio je za hlađenje uganulih zglobova, zamrzavanje naprslih arkada u prvim bokerskim mečevima, deca su ga krišom grickala umesto sladoleda. Leti, na početku ovog veka, led su u improvizovanom

friziderima pravili jedino fizičari i hemičari, pokušavajući da utvrde njegov sastav i osobine.

Godine 1920, američki fizičar W. H. Bragg (otac) posle dugogodišnjih istraživanja uspeo je da otkrije strukturu leda, da pomoću difrakcije rendgenskih zraka dokuči vezu između atoma vodonika i kiseonika u ovom kristalu. Utvrdio je da led ima šestougona strukturu, pri čemu je svaki atom kiseonika okružen sa četiri atoma vodonika. Led je prva prava hemijsko-fizička materija na kojoj se dokazalo postojanje vodonične veze između atoma.

Upravo zbog vodonične veze atoma leda, on je postao prva zabeležena materija čija je gustina u čvrstom stanju manja od one u tečnom. Naučnici su ovu osobinu leda opisivali kao anomaliju njegove strukture, ali zahvaljujući upravo njoj, led može da pluta po površini čaše nekog pića sve dok se zbog temperature vode ne rastopi. Voda se pretvara u led na temperaturi od i ispod nula stepeni Celzijusa. Led, međutim, može da ima temperaturu nižu od 100 stepeni ispod nule. Zanimljivo je da su donedavno naučnici Celzijusovih dobijali ubacivanjem kocke leda u čašu vode za piće.

Led se kao rashladni dodatak pićima ili začini, koji pojedinim vrstama alkoholnih pića daje specifičan ukus, danas upotrebljava i u domaćinstvima i u najelitnijim restoranima i hotelima. Tehnolozi pića slažu se da led treba praviti pod higijenskim uslovima, najbolje od destilovane ili filtrirane vode. Za pravljenje leda mogu se koristiti plastične posude s pregradama koje stoje u hladnjacima frizidera i zamrzivačima i specijalne mašine popularno nazvane ledomati. Najsavremenija generacija frizidera, spojivši ova dva načina, ljubiteljima leda nudi i aparate koji se ugrađuju u frizidere, pa pritiskom na dugme možete birati koliko kockica leda želite u čaši.

Milorad Marković, barmen Pijano bara hotela Interkontinental, za „Evropljanin“

ZAMRZNUTO: Led se ne služi samo u piću već se u njemu čuvaju i čaše, koje dobiju tanku belu patinu (posebno se preporučuje pri sluzenju votke)

kaže da je led svakom dobrom barmenu i baru neophodan koliko i čaše. U ovom hotelu, a tako je i u većini svetskih, upotrebljava se led u većim ili manjim kockama, zavisno od aparata, i sitni led, takozvani kobler, koji takođe prave mašine (za kućnu upotrebu može ga usitniti i kuhinjski čekić). Upotreba ovih dveju vrsta leda strogo je propisana. U čašu u kojoj se služi piće, uvek se prvo stavlja led, bilo da je reč o viskiju ili čaši šejkera (aparat u kojem se prave kokteli i frapei). Led se u neka pića stavlja i zimi, ali se najčešće služi leti, kada Interkontinental potroši i do deset kilograma leda dnevno.

Led se ne služi samo u piću, već se u njemu čuvaju i boce šampanjca, koji tada ima mnogo bolji ukus nego kada stoji u frizideru. U led se stavljaju i čaše za domaću rakiju ili konjak. „Zamrznute čaše“, koje posle nekoliko časova u ledu dobijaju tanku, belu, ledenu patinu, treba iznositi kada se služe votka, viljamovka ili neka druga rakija.

Nijedan dobar koktel ne može se napraviti bez leda. U posudu za pravljenje koktela, takozvani blender, uvek se stavlja usitnjeni led kobler koji povezuje njegove sastojke, ali se ne sipa u čašu, nego se, kada je koktel gotov, odvajaju specijalnom cediljkom.

Zlatno pravilo je da se led nikad u čašu ne stavlja prstima već hvataljkom.

Po rečima barmena iz Interkontinentala, strani gosti po pravilu i bez obzira na godišnje doba traže da im se uz piće služi led. Domaćim gostima, očigledno ne naviknutim na ovaj prilog pićima, led nije toliko bitan. Za njih je važnije ono što je u čaši.

MAJA SLAVNIĆ

Bezbedni Mi-28

Konstruktorski biro Mil napravio je avgusta 1996. godine prototip helikoptera koji će naslediti prvi ruski jurišni helikopter mil Mi-24.

Konstruktorski novitet na ovoj letelici su „revolucionarni“ kraci rotora u potpunosti izradeni od nove plastične mase koja svojim tehničkim rešenjima omogućava izvođenje manevra valjak i luping (petlja), dosad neizvodljivih za helikoptere.

Glavno oružje ove letelice je top od 30 milimetara smešten u pokretnoj tureli koja se nalazi u nosu novog helikoptera. Nišanski sistem povezan je sa viziorom na kacigi, što nišandžiji omogućava da brzo reaguje na promene situacije na bojiš-

tu. Težina zrna 30-milimetarskog topa je oko 1.000 grama, a koriste se i zrna sa jezgrom izrađenim od osiromašenog uranijuma što omogućava veliku probojnu moć.

Osim topa, u borbeni komplet ove letelice ulaze i protivtenkovske rakete stum i ataka, koje garantuju gotovo stopostotnu verovatnoću pogađanja na daljinama do šest kilometara. Na Mi-28 mogu se montirati i lanseri nevođenih projektila kalibra 80 milimetara (80 komada) i 122 milimetara (20 raketa).

Nova konstruktorska rešenja omogućavaju posadi da preživi slobodan pad letelice brzinom do 12 metara u sekundi, a oklopljena kabina može bez oštećenja da primi pogotke oružja kalibra do 20 milimetara. Maksimalna brzina novog helikoptera je 300 kilometara na čas, a može se kretati u stranu i unazad brzinama do 100 kilometara na sat.

U konstruktorskom birou Mil očekuju da će neophodna testiranja biti kompletirana početkom 1999. godine.

MI-28: Konačna verzija početkom 1999. godine

„Ajzenhauer“ u Jadranu

Američki supernosač aviona „Dvajt D. Ajzenhauer“ uplovio je 30. juna u vode Jadranskog mora kako bi se izvršio dodatni pritisak na sukobljene strane na Kosovu. „Ajzenhauer“, koji nosi službenu oznaku CVN 69, izgrađen je 1977. godine i drugi je po redu od osam napravljenih nosača klase nimic.

Brodovi klase nimic najveći su od svih ikad izgrađenih ratnih brodova. „Ajzenhauer“ je dugačak 341 metar, širok 78 metara i visok 74 metra (kao zgrada od 24 sprata). Pokreću ga dva nuklearna reaktora ukupne snage 260.000 konjskih snaga (194 MW), koja mu omogućavaju plovību brzinom od oko 50 kilometara na sat. U slučaju kvara na reaktorima, pogon brodu omogućavaju četiri dizel-turbine.

Sastav avio-flote koja se nalazi na ovom nosaču aviona varira od prirode zadatka i uglavnom se kreće oko brojke od 75 letelica. Tokom napada na Haiti, „Ajzenhau-

er“ je nosio 50 helikoptera. Prilikom uplovljavanja u Jadran na „Ajku“ se nalazilo 20 aviona F-14 bomkat (lovačko-jurišna verzija poznatog tomkata), 36 višenamenskih aviona F/A-18 hornet, osam S-3A/B viking (za borbu protiv podmornica), četiri E-2C hokaj (mini avaks), kao i osam helikoptera SH-60H i HH-60H sihok.

Osnovno naoružanje „Ajzenhauera“ čine krstareće rakete tomahavk, protivavionski sistemi falanks i sisperou, kao i lanseri torpeda. Brod ima ukupno 6.287 članova posade, kojima se dnevno služi 18.600 obroka. Rezerve goriva za avione iznose oko 11 miliona litara, a nuklearni reaktori mu omogućavaju praktično neograničen radius kretanja.

Postrojenja za preradu morske vode u pitku imaju kapacitet koji zadovoljava snabdevanje vodom grada sa oko 2.000 porodica, a na brodu ima oko 29.000 sijalnih mesta.

CENA: Evrofighter će verovatno za 50 odsto biti skuplji od američkog F-22 i francuskog rafala

Skupi evrofighter

Evrofighter je višenamenski borbeni avion pete generacije namenjen za dejstva u svim vremenskim uslovima. Ova letelica je nastala kao zajednički poduhvat Italije, Nemačke i Velike Britanije.

Problemi sa konstrukcijom ovog, po rečima proizvođača, revolucionarnog aviona probili su budžet predviđen za realizaciju projekta, pa će cena evrofightera biti verovatno 50 odsto viša u odnosu na konkurentne avione i američki F-22, švedski gripen i francuski rafal.

Predviđeno je da ovaj avion, osim što će imati sjajne manevarske sposobnosti, relativno veliku brzinu (oko dva maha) i visok stepen sigurnosti, bude opremljen modernom elektronikom i električnim sistemom upravljanja (Fly-by-wire).

Evrofighter će, kada uđe u se-

rijsku proizvodnju, moći da ponese 6.500 kilograma borbenog tereta.

Predviđa se ugradnja savremenih raketa vazduh-vazduh, vazduh-zemlja, laserski vođenih bombi i protivradarskih projektila AMRAAM.

Osnovno oružje ovog aviona čini top mauzer od 27 milimetara, velike brzine gađanja.

U evrofighter su ugrađena dva motora evrodžet EJ 200, čije se komponente proizvode širom Evropske unije. Osnov elektronskih sistema čini višenamenski radar ECR 90 i infracrveni sistem za lociranje i praćenje ciljeva (AIS).

Ako uđe u naoružanje država koje učestvuju u njegovom projektovanju, ovaj avion će predstavljati sjajan osnov za razvoj ratnih vazduhoplovstava i avijacije uopšte.

NOSAČ „AJZENHAUER“: U Jadran je uplovio sa 68 aviona i osam helikoptera

Kobler

Obavezno: kampari
Po želji: tekila, liker, gusti sokovi, nes-ka-fa, čaj
Nikad: vino

POTREBA: Svakom dobrom barmenu i baru led je neophodan koliko i čaše i piće

Led u kockama

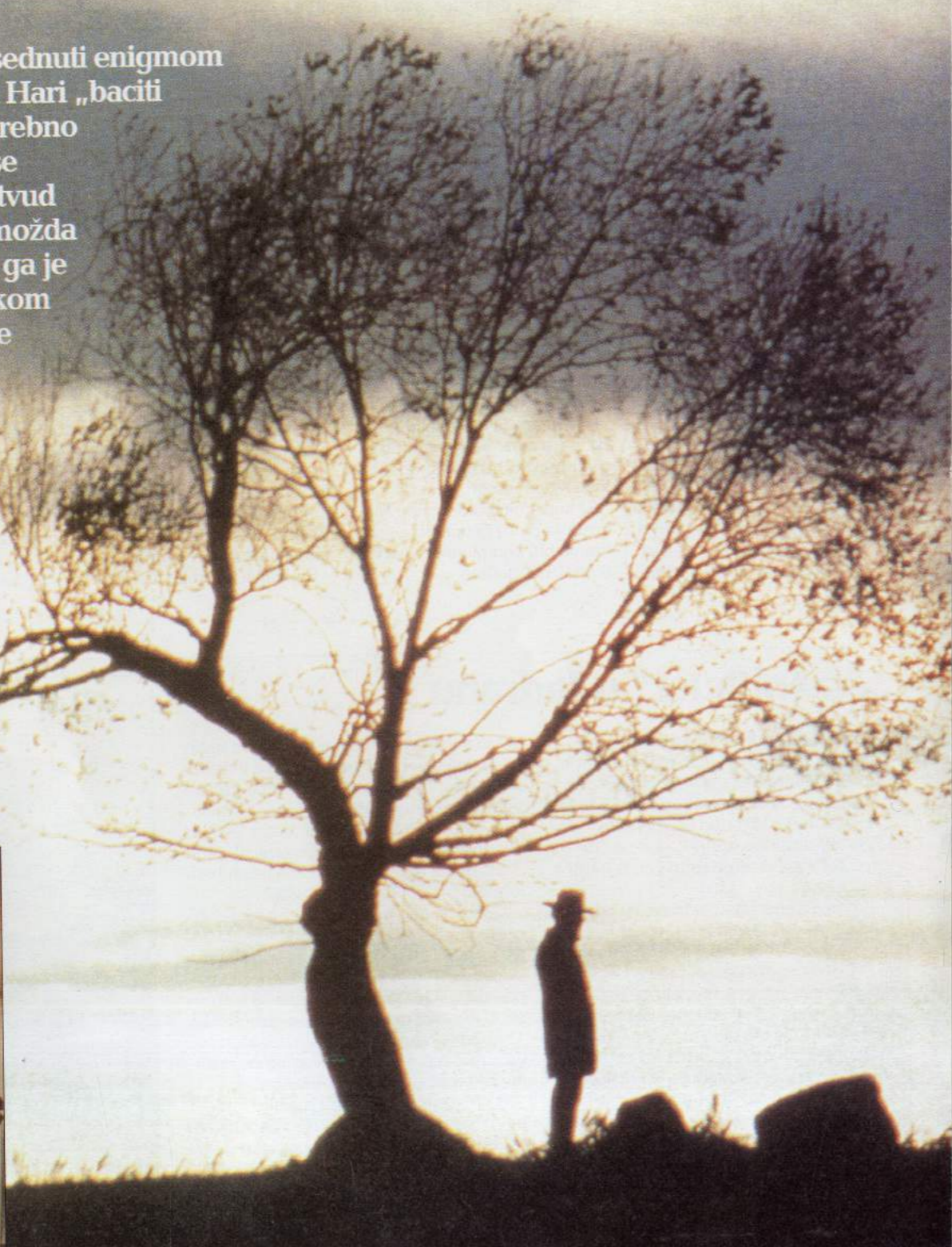
Obavezno: viski, burboni
Po želji: konjak, vinjak, votka, koka-kola i ostali gazirani sokovi
Nikad: vino, šampanjac, rakija

KLINT ISTVUD

NA LINIJI VATRE

Oni koji su opsjednuti enigmom kada će Prljavi Hari „baciti kašiku“, nepotrebno i uzaludno troše vreme. Klint Istvud „potkopava“ možda najveći mit što ga je film stvorio tokom druge polovine ovog stoleća

Da li će kraj veka biti obeležen i sumrakom Klinta Istvuda?

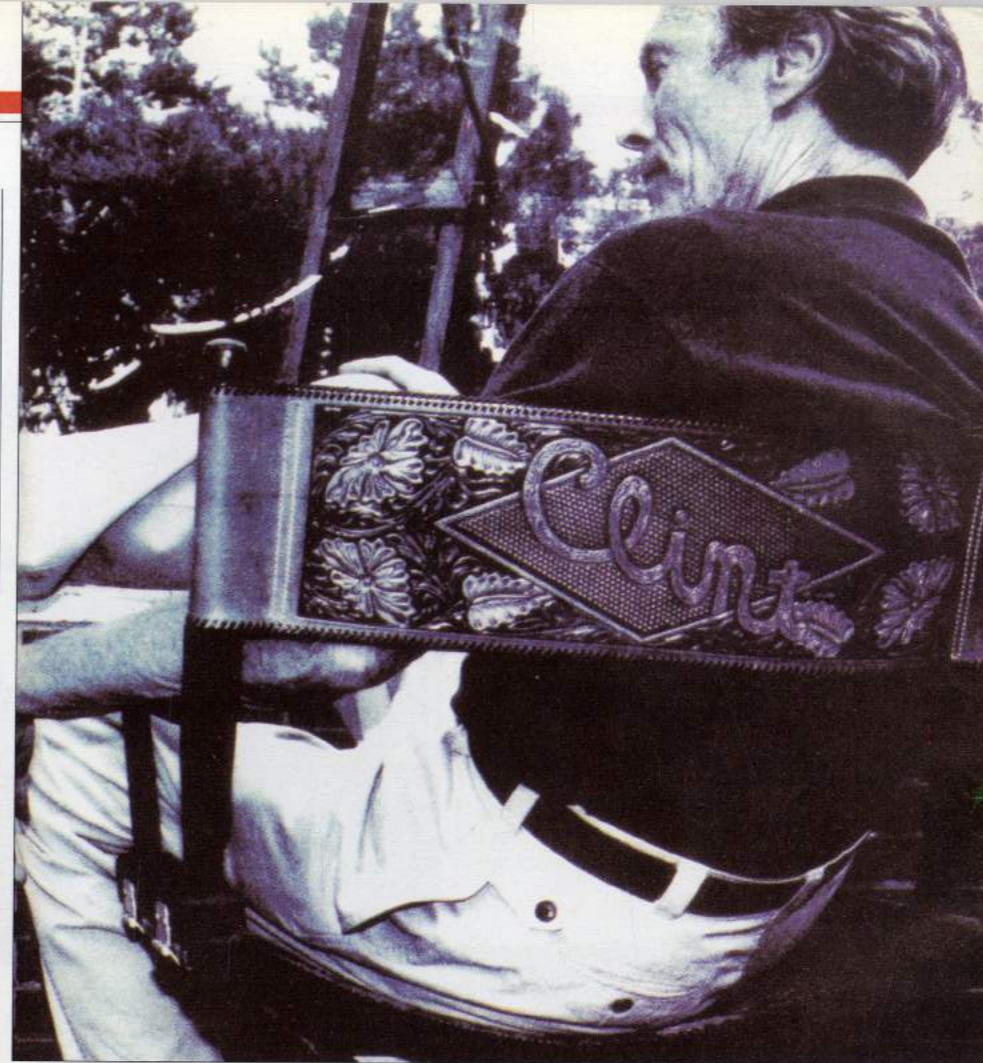
Filmska kritika teško da može pouzdano odgovoriti na to pitanje. Jer, ona danas, toliko godina posle Bazenove smrti, nema svog Andrea Malroa, nekog sposobnog da svedoči o hrastovima koje obaraju. Istvud nije običan glumac i reditelj, on je čitava epoha.

No, ikonoklastija je u duhu te epohe, te smo tako svedoci pokušaja da se Klint smesti u istoriju, eventualno na njeno dubrište, budući da se nekima, izgleda, čini kako je to najjednostavniji način konačnog apsolviranja „problema“ njegovog lika i dela. Jedan je „fenomenolog“ još davno predložio da se, uz Istvuda, a bez neke veće štete po ljudski rod, potamane i svi njegovi ljubitelji.

Pravo je čudo, međutim, koliko u tim naporima ima „izvinjavajućih referenci“: strast ka obaranju hrastova ide ovde pod ruku sa strahom od ludačke smelosti takvog poduhvata, što je - ako mene pitate - pravedno. Tako se, u tekstovima o Istvudovom sumraku, značaj njegove stvaralačke ličnosti ne osporava direktno, već kritikom njegovih poslednjih ostvarenja, koja su, kaže se, redom sve slabi filmovi, jedan gori od drugog. „Ponoć u vrtu dobra i zla“ svakako nije neko remek-delo, ali „Savršeni svet“ to nedvosmisleno jeste.

Dubioznost čitave operacije proističe, pak, iz nečeg drugog: sam Istvud je taj koji, još od „Uličnog policajca“, pa preko „Neoprošteno“ i „Mostova okruga Medison“, sve do „Apsolutne moći“, radikalno preispituje status svog mita, zauzimajući u tom preduzeću vidljivu ironičnu distancu, koja nije lišena stanovite autodestruktivnosti. Je li on nekakav mazohista, šta li?!

Ne. To što čini sasvim je u duhu one stvaralačke generacije američkog filma

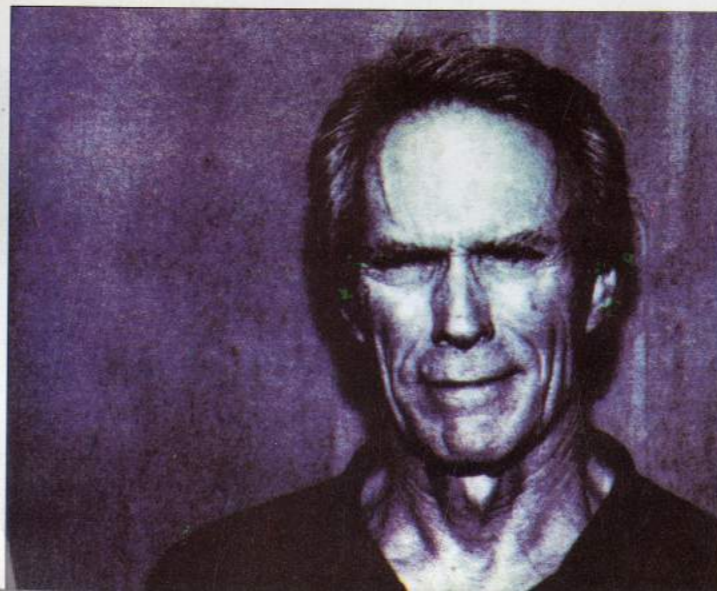

U „Bledom jabaču“ Klint na pitanje da li konzumira alkohol, odgovara: „Ne pre devet izjutra“

(„Novi Holivud“) čiji je on bio preteča i dugogodišnji predvodnik. Njihova polemičnost beše generalna, i ona je u osnovi tzv. teorije autora. *By the way*, „teorija autora“ kaže da je to - autor - onaj reditelj koji, iz filma u film, bez obzira na njihovu sadržinsku različitost, prenosi određeni fundus sopstvenih („ikoničkih“) znakova. Mada privatno sklon „zdravom životu“, Istvudov individualizam je, u poslu samoironičnog preispitivanja, tu „autorsku kopču“ - verovali ili ne! - pronašao u, po vladajući američki ukus, iritirajućem insistiranju na alkoholizmu sopstvenih likova.

U „Savršenom svetu“, na primer, Istvud ispituje devojkicu psihologa, koja mu je nametnuta za pomoćnika u istrazi, te je pita da li pije pre nego što otkuca *high noon*, i ne sačekavši odgovor, on dodaje kako je jednom imao sekretaricu koja je držala permanentu *likvid diet*, što će reći kako je stalno bila pijana. Junak filma „Neoprošteno“ je pijanac koji je dospao do dna. U „Bledom jahaču“ Klint, na pitanje da li konzumira alkohol, odgovara: „Ne pre devet izjutra!“

Ali, primetiće neko, Istvud po tome nije nikakav izuzetak. Holivud je u prošlosti imao velike „alkoholičarske“ reditelje Bi-►

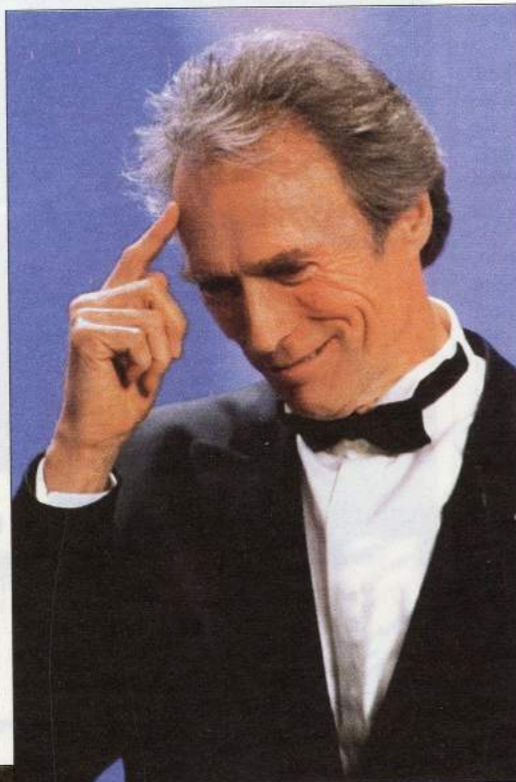

REŠENJE: Jedan „fenomenolog“ predlaže da se uz Istvuda, bez veće štete za ljudski rod, potamane i svi njegovi ljubitelji

lija Vajdlera („Propali vikend“) i Blejka Edvardsa („Dani vina i ruža“). Za razliku od Džona Hjustona koji je, osim što je snimio „Pod vulkanom“, i privatno bio alkoholičar. Zato mu je Istvud posvetio čitav jedan film, opisujući u „Belom lovcu, crnom srcu“ snimanje Džonove „Afričke kraljice“, remek-dela sa Hemfrijem Bogartom, koji je, po sopstvenom priznanju u „Kazablanci“, čak i po nacionalnosti bio alkoholičar. Za poznavaoce Istvudovog rediteljskog prosede - i poetike čitavog „Novog Holivuda“ - ovo je, uz ostalo, i vrsta šifrovanog „telefoniranja“, kojom se verziranom gledaocu skreće pažnja na to da neka priča (ona koju gleda) korespondira sa nekom drugom pričom, sa nekim prethodnim filmom. Svaki je film sačinjen od mnoštva drugih filmova.

Kao i svi moderni holivudski majstori, Istvud drži do „referenci“: „Neoprosteno“ je posvećeno Zigelu i Leoneu, ali se taj film otvoreno „poziva“ i na Pekinpoa, „preslikavajući“ motiv iz njegovog ranog remek-dela „Pucnji po podne“. U tom smislu, Istvudovo eklektičko prevodenje

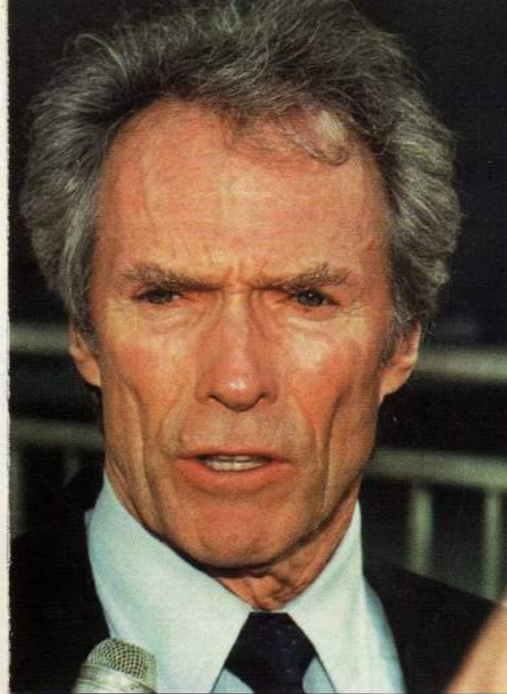
paradigmi italijanskog špagete-vesterna u holivudsku produkciju činilo se, na prvi pogled, značajnim najpre po tome što je, nakon davnog talasa ekspresionizma koji je sa izbeglim nemačkim rediteljima zapljusnuo Kaliforniju posle 1934. godine, američki film ponovo preuzeo jednu stilsku formulu začetu u Evropi. Ako je, naime, to uopšte tačno: nije li prvi veliki špagete-vestern, a ujedno i poslednji veliki klasični vestern, bila baš „Divlja hor-da“ Sema Pekinpoa?

Ovo kazuje - a važno je za razumevanje Istvudove „barokne“ pozicije - da je osmoza između Holivuda i Evrope stalna i da je - suprotno svakom predubedenju - „Novi Holivud“ nastao na iskustvu francuskog „novog talasa“, dok „novi talas“ nije ništa drugo nego originalno „čitavanje“ klasičnog holivudskog nasleđa. To se nasleđe, onako kako je transformisano filmovima „novog talasa“, javlja iznova u ostvarenjima „Novog Holivuda“, čime se, u jednoj drugoj ravni, začinje, odnosno nastavlja proces stalne revitalizacije klasičnih vrednosti, pa, samim tim, i proces kojim se novonastale

vrednosti automatski uključuju u tradiciju žanra ili, prosto, u istoriju kinematografije. Tako je, na primer, Istvudov „Bledi jahač“ s jedne strane prevodenje novog u vester-nu, onog što se u tom žanru dogodilo u poslednjih dvadesetak godina, u oblast žanrovske klasike, no, isto tako, s druge strane, to je i klasičan vestern koji se inkorporira u iskustvo novih trendova. „Bledi jahač“ je kao moderan vestern (koji želi biti - i jeste - klasičan) nova verzija klasičnog Stivensovog „Šejna“ iz 1953. godine (koji je želeo biti - i bio je - moderan).

Otuda Istvud - ikonički znak, koji se

IKONA: Istvud izvire iz najbolje holivudske tradicije, čiji su mnogi žanrovi bili zasnovani na usamljenom pojedincu, ciničnom prema svemu, naročito prema životu, svom ili tuđem, autsajderu u svetu moralnog relativizma i pokvarenosti

POČETAK: Istvuda ne možete ustreliti, on će sam na svoje poslednje konačište. Ali ne skoro. Ovo je tek kraj prvog veka Klinta Istvuda

javlja kao lik u njegovim filmovima, izvire direktno iz najbolje holivudske tradicije, čiji su mnogi žanrovi bili zasnovani na usamljenom pojedincu, ciničnom prema svemu, naročito prema životu, svom ili tuđem, autsajderu u jednom svetu moralnog relativizma i pokvarenosti; on je potpuno drop out - dok su Hoks („Veliki san“) ili Hjuston („Malteški soko“), koje je taj mračni junak pomalo užasavao, još osećali potrebu da „izopštenost“ Filipa Marloua i Sema Spajda podupru prizorom njegovog stana, isposničke ćelije brloga onoga koji odustaje od života, Don Zigel (reditelj prvog filma iz serije o „Priljavom Hariju“) i Istvud ostavljaju inspektora Kalahana bukvalno na ulici, s onu stranu svega kodifikovanog („normalnog“).

Budući da je osnovu svog lika - mita gradio u saradnji sa rediteljem kakav je Serdo Leone, Istvud je proširio njegov tradicionalni žanrovski kontekst, uvodeći st-ripovske parametre: junak, koji dolazi nitokud, i koji će se iznova povući u tamu, lišen je čak i uobičajenog identiteta, on je Čovek Bez Imena (Man With No Name) - kako se i „zove“ u sikvelima (nastavcima) „Za

šaku dolara“. O njemu nećete saznati ništa. Zašto?

Istvud je kasnije otišao još dalje: njegov junak iz senke nije samo bez imena, prošlosti, porodice, stana, ili, uopšte, „egzistencije“, on je često i mrtav! U „Nepoznatom zaštitniku“, svom drugom rediteljskom poduhvatu u karijeri, i prvom američkom stoprocentnom špagete-vesternu, Istvud je bukvalno vampir, koji u film „ulazi“ projahavši kraj sopstvenog groba. Zigelov „Škorpion ubija“ („Priljavi Hari“) počinje švenkom kamere preko spomen-ploče poginulim losanđeleskim policajcima i, mada se ime inspektora Kalahana tamo (još) ne nalazi, poruka je više nego jasna: ono što gledamo jeste avantura mrtvog čoveka. U „Bledom jahaču“ Klint se, kao lažni sveštenik, sa „pozajmljenim“ identitetom, pojavljuje baš u trenutku kada glavna junakinja mlada devojkica sahranjuje svog ubijenog psa; duh te plemenite životinje, koja se samožrtvovala, „seli“ se u misterioznog jahača, utvaru koja će, kada obavi posao, opet nestati u snežnoj divljini. „Ko si ti?“, pita devojkica. Nema odgovora, jer je sve što ona vidi samo pust pejzaž. Njegov protivnik, putujući šerif Ubica, kaže: „Mislio sam da je mrtav.“ I jeste.

Konačno, „Savršeni svet“ počinje završnim kadrom priče: Kevin Kostner leži u polju, mrtav; jedna ruka mu je ispod glave, i čini se kao da spava sa mislima iznad svakog zla. Kasnije saznajemo da je Kostner, koji je već mrtav, pobjegao iz zatvora upravo onako, kroz cevi za ventilaciju, kako je sam Istvud pobjegao iz Alkatraza u čuvenom filmu Dona Zigela. A to znači da je junak pomenutog filma, za koga se veruje da je (u stvarnosti) jedini preživio bekstvo iz Alkatraza, takode mrtav. Taj film („Bekstvo iz Alkatraza“) okončava kadrom maske koju je junak, da bi zavarao čuvaru, napravio prema svom liku i ostavio u ćeliji. Bila je to, dakle, posmrtna maska. ▶

„Novi Holivud“ nastao je na
iskustvu francuskog
„novog talasa“,
dok „novi talas“ nije ništa
drugo nego originalno „čitanje“
klasičnog holivudskog nasleđa

STRIP: Istvud je proširio Leoneov žanrovski kontekst, uvodeći stripovske parametre: junak koji dolazi niotkud, i koji će se iznova povući u tamu, lišen čak i uobičajenog identiteta. On je Čovek Bez Imena (Man With No Name)

Poslednja faza Klinta Istvuda, ona koja toliko zbunjuje kritičare, jeste „testament vampira“. Nije čudno da se njegov partner u „Uličnom policajcu“ (Čarli Šin) zove - Ekerman! Budući da, kao filmski lik, i nije bio „s ovoga svijeta“, Istvud bi sada da i mit stvoren na osnovu toga izmesti iz ove nepodesne stvarnosti. U Patersonovom „Na liniji vatre“ Klint je ostareli *bodygard* američkog predsednika, koga progoni avet prošlosti: bio je u Kenedijevom obezbeđenju u Dalasu. Ali, u „Apsolutnoj moći“ Istvud, nekada najčuveniji lopov na svetu (poigravanje sa „Drž' te lopova“ od ser Hičkoka), vidi kako predsednik postaje ubica. U tom svetu, gde je sve „neoprosteno“, za „nepoznatog zaštitnika“ više nema mesta. Jer je svet beznadežan. Jedino što u „Apsolutnoj moći“ održava junaka jeste da spase svoju kćerku, što deluje dirljivo, sasvim „moralistički“.

Istvud je, uzgred budi rečeno, uvek imao pomalo problema sa ženskim likovima: ili su to bile devojkice, ili se radilo o maskiranim muškarcima. Zato za svoje filmove nikada nije angažovao velike ženske zvezde. U „Uličnom policajcu“, filmu kojim započinje proces „destruiranja mita“, pojavljuje se, za promenu, Sonja Braga, sasvim nestvama, prava ikona Zla: ne govori, ali ubija - što iz mitraljeza, što sokovima žene pauka. Osim što je povratak (stripovskim) „korenima“, to samo pojačava ironičnu Istvudovu samodestruktivnost, koji ovde, kao

mit koji se ruši, trpi uvrede i poniženja, dobija batine, dobar deo filma provodi vezan, a čak ga i Sonja Braga oliže uprkos znanom odvratnosti Prljavog Harija spram svake pljuvačke. Onda padne u nesvest.

I pejzaž se u njegovim filmovima lagano menja: dok je u „Bledom jahaču“ to još „nova granica“, surov ali obećavajući predeo, „Neoprosteno“ je film prepun blata, on - uostalom - počinje u kupleraju i svinjcu, dok silivo „krajolika“ predstavlja ekvivalent ljudskim ruševinama koje kroz njega promiču.

Ali, i ovoga puta se, u slučaju Klinta Istvuda, pokazuje da je radikalno razaranje mita preduslov za njegovo obnavljanje. Vaskrsenja ne biva bez smrti! „Neoprosteno“ - film u kome je čitav rekvizitarni romantičnog vesterna srozao u kaljugu jedne zime velikog nezadovoljstva, film o pijancima i kurvama - okončava sekvencom velike reinkarnacije mita, efektom ponovnog rođenja kroz pucnje po podne, koji su znak iznova stečenog dostojanstva, još jedna pobeda usamljenog pravednika koji se vraća iz mrtvih jer zna da ima neoprostivih stvari. Pa se i pejzaž opet menja: on je u „Mostovima okruga Medison“ ponovo prozračan. Možete li zamisliti da je to prvi Istvudom „ljubavni film“?! I to se događa mrtvima. Jer su besmrtni.

Oni koji misle drugačije valjalo bi da se podsete filma „Beli lovac, crno srce“. Kako već rekosmo, taj film obraduje temu

snimanja Hjustonove „Afričke kraljice“, ali je on, u stvari, inventar čitavog jednog korpusa američke kulture - od Hemingveja i Skota Ficdžeralda, preko Čarlija Parkera („Ptičica“), do holivudskih zanatlija Hataveja ili Čarlsa Vidora. Jasno je: Klint Istvud se „iz života“ uputio u kulturu, koja je, prvobitno težnja ka određenom modelu života, konačno završila kao zamena za stvarnost. To se kulturno iskustvo „uživilo“ u ličnosti Džona Hjustona. Taj veliki reditelj, glumac, pisac, slikar, bokser, kockar, kolekcionar, jahač, revolucionar, švaler, ispičutura i otac nije bio neko ko je stvoren da „ude u literaturu“; naprotiv, on je bio ličnost „iz literature“, koja je samo prošeta la ovim sumornim svetom.

Elem, Istvudov film ne govori o samom snimanju „Afričke kraljice“, već o događajima koji su tome neposredno prethodili, kada je Hjuston, zamajavajući čitavu ekipu sred afričke džungle, beskrajno dugo odlagao početak rada, opsednut fiksnom idejom da mora prvo ustreliti slona. U svojim memoarima („Otvorena knjiga“), Hjuston kaže da je u toj nameri pretrpeo svoj jedini stvarni poraz u životu (imao je slona na nišanu), koji je ujedno i njegova najveća životna pobeda (odustao je): samo me je providenje spasilo, kaže Džon, da ne počinim taj neoprostivi zločin.

Mislite li vi kako ste odabrani da ustrelite slona?

Napustite tu ideju. Slonovi nisu slični hrastovima samo u jednom: oni sami odlaze na poslednje konačište.

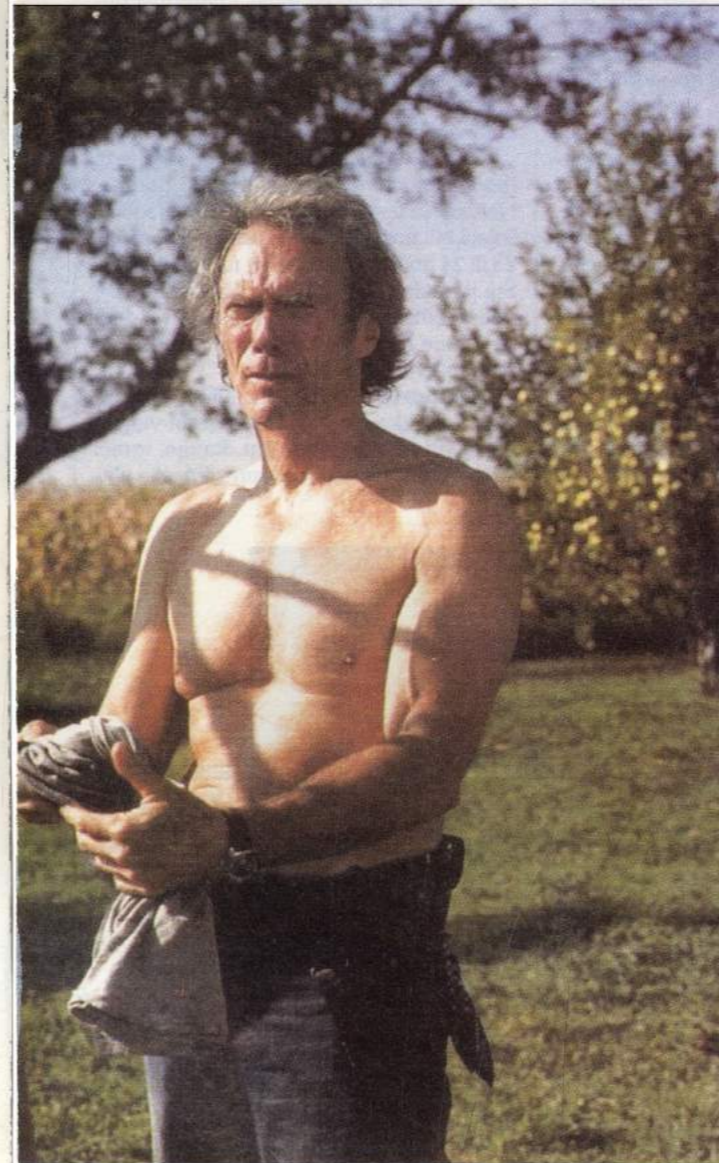
Ali, još nije vreme.

Ovo je tek kraj prvog veka Klinta Istvuda!

BOGDAN TIRNANIĆ

VASKRS: Slučaj Klinta Istvuda pokazuje da je radikalno razaranje mita preduslov za njegovo obnavljanje

HRAST: U pokušajima da se Istvud sruši ima puno izvinjavajućih referenci: strast prema obaranju hrastova ide ovde podruku sa strahom od ludačke smelosti takvog poduhvata, što je sasvim pravedno

ISTVUD FILMOGRAFIJA

- PEDESETE
  - 1955. Osveća nakaze
  - 1955. Frensis u mornarici
  - 1955. Ledi Godiva
  - 1955. Tarantula
  - 1956. Nikad ne reci zbogom
  - 1956. Zvezda u prašini
  - 1956. Svi sa broda
  - 1956. Prva trgovačka putnica
  - 1957. Avantura u Japanu
  - 1958. Eskadrila Lafajet
  - 1958. Zaseda u kanjonu Simaron

- ŠEZDESETE
  - 1964. Za šaku dolara
  - 1965. Za dolar više
  - 1966. Dobar, loš, zao
  - 1966. Veštice
  - 1968. Obesite ga bez milosti
  - 1968. Šerif u Njujorku
  - 1969. Orlovo gnezdo
  - 1969. Svi za Eldorado

- SEDAMDESETE
  - 1970. Ratnici - zlato za odvažne
  - 1970. Dve mule za sestru Saru
  - 1971. Osumnjičeni
  - 1971. Jeza u noći
  - 1971. Škorpion ubija
  - 1972. Džo Kid
  - 1973. Nepoznati zaštitnik
  - 1973. Bezbržno
  - 1973. Klopka za inspektora Kalahana
  - 1974. Kalibar 20 za specijalistu
  - 1975. Kazna na planini Ajger
  - 1976. Odmetnik Džouzi Vejls
  - 1976. Nasilnik
  - 1977. Veliki izazov
  - 1978. Čovek iz San Fernanda
  - 1979. Bekstvo iz Alkatraza

- OSAMDESETE
  - 1980. Bronko Bili
  - 1980. Čovek iz San Fernanda II
  - 1982. Vatrene lisica
  - 1982. Kantri pevač
  - 1983. Priljavi inspektor Hari
  - 1984. Obračun u velikom gradu
  - 1984. Omča
  - 1985. Bledi jahač
  - 1986. Vojničina
  - 1988. Ubojita igra
  - 1988. Ptičica
  - 1989. Ružičasti kadilak

- DEVEDESETE
  - 1990. Beli lovac, crno srce
  - 1990. Ulični policajac
  - 1992. Neoprosteno
  - 1993. Na liniji vatre
  - 1993. Savršeni svet
  - 1995. Mostovi okruga Medison
  - 1997. Apsolutna moć
  - 1997. Ponoć u vrtu dobra i zla
  - 1998. Pravi zločin

INTERVJU

Daćemo sve od sebe, čak i malo više

Posle dugo vremena dobijamo generaciju mladih dobrih igrača

EVROPLJANIN: Posle, po mnogima, neuspeha jugoslovenske fudbalske reprezentacije na SP u Francuskoj, u jugoslovenskoj javnosti sve se više govori da bi nastup „plavih“ košarkaša na SP u Atini mogao biti još veći debakl. Naročito kada se zna koliko je dosadašnjih standardnih članova nacionalne selekcije otkazalo učešće, što zbog

povreda, što zbog nekih drugih razloga. Kako je vaše mišljenje o tome i šta očekujete od predstojećeg finalnog turnira u Grčkoj?

Obradović: Ja nemam pravo da utičem na ljude i ono šta će oni da misle, jer je to toliko individualna stvar i svakom je dozvoljeno da se nada ili da se ne nada, da očekuje ili da ne očekuje...Svako ima pravo na svoje mišljenje, pa tako i taj, ali svoje ću, zbog ozbiljnosti posla kojim se bavim i načina na koji radim, dati pred sam odlazak na SP.

U ovom trenutku, ne pada mi na pamet da dajem bilo kakve izjave o tome šta mi možemo da očekujemo. Situacija je jasna, zna se koliko igrača nije tu, koliko smo problema sa povredama imali u pripremnom periodu. Prema tome, 27. jula uveče, kada iz Španije, gde ćemo imati poslednje provere, doputujemo u Atinu, moći ćemo da kažemo nešto konkretnije. Inače, jugoslovenska reprezentacija nikad nije bila neambiciozna, pa neće to biti ni ovog puta.

EVROPLJANIN: S obzirom na trenutnu situaciju i izostanak starijih igrača sa ovog SP, nameće se pitanje smene generacija. Mislite li da u jugoslovenskoj košarci postoje igrači koji mogu dostojno da zamene jednu od naših najtrofejnijih generacija?

Obradović: Mi smo, u odnosu na Olimpijske igre u Atlanti, prošle godine na EP u Barseloni bili bez dva igrača koja su i te kako bitna - Divca i Paspalja. Imali smo plan da iz mlade selekcije priključujemo

igrača „A“ timu i sada su sa nama Lukovski, Drobnjak i Šćepanović. Mnogi su prošle godine postavljali pitanje zašto reprezentacija nije još više podmlađena na EP. Moram da kažem da nisam pristalica toga i da, za mene, podmladiti tim ne znači promeniti deset igrača. To je nemoguće i ja sigurno tako nešto neću da radim.

Ove godine, na pripremama su bili Rakočević i Stanojević, koji su se dobro pokazali, ali su prebačeni u mladu reprezentaciju u kojoj će biti nosioci igre. Osim njih dvojice, ima i drugih veoma interesantnih igrača.

Ja sam za to da nas na svim velikim takmičenjima uvek predstavljaju dvanaestorica najboljih. Prema tome, i narednih godina vodićemo računa o svim igračima koji su interesantni, koji mogu da pomognu i koji žele da igraju za nacionalni tim.

EVROPLJANIN: U poslednjih nekoliko godina igrači koji ulaze polako se priključuju „A“ reprezentaciji, stariji su nego što je to bio slučaj pre desetak, petnaest godina. Nekada se događalo da su dvadesetogodišnjaci bili nosioci igre, a danas igrači sa 22, 23 ili 24 godine debituju za nacionalni tim. Šta je razlog tome? Da li Jugoslavija više nema toliko talentovanih košarkaša, da li se slabije radi sa mladima, ili je možda u pitanju kvalitet naše igre?

Obradović: U pravu ste, ali na to je uticalo nekoliko činilaca i o tome bi valjalo napraviti temeljnu analizu. Ranije, igrači su direktno iz juniorske reprezentacije ula-

zili u „A“ reprezentaciju, jer mlada nije ni postojala. Nekima je staž u kadetskoj ili juniorskoj selekciji i, pre svega, igranje u klubovima davalo šansu da se nađu na spisku i izbore za učešće na nekom velikom takmičenju. Naravno, nije bilo baš puno primera da su oni odmah, sa 19 ili 20 godina, postajali pravi asovi.

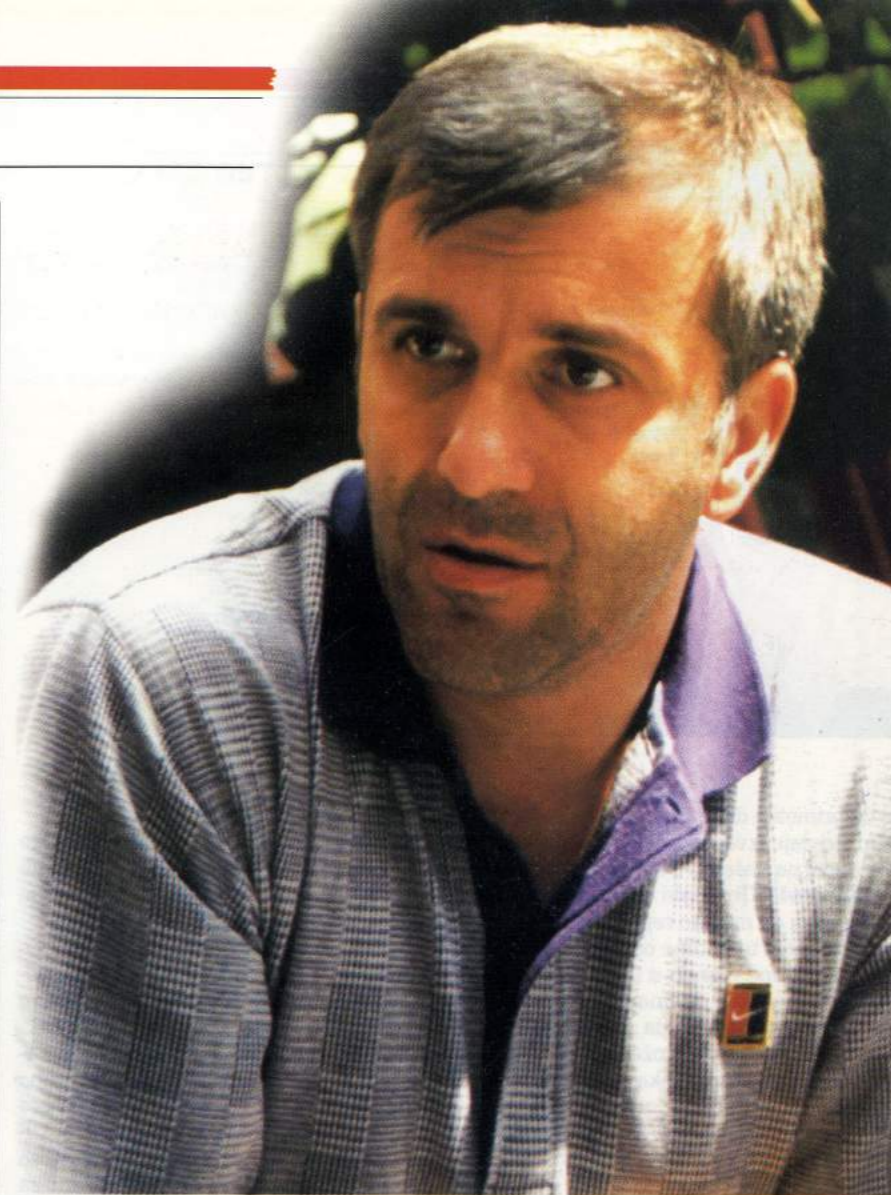
Bilo je drugo vreme, ali mislim da je bitno i da je mnogo uticalo i sve što se desilo sa Jugoslavijom. Ostali smo sa generacijom koja praktično nije mogla da se takmiči na međunarodnim takmičenjima, bilo klupskim bilo reprezentativnim.

Činjenica je da posle dugo vremena ponovo dobijamo generaciju dobrih mladih igrača, što je veoma bitno. Uostalom, naši kadeti su prvaci Evrope i ljudski je očekivati da iz tog tima izađe niz kvalitetnih igrača.

Međutim, ima još jedna stvar. Ne možemo da razmišljamo da svaka generacija treba da da deset reprezentativaca, jer to nikad nije bilo. Moramo da budemo zadovoljni ako se iz svake pojave dva-tri nova koja će popuniti „A“ reprezentaciju. To bi bilo fenomenalno i ako se to ostvari, uvek ćemo imati kontinuitet dobrih igara i rezultata na velikim takmičenjima.

EVROPLJANIN: Koliki uticaj na to je imao i, početkom devedestih, izražen odlazak sasvim mladih igrača, juniora, ili čak kadeta, u Grčku. Mnogo je onih koji su u istom položaju kao Tarlać, Stojaković ili Gurović.

Obradović: Takvo je bilo vreme. Ono na čemu mi insistiramo i na šta bi Fiba trebalo da reaguje jeste da su to bile nenormalne okolnosti. Mislim da je u pitanju bio najpre takmičarski motiv i da su oni tražili

OPREZ: „U ovom trenutku, ne pada mi na pamet da kažem šta možemo da očekujemo u Atini. Jugoslovenska reprezentacija nikad nije bila neambiciozna, pa neće biti ni ovoga puta“

priliku da igraju, a tek onda i finansijska satisfakcija. Sada imamo situaciju da svi ti momci imaju i pokazuju veliku želju da zaigraju za nas, a da im Fiba to ne dozvoljava, dok sa druge strane ne mogu da igraju ni za Grčku, jer sindikat grčkih igrača na čelu sa Panajotisom Fasulasom to takođe ne dozvoljava. Treba im pomoći i učiniti sve da se ti problemi reše.

Ja sam optimista, naš savez pokušava da učini sve kako bi oni već sad mogli da zaigraju, a ako ne, onda na prvom sledećem velikom takmičenju. Što se tiče Milana Gurovića, u ovom trenutku ja kao trener na njega računam, jer je on svojim gestom pokazao koliko je patriota, a na treninzima potvrdio da mu je mesto u reprezentaciji. Tu je, radiće, do SP ima još 20 dana, videćemo šta može da se učini.

EVROPLJANIN: Dugo ste trener u inostranstvu. Koliko u kontaktima sa ljudima koji se u Evropi i svetu bave košarkom može-

SREĆA: „Najponosniji sam što u reprezentaciji godinama imamo dobru atmosferu. Igrači shvataju da imaju normalan status i ponašaju se skromno“

[Željko Obradović]...→ ŽIVOT

- **Rođen:** 9. marta 1960. godine u Čačku
- **Igračka karijera:** Sa Partizanom osvojio titulu šampiona Jugoslavije 1987. i igrao na prvom Fajnal for turniru Kupa šampiona u Ganu (treće mesto) 1988. godine. Sa reprezentacijom osvojio srebrnu medalju na IO u Seulu 1988. i zlatnu medalju na SP u Argentini 1990. godine
- **Trenerska karijera:** Sa Partizanom osvojio titulu prvaka Jugoslavije, nacionalni kup i Kup šampiona (sve 1992. godine), sa španskim Huventudom Kup šampiona 1994, a sa Real Madridom Kup šampiona 1995. i Kup Evrope 1997. godine. Kao pomoćnik Dušana Ivkovića sa reprezentacijom osvojio zlatnu medalju na EP u Atini 1995. godine i preuzeo nacionalni tim. Kao prvi trener „plavih“ osvojio je još srebrnu medalju na IO u Atlanti 1996. i zlato na EP u Barseloni 1997. godine
- **Trenutno je prvi stručnjak Benetona iz Treviza, sa kojim je prošle godine osvojio treće mesto na Fajnal foru Evropske lige u Barseloni**

PASPALJ I LONČAR, ATINA '96: „Drim tim IV“ ne dolazi u Grčku, mi smo oslabljeni, sve priče u poslednjih nekoliko meseci, otišle su u vetar

te da primetite da jugoslovenska košarka, osim što daje izvanredne igrače i trenere, ima uticaj na košarku „van same igre“?

Obradović: To je vrlo interesantno pitanje i mislim da mi, kao reprezentacija koja je u poslednje tri godine osvojila dva šampionata Evrope i igrala u finalu Olimpijskih igara, moramo da imamo neki status. Naravno, niko ne traži da Jugoslavija bude povlašćena, ali ne može se reći da smo trećerazredna košarkaška nacija, jer smo po rezultatima velesila.

EVROPLJANIN: Mislite li da nas tako tretiraju u „slučaju Gurovića“?

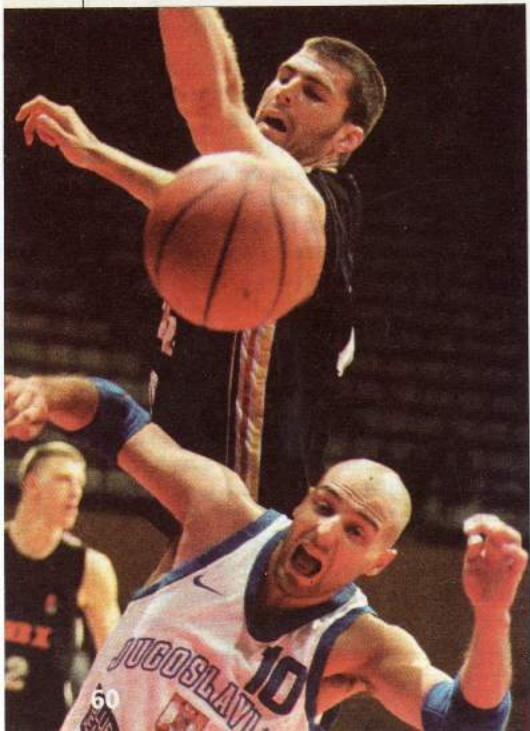
Obradović: Ljudi bi trebalo da shvate pod kojim uslovima su naši igrači odlazili u Grčku i kada to shvate, odluka Fibe će sigurno biti drugačija.

EVROPLJANIN: Mnogo puta bilo je priča o navodnom „srpskom lobiju“ u Fibi koji postoji zahvaljujući Bori Stankoviću. Ipak, to kao da nam ne pomaže u ovom trenutku?

Obradović: To su smešne stvari. Te glasine pre svega dolaze iz Grčke i to treba javno reći, jer je živa neistina. Ja sam i pre tri godine, pre Evropskog prvenstva u Atini, gostovao u jednoj emisiji kod Vasilisa Skuntisa i postavio mi je pitanje vezano za „srpski lobi“. Rekao sam: „Jeste, postoji lobi, ali radnika i pobednika.“ To je jedina istina, a što oni to pokušavaju drugačije da predstave, neka njima služi na čast. Neka se pojavi neko sa pravim, konkretnim dokazom, pa ćemo reći: „Bravo, majstore, postoji lobi“, ali do sada nisu uspeali da urade tako nešto. Najponosniji sam kada mi pridu ljudi i pitaju me kako je moguće da u reprezentaciji imamo tako dobru atmosferu, a to traje već godinama. Igrači shvataju da imaju normalan status i ponašaju se skromno.

EVROPLJANIN: Kao igrač i kao trener postigli ste mnogo i osvojili gotovo sve, bilo u klubu, bilo u reprezentaciji. Naravno, iako verovatno postoje motiv i želja da i dalje osvajate trofeje, možete li reći da li je to što ste na mestu saveznog trenera patriotski čin, ili postoji neki stručni izazov?

MLADOST: „U odnosu na Olimpijske igre u Atlanti, u Barseloni smo igrali bez dva ključna igrača, Divca i Paspalja. Za mene, podmladiti tim ne znači promeniti deset igrača“

SLOBODA: Ja znam kako se zove moja zemlja, znam šta je himna i kako se ja odnosim prema njoj, ali nemam prava da nikom od mojih igrača naredim: „Ej, morate da pevate himnu“.

Obradović: Ja se najlepše osećam kada radim u reprezentaciji Jugoslavije. Srećan sam, jer sam pre svega okružen prijateljima, a zatim i zbog činjenice da radim sa ljudima sa kojima radim. Izazov u svakom pogledu postoji, jer smatram da trener, bez obzira na to šta je i koliko osvojio, uvek ima ambiciju i želi da na novom takmičenju napravi bolji ili ponovi stari rezultat. Reprezentacija je moj veliki ponos i to mi je najveće zadovoljstvo koje kao trener mogu da imam.

EVROPLJANIN: Ljudi u Jugoslaviji koji su posmatrali prenose mečeva sa SP u Francuskoj za neuspeh fudbalera tražili su razloge i u činjenici da mnogi reprezentativci ne pevaju himnu. Kako se osećate u tom trenutku, kako na vas, odnosno na celu ekipu, utiče taj patriotski deo?

Obradović: Mislim da je postavljanje pitanja patriotizma, kada je u pitanju košarkaška reprezentacija Jugoslavije, smešno. Tu ne postoji dilema. S druge strane, kada na televiziji vidite čoveka koji igra za svoju reprezentaciju, sigurno je da taj čovek želi da da sve od sebe i da želi da njegov tim pobedi. Pomenuli ste fudbal i 11 igrača, voleo bih da se na ulici napravi mala anketa

i da vidite šta će 11 ljudi reći na pitanje ko će da peva, a ko neće. Ako se setimo prve košarkaške utakmice po ukidanju sankcija u Beogradu, a ja je se vrlo dobro sećam, na nemačku himnu se ćutalo, a na našu zviždalo. Prema tome, javnost osuđuje, vi ćete uvek imati ljude koji će da osude što nisi pevao, a drugi će reći dobro je.

Ja znam kako se zove moja zemlja, znam šta je himna i kako se odnosim prema njoj, ali nemam prava nikom od mojih igrača da naredim: „Ej, morate da pevate

himnu“. To je potpuno lična stvar i najnormalnije je da se čovek ponaša onako kako se oseća.

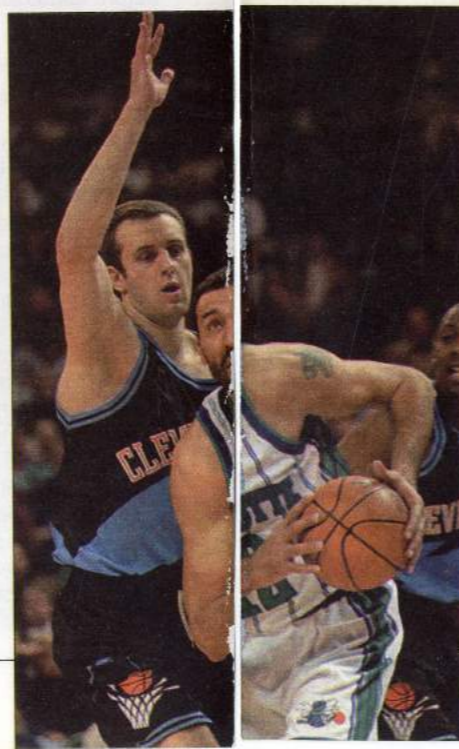
Imam svoj stav, koji ne želim da iznosim, i drugo me uopšte ne interesuje. Mislim da smo svi toliko puta dokazali da je ovo naša zemlja i da ne postoji druga. Znam kako se borim i šta sam pokušavao da objasnim ljudima, sada u Italiji, i ranije, dok sam radio u Španiji. To je patriotizam koji svi mi osećamo i u to niko ne treba da sumnja. Daćemo sve od sebe, a ako budemo mogli i malo više, onda ćemo dati i to malo više. Tražićemo rezervu u sebi.

EVROPLJANIN: Vlade Divac je i definitivno otkazao učešće na SP u Atini. Razlog je „lok-aut“ u NBA ligi, ali po kuloarima se čuju i druge priče. Vredi li sada postavljati pitanja o tome?

Obradović: Najbolje bi bilo da svako ko je zainteresovan nazove Divca i pita ga. Ja sam sa njim nekoliko puta razgovarao i bio u kontaktu. Nijednog trenutka Divac nije postavljao pitanje igranja za reprezentaciju. Pred polazak na Kopaonik napomenuo mi je da će najverovatnije doći do „lok-auta“ i da u tom slučaju, logično, neće moći da dođe, jer nema potpisan ugovor.

Kada smo se poslednji put čuli i kada je otkazao, rekao sam mu: „Diki, ovde se po novinama pojavljuju tvoje izjave i intervjui“, na šta mi je rekao da apsolutno ni sa kim nije pričao.

DUŠAN IVKOVIĆ: Ni on nije isposlovao učešće Tarlaća, Stojakovića i Gurovića u reprezentaciji Jugoslavije. Protiv toga je njegov bivši igrač Panajotis Fasulas

SARADNJA: Nijednog trenutka Divac nije postavljao pitanje igranja za reprezentaciju. Pred polazak na Kopaonik rekao mi je da će doći do „lok-auta“ i da tada neće moći da dođe

Prema tome, rekao sam, nek svakom služi na čast ako je objavljivao razgovore sa Divcem kojih nije bilo. Naravno, oni koji jesu razgovarali reći će: „Molim vas, ovo je ozbiljan posao i ja jesam razgovarao sa Divcem“. Ja tada nemam razloga da u to ne verujem. U ovom slučaju, ja samo sumnjam u to s kim je on razgovarao i kako...

EVROPLJANIN: Do pre dva meseca od SP u Atini svi su očekivali veliki spektakl. Jugoslavija u najjačem sastavu, sa Tarlaćem, Stojakovićem, Divcem, Danilovićem, Amerikanci sa „Drim timom IV“...Međutim, sada je izvesno da od toga nema ništa. Šta mislite da treba očekivati od SP, koji su to timovi koji sada izbijaju u prvi plan kao favoriti?

Obradović: Celog života sam protivnik toga da se unapred priča o nečemu, a to se upravo potvrdilo ovom vašom konstatacijom. „Drim tim IV“ ne dolazi u Grčku, mi smo oslabljeni, znači sve priče u poslednjih nekoliko meseci otišle su u vetar. Mislim da ima dosta kvalitetnih timova. Tu su, pre svega, domaća Grčka, Italija, koja ima mnogo bolju ekipu od one koja je prošle godine osvojila srebro na EP u Barseloni, naročito ako budu mogli da igraju Gregor Fučka i Karlton Majers. Rusi sa kojima mi nismo igrali od 1990. imaju karakterističan stil igre, Belov kao trener forsira kontrana-pad i uglavnom svi šutiraju „trojke“. Imaju trojicu igrača na poziciji „četvorke“, koji se izvlače i šutiraju iza 6,25 metara - Fetisov, Dajneko, Kisurin.

Tu su još Australija, Portoriko, kojem se tek završilo prvenstvo i koji će biti u odličnoj formi, Argentina...

Kada je u pitanju ono što nas čeka u Atini, mislim da nas očekuje izuzetno zanimljivo prvenstvo, gde nema nijedne ekipe koja je isključivi favorit, već će se sve igrati, što bi rekli, na krv i nož. ■

BRATISLAV ĐORĐEVIĆ
VLADIMIR NIŠKANOVIĆ

ATINA '96. VREME SLAVLJA: Naš basket, naime, odumire, jer je unutar strukture, trenerske i funkcionerske, podeljen na klanove koji jedni drugima rade o glavi, a svi zajedno na odumiranju košarke, neki aktivno, neki pasivno, a neki se s gađenjem okreću od svega toga

KOŠARKA

Kraj mita o dugačkim Srbima

Dosad smo u basketu uvek tragali za trijumfom - prvi put je kompletna organizacija, od kouča do predsednika, u potrazi za opravdanjem

Pošto niko neće da vam kaže, red je da to mi učinimo: Paspalj ne igra za „plave“ jer se posvađao s koučem Obradovićem; Divac neće da igra za „plave“ pošto je ljut na trenera zbog njegovog sukoba s Paljom; Danilović takođe neće da igra za reprezentaciju jer kažnjava kouča zbog svađe s Paljom i Divcem; Savić neće da igra za „plave“ jer mu se Obradović u jednoj svađi ogadio do mere da je digao ruke od reprezentacije.

Svi košarkaški funkcioneri znaju ove činjenice i čute. Svi igrači, koji su ostali siročići pred Atinu, znaju zašto među njima nema asova i čute. Obradović zna zašto je ostavljen na cedilu i čuti. Sve „izbeglice“ su za javnost našle opravdanja i zato čute - Saša ima lekarsko uverenje; Divac, kao evropski crnac, mora da se solidariše sa štrajkom američkih NBA crnčuga; Savić je navodno umoran od basketu, što se ne bi reklo sudeći po glavnoj roli u ovogodišnjem Fajnal foru.

Sve je, dakle, idilično i sve se podvodi pod takozvanu višu silu. Ono što je vredno grohotnog smeha jeste da se javnosti u nastavcima distribuirana rasprava o tome zašto naši Jorgosi ne mogu da dobiju dozvole grčkog saveza da igraju za svoju zemlju. Kao da bi debitanti Stojković, Gurović ili

Tarlač nadoknadili Divca, Savića i Danilovića. Iza takve alibi rasprave i neukog isticanja Gurovićevog patriotizma, koji je uzalud dolazio na pripreme (možda je Miljanić honorarni savetnik za domoljublje našim basketasima), kriju se dve stvari.

Najpre, stvarna situacija u našoj ekipi, odnosi u njoj, kvalitet rada i kvalitet razmišljanja, sposobnost predviđanja i, drugo, čitava situacija u kojoj se sistemski, sportski, poslovno i mentalno nalazi naš basket. U tome leži tajna nervoze našeg kouča, koji zna da javnost ne sme da prizna kako zbog njega ne igraju tri glavna monstruma „plavih“, kako je zbog toga poremećen čitav projekat da se naši, u kompletnom sastavu, poslednji put nađu u Atini, da se s Amerikancima bore za prvo mesto, te da se posle toga obavi prirodna smena generacija.

Svi čute! Predsednik Ražanj, jer se oseća kao da je nataknut na svog imenjaka; sekretar Radović, jer ne ume ništa da kaže dok mu to ne napišu; selektor Duda, jer je mudro oprao ruke i sve predao na odgovornost Obradoviću. Tako da je naš kouč, sopstvenom krivicom, doveden u situaciju da posle blistave trenerske karijere danas bude Sinan Sakić naše košarke: zavijanjem poznate melodije krije činjenicu

da ne sme ništa da obelodani. Još gore, koliko je dezorijentisan govori činjenica da je novinarima izjavio kako u Atinu vodi Gurovića i pored toga što mu je Fiba zabranila da igra, pa kako kaže, neka odatle izbace našu ekipu! Moj Bože!

Obradović se sada našao u ulozu antidrakule: igrači kojima se grdno zamerio sad mu piju krv i u njoj nalaze mnogo škotskih crvenih krvnih zrnaca s crnom etiketom. On i zbog toga ne razume da stare igrače koji ga bojkotuju vezuje uzajamni osećaj bratstva i jedinstva; oni su povezani brigom i solidarnošću i dele nadmoćni osećaj ljudi koji su se pobrinuli za

OSVETA: Stare igrače koji bojkotuju Obradovića vezuje osećaj bratstva i jedinstva. Oni sada mogu da budu i nemilosrdni prema svom kouču

troškove života, slavu i ego. Sad mogu da budu principijelni, ironični, duhoviti i nemilosrdni prema celom svetu, pa i prema sopstvenom kouču. Šta im ko može?

Košarkaška organizacija, upetljena u politiku do guše, nema snage da posreduje u ovom sukobu starih asova i trenera. Nema tu ni pameti ni integriteta - samo ostaci nekadašnje igračke slave i poslušnost kao najviša vrlina. Da imaju drugačiji mozak od modela aspirin - dakle, s jednom brazdom - vlasnici jugoslovenske košarke valjda bi uvideli šta se dešava s nekadašnjim zlatnim rudnikom domaćeg sporta i zašto presušuje? Tako ne bi stvarali veštačku frku oko nepravdi kojima nas obasipaju Bora Stanković i Grci, jer ne daju našim janičarima da igraju sirtaki, već bi pominjali prave razloge za situaciju u kojoj se dugajlije nalaze.

Da je ovde naša prva petorka, ko bi pominjao Jorgose? Ali pošto nije, veštačka magla treba da sakrije tužnu istinu o izgubljenom Zlatnom gralu naše košarke. Naš basket, naime, odumire, jer je unutar strukture, trenerske i funkcionerske, podeljen na klanove koji jedni drugima rade o glavi, a svi zajedno na odumiranju košarke, neki aktivno, neki pasivno, a neki se s gađenjem okreću od svega toga. Vladajući klan Duda, Obradovića i Ražnja snosi sve zasluge za protekle godine i svu odgovornost za ono što će se desiti našem basketu. Neke stvari su radili dobro, ali kako se približava smena generacija, kao da se boje hoće li svoj ugled moći da štite i sa sledećom generacijom igrača, pa, čini mi se, kalkuliraju i s mogućnošću da s ovom generacijom odu i oni. Naslednicima ostaje pušta.

Druga grupa ljudi iz basketu spada u prvoborce i oslonjena je na autoritet Bore Stankovića, mada on to možda i ne zna. Odakle bi, recimo, Bora znao kako jedan ovdašnji advokat, pošto je ugrobio Partizan, prelazi u Zvezdu koja ga prima jer on obećava da će - preko Bore - našem šampionu da sredi najlakšu takmičarsku grupu. Zna se rezultat: Zvezda jedino Čikago

IZGOVOR: Priča o grčkim pasošima Stojakovića, Gurovića i Tarlaća postaje smešna pred pitanjem da li bi oni mogli da nadoknade izostanak Divca, Savića i Danilovića

nije dobila u svojoj grupi, i to samo zato što pravila ne dozvoljavaju da Bulsi igraju na Evropskom prvenstvu.

Treća grupa je najbrojnija, i tu su treneri svetskog ugleda, koji ne žele da se petljaju u stvari domaće košarke, niti da rade u njoj dok su ovakvi odnosi u našem najtrofejnijem, kako kažu sportski novinari, sportu. Među njima su najugledniji Maljković i Tanjević. No, najveći broj stručnjaka srednjeg ranga pokušava da preživi i da sačuva kontakt održavajući korektno odnose sa svima, pijući kafu s celom čaršijom i, po cenu gastarbajterske nezaposlenosti, odbijaju da se vrata u srpsku košarku.

U sudaru takvih struja, zatim pod uticajem režimskih moćnika od kojih je svako dobio patronat nad nekim klubom, pa pod presijom roditelja koji trguju svojom talentovanom decom i u njima traže izlaz za celu prodcu, s medijima koji su plaćeni, zatrašeni ili neuki, stvara se potpuno nov ambijent za basket i potpuno novi idealno-tipski model košarkaša. Takvi momci, zatim sistem klupskog takmičenja i promašaji poslednjih godina, novi sponzori iz redova nove bogataške elite sa svojim zahtevima, politički moćnici sa svojim medijatorima, napravili su od košarke pravu buvlju pijacu podstaknutu sankcijama i nedostatkom bilo kakve grupne inteligencije koja bi napravila analizu šta košarku čeka početkom sledećeg veka.

Znači, ne samo da imamo problem smene igračke generacije u vrhu, već se oseća da naši juniori gube trku s konkuru-

rencijom iz zemalja koje smo ranije dobijali s 30 poena fore. Recimo, od javnosti se krije i atmosfera u mlađoj selekciji reprezentacije. Klinci međusobno ne komuniciraju niti stvaraju prijateljstva; kad razgovaraju onda je to samo o novcu (bogu hvala, bar jedna pametna generacija); loptu ne bi dodali saigraču koji je na ziceru ni pod pretnjom u članjenja u Skoj; na trenera gledaju kao na razrednog starešinu usred maturske ekskurzije; svako ima svoj sistem pripremanja, svoju bočicu s pomoćnim sredstvom i porodični plan o uzimanju grčkog, turskog ili nekog sličnog pasoša.

Naša je košarka ozbiljno obolela. Mit o dugačkim Srbima i Crnogorcima polako se urušava zbog izvoza, nerada i manjka inteligencije onih koji o tom sportu odlučuju. Atina je prva stanica našeg otrežnjenja; ali, voleo bih da vidim ko će nas ili šta će nas otrezniti. Dosad smo u basketu uvek tragali za trijumfom - prvi put je kompletna organizacija, od kouča do predsednika, u potrazi za opravdanjem. Opravdanje? Koje je to boje medalja? ■

ALEKSANDAR TIJANIĆ

Dunavski džez

Grupa od deset učenika džez odseka Muzičke škole „Stanković“ boravila je od 29. juna do 4. jula u nemačkom gradu Noje Ulm. Učenici su pohađali džez radionicu u okviru Dunavfesta, namenjenu mladima iz dunavskih zemalja, koju je vodio Duško Gojković. Za „Evropljanin“ mladi zaljubljenici u džez iznose svoje utiske iz radionice.

Boris Tancabelić (21), pijanista: „Bilo je sjajno. Naučili smo neverovatne stvari i imamo materijala za sledeće dve godine rada. Non-stop smo bili u džezu. Radilo se strašnim tempom bez predaha. Predavači su nam objašnjavali konkretne stvari i morali smo da vežbamo neprekidno da ne bismo ispali iz toka.

Škola ima ogroman broj stejnjev klavira, sve sobe su apsolutno izolovane kao studija, do-

NADMOĆ:
„Nismo svirali iz nota, već smo skidali stvari. Jugoslovenima u tome nema premca“

stupan nam je bio veliki izbor literature (note i nosači zvuka). Što se tiče mladih iz drugih zemalja, u muzičkom smislu nismo mnogo zaostajali za njima. Za razliku od nas, oni razmišljaju isključivo o onome što rade, a ne o hrani, cigaretama...“

Filip Krumes (23), violinista: „Moja grupa je imala supersistem. Nismo svirali iz nota, već nas je predavač primoravao da skidamo stvari na osnovu muzičkog diktata. Jugoslovenima u

tome nema premca, jer i ovde to radimo, pošto nemamo nikakve note. Uopšte nije bilo reči o politici. Pričali smo o muzici, improvizovali sa nepravilnim ritmovima i balkanskim motivima.“

Aleksandar Solunac (20), trubač: „Nemci su nas lepo ugostili. Svakog dana smo bili u novinama, televizija je snimala nastup u klubu Vintergarten, koji je inače bio prepun. Videlo se da ljudi nisu došli da se kljukaju hranom, već da st-

varno slušaju džez. U školi su nam priredili bure sa pivom i roštiljičad. Nemci ne znaju da prave roštilj, uvalili su nam neke kobasice...“

Na džez radionici „Junge Donau“ u Muzičkoj školi Noje Ulma učestvovalo je preko 50 mladih iz svih dunavskih zemalja, osim iz Hrvatske. Direktor škole Ralf Lange najavio je našim učenicima mogućnost stalne saradnje sa Muzičkom školom „Stanković“.

OVDE PIŠE VOJA ŽANETIĆ

Kiosk

Stalno zamišljam, kad gledam kako ova užurbana kola sa stranim predstavnicima hitaju ka Dedinju, da tamo postoji nekakav kiosk, za njih non-stop otvoren, u kome od dedinjskog kiosgdžije za jeftine pare kupuju koješta lepo. Pošto pretpostavljam da to možda i nije baš tako, jedino što mogu da zaključim jeste da sam postao opterećen kioscima. A nije ni čudo.

Na raskršnici dveju prometnih ulica u mom komšiluku ima ih dvanaest. Od non-stop otvorene metalno-staklene prodavnice parfema, gde 24 sata dnevno zlatnim kajlama optočeni džentlmeni kupuju ulaznicu za nekoliko minuta seksa sa vlastitim sponzoršama, preko krovom pokriivenih skloništa za ulične prodavce cigareta i žvaka, pa sve do neonski ukrašenog roštilja sa beogradskim ćevapom, šta god to jelo predstavljalo.

Jednog dalekog dana, kada budući arheolozi budu prekopavali po ostacima već sada propale civilizacije ovog podneblja, pronaći će veliki broj ovih metalnih i drvenih građevina, koje su suviše male da bi bile kuće, a suviše velike da bi se u njima vršila poljska nužda. Budući istoričari naše sadašnjosti, nažalost, neće u punoj meri shvatiti šta je za istoriju ove države i ovog naroda značio najsimboličniji objekat propasti komunizma.

Daleki budući arheolozi sa početka ovog teksta, neće moći imati ni najpribližniju predstavu šta je sve kiosk predstavljao u ovo siromašno i komično vreme. Kiosk je, na primer, simbol neopisivog nacionalnog jedinstva političara. Svaka partija, od levičara preko radikala i pateričara (SPO), pa sve do bojkotaša, može da se pohvali da na svojoj duši ima ne-

kog mučenika koji se lokalnom partijskom funkcioneru iskezio za par iljada maraka da bi komšijama ispred ulaza otvorio nakazu za prodavanje cigara i „milki“. U zemlji u kojoj se vrhuncem „biznisa“ smatra dobijanje titule „ovlašćenog distributera“, „zvaničnog uvoznika“ ili „ekskluzivnog pred-

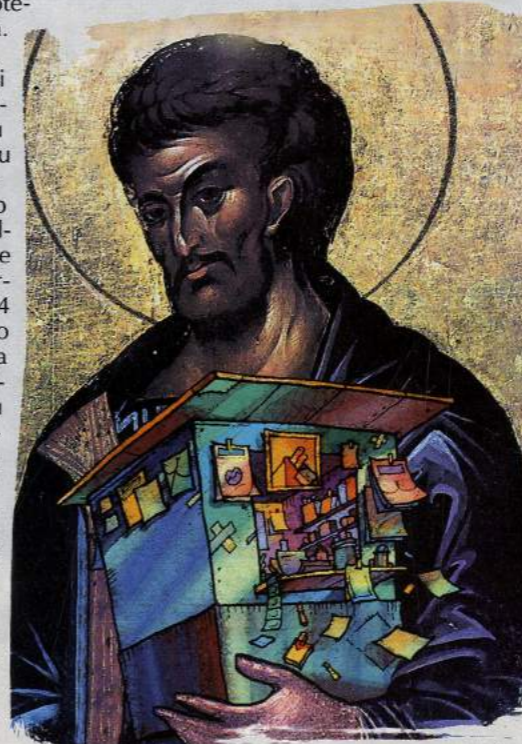
tavnika“, kiosci su dokazi popularnosti modernog ekonomskog načela da se milion maraka najlakše zaradi ako se proda milion žvaka/cigareteta/tampona/čokoladica sa po markom profita. Pome-nuh li uloške sa krilcima, koji upijaju neuporedivo bolje od onih koji nemaju ove leteće dodatke? Ne, izgleda.

Ideologiju ove države doskora je predstavljala zvezda. Nije li adekvatno razmiš-

ljati o tome da na

avetinjki prazno mesto na sredini plavobelo-crvene površine jugoslovenske zastave posadimo, umesto crvene petokrake, mnogokraku trašku nakrcanu žvakama koje pomažu sprečavanju karijesa, krilcima koje pomažu sprečavanju odlivanja i cigaretama koje pomažu sprečavanju nastavljanja života. Počevši sa raspadom društva koje je tvrdilo da ćemo u dalekoj budućnosti svi biti jednako bogati, dođosmo do društva koje se trudi da to postigne tako što svako ima svoju trafikku. Milošević, u takvom društvenom okruženju, možda i ima kiosk na Dedinju. Skupo ga je platio i neće ga dati konkurenciji. Prodaće sve što može da bi nabavio novu robu. Zameniće sve što je domaće uvoznim, jer to bolje ide. I propašće samo ako propadnu njegovi kupci. Jednog dana.

Komšija, kad zatvarate?

Ilustracija: Bob Živković

UŠTEDA: Igraju kao naši, pa i bolje, a koštaju manje

Brazilci u Zvezdi

Dragan Džajić je ispunio obećanje - u Crvenu zvezdu su ovog leta dovedena trojica Brazilaca: Santos Adilson, Žoze Gomez Fumasa i Vilijams Bartolomeo dos Santos. Santos Adilson, 22 godine, igra na poziciji levog beka, a dosad je igrao u brazilskom prvoligašu Gojani. Prvi utiski su odlični. Brz, prodoran, savremeni odbrambeni fudbaler koji zna da prede centar i uputi upotrebljivu loptu. Verovatno će zameniti Živkovića.

Žoze Gomez Fumasa, 22 godine, najbolji na mestu zadnjeg veznog (sličan Jokanoviću). Mnogi misle da ima mesta u prvom timu.

Vilijams Bartolomeo dos Santos, 25 godina, klasičan centarfor. Stigao je iz Vitorije Baija, bivšeg Bebetovog kluba. Preporučio se golovima (već tri u dva nastupa) i dobro saraduje s Pericom Ognjenovićem.

Brazilci svakako nisu koštali Zvezdu i sigurno su mnogo jeftiniji od domaćih igrača.

Stručno mišljenje o njima dao je i trener „crvenobelih“ Milorad Kosanović: „Ako nisu bolji, onda sigurno nisu ni slabiji od igrača s kojima raspolazemo. Još se privikavaju, ali su na pravom putu da istraju. Ukažu im priliku, jer očekujem da će u odsudnim momentima biti pravo pojačanje za nas.“

Zbog problema s papirima (FS Brazila je kasnio s izdavanjem licenci), njihovo potpisivanje dvogodišnjih ugovora je odloženo, ali potpis svakako mora biti stavljen do 15. jula (poslednji rok za prijavu igrača za naredni ciklus Kupa Uefa).

Fabrika snova

Internacionalni holivudski filmski festival održaće se od 5. do 10. avgusta i predstavljajuće selekciju igranih, kratkih i dokumentarnih filmova, animacija i radova u novim medijima. Cilj mu je da zvaničnom Holivudu predstavi nove nezavisne filmske autore.

Na gala ceremoniji 10. avgusta u hotelu Beverli hilton glumica Šeli Vinters dobiće nagradu za životno delo, a Ričard Zanut nagradu za posebna dostignuća u oblasti produkcije. Norman Džuison biće nagrađen za režiju, a Dejv Grasin i Stjuart Kopland za muziku.

Posetioci festivala koji sanjaju da postanu moćnici „fabrike snova“ moći će uz pomoć kompjuterske animacije da upravljaju „svojim“ filmskim studiom. Takođe, biće im preko Interneta omogućen pristup agentima, distributerima i finansijerima iz 100 vodećih filmskih kuća.

HOLIVUDSKI FESTIVAL:
Novo mesto za nezavisne autore

Foto: P. Mamuzić, S. Grujičić

Veliki broj ulaznih linija (33600, K56flex, ISDN) i dvostruki Internet link.

Flat rate - puni pristup Internetu za 95 ili 195 dinara mesečno.

Besplatno uputstvo za povezivanje i telefonska pomoć.

Bogati sadržaji na srpskom jeziku.

160.630 Internet konekcija u poslednjih mesec dana.

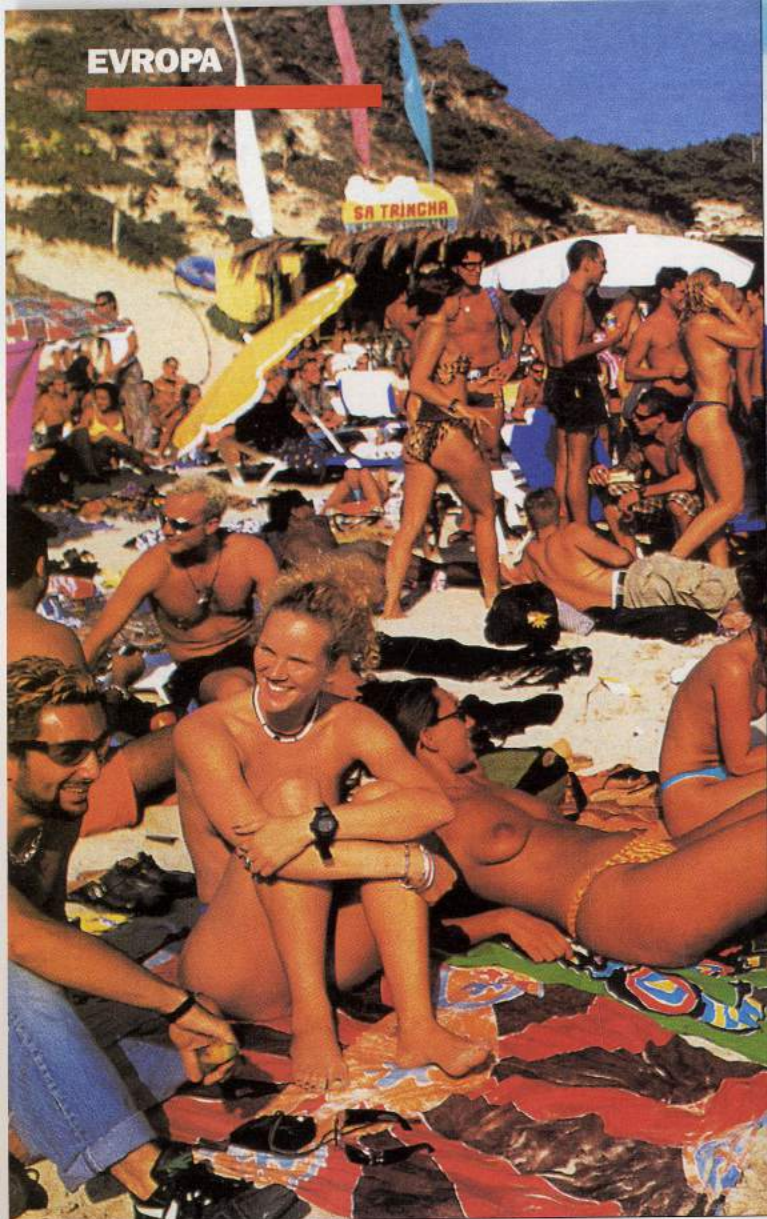
MOJ INTERNET

[S]

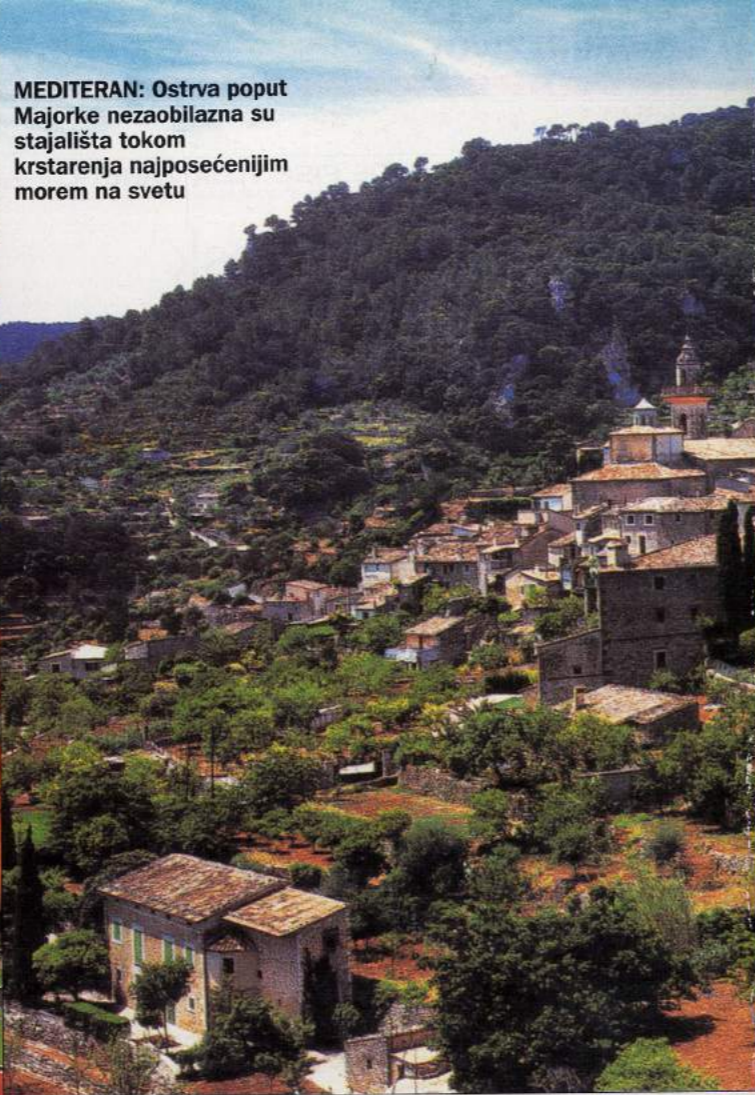
sezampro
ONLINE

Skadarska 40C/II, 11000 Beograd
011/3227 231
Internet Café
(radno vreme: 10⁰⁰ - 23⁰⁰ osim nedelje)

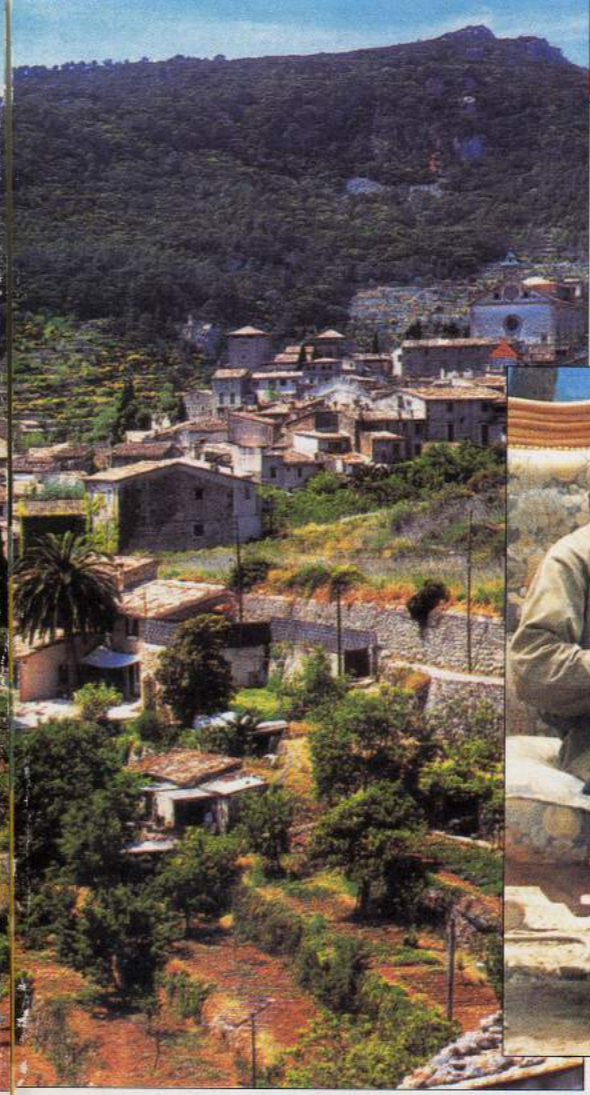

RAJ: Evropljani ove godine opet otkrivaju urbano letovanje - što podrazumeva vulkansko stenje i dobro opremljene luke i hotele gotovo na istom mestu

MEDITERAN: Ostrva poput Majorke nezaobilazna su stajališta tokom krstarenja najposećenijim morem na svetu

ADRENALIN: U turističku ponudu ove godine spada i obilaženje opasnih mesta po svetu

OSTRVA: Na većinu egzotičnih ostrva stiže se avionima koji sleću na peščane plaže

ZEMLJE KOJE NAJVIŠE ZARAĐUJU OD TURIZMA

1. SAD	\$ 64.400.000.000
2. ŠPANIJA	\$ 28.400.000.000
3. FRANCUSKA	\$ 28.200.000.000
4. ITALIJA	\$ 27.300.000.000
5. V. BRITANIJA	\$ 20.400.000.000
6. AUSTRIJA	\$ 15.100.000.000
7. NEMAČKA	\$ 13.200.000.000
8. HONG KONG	\$ 11.200.000.000
9. KINA	\$ 10.500.000.000
10. SINGAPUR	\$ 9.900.000.000

Podaci za 1997.

NAJVEĆI POTROŠAČI

1. NEMCI	14,2 %	\$ 50.675.000.000
2. AMERIKANCI	12,9 %	\$ 45.855.000.000
3. JAPANCI	10,3 %	\$ 36.792.000.000
4. BRITANCI	6,9 %	\$ 24.737.000.000
5. FRANCUZI	4,6 %	\$ 16.328.000.000
6. ITALIJANI	3,5 %	\$ 12.419.000.000
7. AUSTRIJANCI	3,3 %	\$ 11.687.000.000
8. RUSI	3,3 %	\$ 11.599.000.000
9. HOLANĐANI	3,2 %	\$ 11.445.000.000
10. KANAĐANI	2,9 %	\$ 10.220.000.000

Podaci za 1997.

LETOVANJE

Potruga za adrenalinom

Osim krstarenja, Kube i Havaja, Evropljane ovog leta najviše privlače putovanja po opasnim predelima

U Evropi je ova godina u turističkom smislu specifična. Svetsko prvenstvo u fudbalu održava se na Starom kontinentu i mnogi Evropljani odlučili su da svoj godišnji odmor provedu manjim delom na stadionima a većim delom u francuskim bistroima. Izveštaji govore da će mali broj „fudbalskih turista“ deo godišnjeg odmora provesti iza rešetaka. Evropljani i inače idu na mondijale, a Francuska je vrlo pristupačna, pa će mnogo više Evropljana, nego što je to običaj, u toj zemlji provesti odmor. **Međutim**, neće svi otići da gledaju fudbal. Među Evropljanima su najčuvjeniji turisti Britanci i Nemci koji nikako ne mogu da se naviknu na svoju nepredvidivu kli-

mu. Za Britaniju često kažu da leti ima upola manje stanovnika nego zimi. I to je istina. Prelistavajući razne veb sajtove na Internetu i razgovarajući sa ljudima iz te dve zemlje, može se zaključiti da je u Britaniji i Nemačkoj zavladała manija krstarenja brodovima. Menadžer jedne velike britanske turističke agencije zahvalio je producentima filma „Titanik“ na tome, jer je ubeđen da se mnogima dopao život na luksuznim prekookeanskim brodovima. Krstarenja koja se najčešće nude mogu se podeliti u dve grupe. U prvoj su krstarenja koja počinju u Lamanšu (najčešće u Doveru, Portsmouthu i Sautemptonu) ili Hamburgu i završavaju se u Sredozemlju (na Mal-

MANIJA: Engleski i nemački turisti ove godine najviše vremena i novca potrošće na krstarenja, što luksuznim „lajnerima“, što malim brodovima, najčešće jedrenjacima

NAJLEPŠA: Na više od 500 kilometara francuske Azurne obale nalazi se na stotine najluksuznijih gradova odmarališta

ti, Kipru, Rodosu, Tunisu). Na ta krstarenja ide se „lajnerima“ opremljenim bazenima, restoranima, kockarnicama i ostalim luksuzom koji ih čini plovećim hotelima sa pet zvezdica. Čar takvog krstarenja jeste u samom boravku na brodu, pa čitavo krstarenje traje i do 20 dana uz zaustavljanja na francuskoj atlantskoj obali, u Portugalu, u Gibraltaru i raznim ostrvima Mediterana. U drugu grupu krstarenja spadaju avanturistička putovanja malim brodovima, sve češće jedrenjacima. Na njih se polazi avionom do neke mediteranske destinacije, a onda brod obilazi sve što treba videti na najposećenijem moru na svetu. Putnici ne spavaju na brodu, već im je u svakoj luci do koje doprevaju rezervisan smeštaj, pa je prednost takvog putovanja što se na njemu bolje upoznaju sa posećena mesta. Društva na brodu su manja, pa često putovanje završi trajnim prijateljstvom. Nezaključno je ulaziti dalje u detalje toga kako se odmaraju i kuda sve putuju Nemci i Britanci, jer generalizacije ne postoje. Pripadnici ova dva naroda naći ćete na svim meridianima. Pomenuta krstarenja samo su jedan od popularnijih trendova ove sezone. Taj trend će, sudeći po svemu, pratiti i stanovnici zemalja Beneluksa.

Što se tiče Francuza, oni tradicionalno ostaju u svojoj zemlji i za to postoje dva čvrsta razloga. Prvo, Francuzi su genetski alergični na svako mesto na planeti na kome se ne govori francuski i ne piju francu-

ska vina, a, kao drugo, potpuno je besmisleno putovati u inostranstvo kada za najviše pet sati vožnje vozom stižete do jedne od najlepših obala sveta, Azurne obale. Na preko pet stotina kilometara francuske sredozemne obale nalazi se na stotine najluksuznijih gradova odmarališta, tako da i izuzetno dugovečan Francuz može svake godine da ode u neko drugo mesto gde se govori francuski i piju francuska vina. U ponudama francuskih turističkih agencija ovog leta ipak ima nekoliko stranih odredišta za one koji su naklonjeni putovanjima. Naravno, to su bivše francuske kolonije koje zadovoljavaju dva pomenuta najvažnija uslova. Ove godine najavljen je veći odlazak Francuza na Martinik, Majotti, Madagaskar, Obalu Slonovače, Gvadelupe, Komorska ostrva i Senegal. U ovim zemljama izgrađena su luksuzna odmarališta isključivo za strance i ona predstavljaju veliki izvor prihoda za njihove vlade, iako su vlasnici, naravno, Francuzi. Gvadelupe, na primer, ove godine očekuje 330.000 turista i prihod od 98.000.000 dolara, a Martinik oko 153.000 turista i prihod od 87.000.000 dolara. Isto koliko i Francuzi, leti su svojoj zemlji verni Španci i Portugalci. Jedan razlog je isti kao i za Francuze (bogatstvo domaće ponude), a drugi je mnogo prozaičniji. Koliko god da ih Evropska unija šlepuje svom snagom, Španci i Portugalci još nemaju novca za turistička putovanja po inostranstvu.

Prošle godine prvi put su se na listi deset najvećih turističkih nacija na svetu pojavili Rusi. Da li zato što je njihova privreda počela da se oporavlja dovoljno da zadovolji neke stanovnike, ili iz nekog drugog razloga, tek Rusi su se razmislili po svetu. Najčešće njihovo odredište bilo je Turska, jer su Turci izgradili privlačna i jeftina odmarališta na obali Sredozemnog mora. Godine 1996. u Turskoj je boravilo čak 400.000 Rusa. Veliki broj je iskoristio priliku da poseti sveta mesta u Izraelu, od sedajući kod svojih prijatelja ruskih Jevreja koji su se masovno iselili u jevrejsku zemlju. Čini se da im je ipak smetalo što ih u inostranstvu gledaju malo čudno kada organizuju tradicionalne ruske pijanke, pa se ove godine neko dosetio i počeo je da cveta novi biznis. I inače impresivna rečna putnička flota Rusije većim delom je privatizovana, a imućni vlasnici brodova pretvorili su ih u ekskluzivne ploveće klubove za bogatu klijentelu. Najčešća maršruta je rekom Volgom, od Gorkog u blizini Moskve čitavom dužinom do Volgograda, zatim Donom do Crnog mora, pa najčešće u poznati letnjikovac Soči, ili, po izboru, u Odesu koja se polako ali sigurno pretvara u luksuzno letnje odmaralište, a nekad čak u Tursku, u Istanbul. Dovoljno vremena da se na brodu svašta doživi. Oni koji su putovali kažu da je iskustvo hedonističko. Toliko o nacionalnim navikama najvećih evropskih naroda.

ŠPANJA: Najveći broj Španaca još nema novca za letovanje u inostranstvu, a bogata domaća ponuda omogućava im da se sasvim lepo osećaju i na svojim plažama

PONUĐA: Dobro letovanje ne može se zamisliti bez ovakvih prizora, a nešto slično na Kubi može se naći za samo tri dolara dnevno

Najveća otkrovenja evropske turističke industrije ove sezone su Kuba, Havaji i adrenalin. Nekada je prosečan zapadni Evropljanin na Kubu putovao samo ako ga neko odatle pozove i samo tada je, možda, mogao da dobije vizu. Onda je Fidelu Kastru ponestalo novca i on je odlučio da sledi primer Kineza koji se nisu odrekli socijalizma a prihvatili su kapitalizam. Do kubanske vize danas je u svim zapadnoevropskim zemljama lako doći. Prošle godine na Kubi je bilo preko 150.000 stranih turista, a ove godine očekuje se bar dvostruko više. Turisti žele da „budu svedoci Kastrovog vremena“, da vide Havanu koja i danas izgleda kao i 60-ih godina ovog veka i da se provozaju studbejkerom iz 1959. godine. Mnogi ispravno smatraju da ovih godina polazi poslednji voz da se vidi „neiskvareno“ ostrvo, to jest Kuba sa prirodnim plažama i lepotama pre nego što na njoj niknu luksuzni hoteli, odmarališta i bazeni. Oni koji su Kubi najbliže ne mogu baš lako da odu do nje. Američka vlada ne dozvoljava ni domaćim ni stranim avio-kompanijama da sa američkih aerodroma lete

za Kubu, pa Amerikanci moraju prvo da otputuju u Kanadu ili Meksiko. Evropljane u sopstvenom aranžmanu prevoz (nekada se samo iz Moskve letelo za Havanu, danas je to moguće iz svake veće evropske vazdušne luke) košta između 1.000 i 1.200 dolara, a turističke agencije imaju povoljnije paket-aranžmane. Jedno noćenje sa polupansionom na Kubi još se može pronaći za oko tri dolara.

Havaji su sasvim suprotno otkriće. Taj skup pacifičkih ostrva bio je decenijama sinonim za raj na zemlji. Preduzimljivi američki hotelijeri dali su sve od sebe da iskoriste ljubav turista prema crnim vulkanskim plažama, plavom okeanu, palama, zalasku sunca i tamnoputim devojkama u cveću i izgradili su desetine najluksuznijih hotela, stotine manjih objekata i hiljade barova, noćnih klubova i kafeterija. Za palme i kućice od trske na romantičnim plažama ostalo je sve manje mesta, a sa njima su nestali i turisti. Poluprazni hoteli morali su da snize cene. Evropljani ove godine opet otkrivaju da je, ako vam ne smeta „urbano“ letovanje i dvanaesto-

časovni let, jeftinije letovati na Havajima nego na Krfu.

Što se adrenalina tiče, to je sasvim novo otkriće, i, mada verovatno neće postati noseći stub evropske turističke industrije, može se očekivati masovnija potražnja među mladim Evropljanima punim suvišne energije sada kad su rejv žurke počele da izlaze iz mode. Reč je o tome da su se pojavile agencije koje nude najzbudljivija, najopasnija, najrizičnija putovanja na svetu. Njihova ponuda uključuje četiri vrste putovanja. Putovanja po raznim problematičnim ili ratnim zonama u svetu, alpinističke ekspedicije na najopasnije planinske vrhove, plovidbe malim brodovima po čudljivijim okeanima i neverovatne safarije. Ako se odlučite za prvu kategoriju, verovatno ćete završiti na proputovanju po Alžiru gde ćete obići oblasti u kojima operišu islamski gerilci i ubijaju sve na svom putu, a najradije strance, ili u Gvineji Bisao, ili na safariju po granici Eritreje i Etiopije, sve u pratnji nekog „bivšeg pripadnika SAS ili Legije stranaca“. Moguće je i planinarenje po Kašmiru, gde su pre godinu dana oti strani planinari od kojih je do danas samo jedan pronađen, i to mrtav. U ponudi je i poseta pobunjenim plemenima u Bahreinu koja otimaju strance pa ih prodaju vladi. Obično planinarenje je već poznata stvar kao i svi rizici koje sobom donosi. Isto je i sa plovidbom. Safari vas može odvesti u udaljene oblasti Afrike i Azije na teritorije raznih plemena za koja se nikada ne zna kako će reagovati kada nedaleko od svog sela zateknu strance. I pored najbolje volje, takve aranžmane verovatno nećete naći ni na Internetu ni u časopisima ili novinama, jer bi agencije koje bi se oglašile verovatno imale problema sa osiguranjem. Istini za volju, neki koji su probali tvrde da su u stvari putovanja dobro isplanirana, tako da izgledaju opasno a da to zapravo nisu. ■

BOJAN BRKIĆ

ZEMLJE SA NAJVEĆOM TURISTIČKOM POSETOM

	ukupno turista
1. FRANCUSKA	61.500.000
2. SAD	44.791.000
3. ŠPANJA	41.295.000
4. ITALIJA	32.853.000
5. V. BRITANIJA	26.025.000
6. KINA	22.765.000
7. MEKSIKO	21.723.000
8. MAĐARSKA	20.670.000
9. POLJSKA	19.420.000
10. KANADA	17.345.000

Podaci za 1997./Izvor: Svetska turistička organizacija

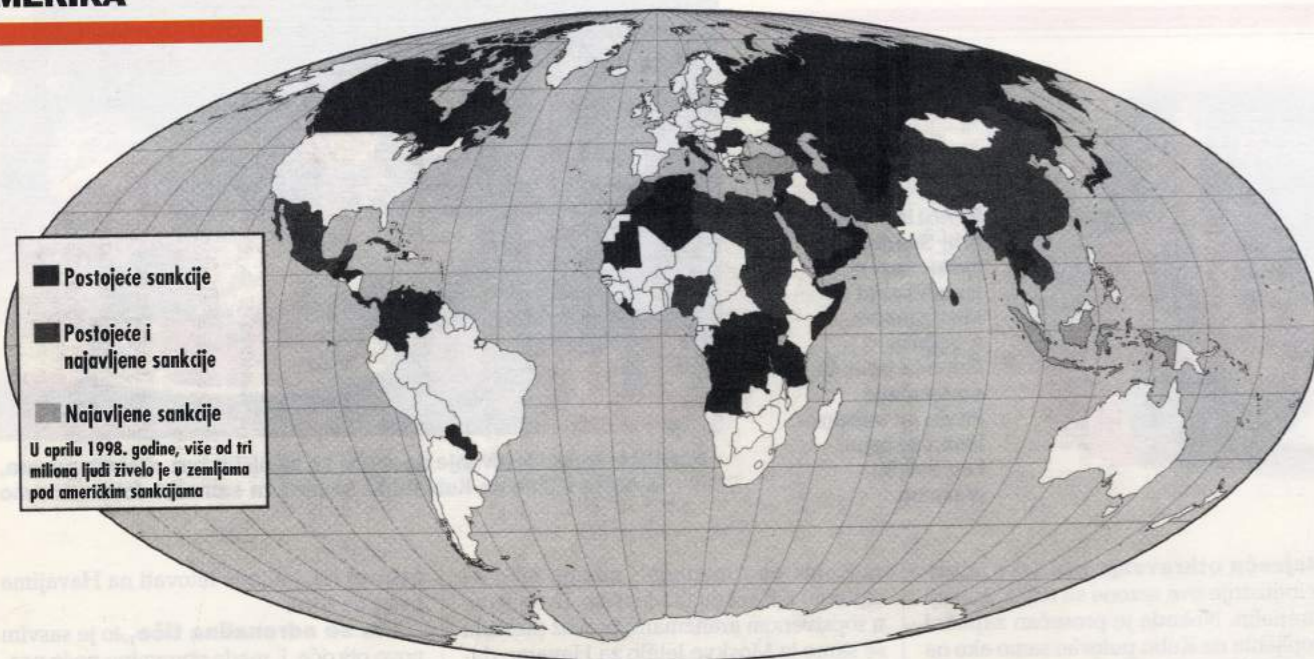

TROŠAK: Samo Nemci godišnje potroše više od 50 milijardi dolara na turizam

ZARADA: SAD godišnje od turizma ostvare prihod od oko 64 milijarde dolara

KARTA ZEMALJA POD SANKCIJAMA: Od Prvog svetskog rata Amerika je 115 puta zavela kaznene mere drugim državama, od čega 61 put u poslednjih pet godina. Novi američki zakon o slobodi od progona zbog vere mogao bi da ograniči trgovinu sa oko 75 zemalja sveta

SANKCIJE

Geopolitički delirijum

Amerika danas drži 40 odsto svetske populacije pod udarom raznih kaznenih mera

Još od propasti Rimskog carstva nikad nijedna država nije vladala svetom tako nadmoćno kako to danas čine Sjedinjene Američke Države. Unipolarni svet više i ne osporava američku hegemoniju: američki politički, privredni i kulturni model kopira se i imitira gotovo u svakom kutku zemaljske kugle.

Lideri te zemlje ne libe se da, poput šefice Stejt departmenta Madlen Olbrajt ovog proleća, teatralno javno proklamuju: „Mi stojimo iznad i vidimo dalje od drugih zemalja“. U najnovijem broju uglednog vašingtonskog spoljnopolitičkog časopisa „Forin polisi“ ovakvo padanje u trans nazvano je simptomom bolesti zvane „geopolitički delirijum“. U Vašingtonu su, međutim, neuporedivo glasnjivi i uticajni pobornici suprotne teze: da je sadašnja, u istoriji nezabeležena, hegemonija Amerike u međunarodnim odnosima jedinstveni primer „benevolentne imperije“ i da je ta hegemonija u direktnom interesu ogromne većine svetske populacije.

Svet se od pada Berlinskog zida prome-

nio do te mere da je sada moguće biti svetski hegemon, a pri tom na održavanje hegemonističke uloge ne „potrošiti“ život nijednog svog vojnika. Današnja hegemonija može se održavati relativno jeftino i bezbolno delovanjem Ujedinjenih nacija, a sve više i posredstvom unilaterlnih sankcija pod kojima SAD danas drže blizu 40 odsto stanovnika sveta. U aprilu 1998. godine, više od tri milijarde ljudi širom sveta živelo je u zemljama protiv kojih je Vašington zaveo ovu ili onu vrstu unilaterlnih sankcija. Unilateralan je i „spoljašni zid“ sankcija pod kojim SAD i dalje drže Jugoslaviju, služeći se svojim ogromnim uticajem u međunarodnim organizacijama, kakve su Svetska banka i Međunarodni monetarni fond, čak i pošto je Savet bezbednosti UN krajem 1995. godine ukinuo sankcije SRJ.

Krivulja primene američkih sankcija vrtoglavo se penje od 1993. godine. Od kraja Prvog svetskog rata, dakle, za poslednjih 80 godina, Amerika je ukupno 115 puta zavela sankcije protiv drugih država, od čega su 61 put sankcije zave-

ŠTETA: Zbog sankcija nametnutih drugima, američki izvoznici izgubili su između 15 i 19 milijardi dolara u 1995. godini

dene u poslednjih pet godina!

U SAD je u poslednje dve godine dramatično porastao broj uticajnih pojedinaca koji se protive ovako širokoj upotrebi sankcija, kritikujući ih kao izuzetno „tupo oruđe“ američke spoljne politike. Pre su u Americi tradicionalno neuticajni levičari bili ti koji su na domaćoj sceni napadali sankcije kao izraz američke dominacije nad ostatkom zemaljske kugle, brinući zbog posledica sankcija po stanovništvo zemalja pogođenih ovim izrazom američkog nezadovoljstva njihovim režimima.

KINESKI sindrom

Žestoka debata vođena je u Americi oko ponovnog odobravanja trgovinskog statusa „najpovlašćenija nacija“ Kina. Javno se uglavnom baratalo argumentima morala, ali evo šta kažu brojke.

Kina u SAD izvozi robu u vrednosti od preko 50 milijardi dolara. Gubitak statusa najpovlašćenije nacije umanjio bi taj izvoz bar za trećinu. Iznos od 15 milijardi dolara predstavlja manje od pola procenta bruto nacionalnog proizvoda najmnogoljudnije zemlje sveta, čija je privreda doskora godišnje rasla po stopi od deset odsto. Gubitak ovog statusa bi, dakle, eventualno smanjio tu stopu rasta za nešto manje od polovine jednog procenta. Takav ekonomski „udarac“ teško da bi naterao kineske rukovodioca da promene unutrašnju politiku u skladu sa američkim viđenjem ljudskih prava.

Kineski gubitak statusa najpovlašćenije nacije, međutim, teško bi pogodio mnoge sektore američke privrede: trgovce na veliko i malo, brodogradnju, proizvođače i potrošače cipela i tekstila. Zbog strukture kineskog izvoza, ovakvo sankcionisanje Kine više bi pogodilo američku nego kinesku stranu. Uostalom, broj Amerikanaca koji kupuje cipele veći je od broja Kineza koji pravi cipele!

PARTNERI: Evropske zemlje su nasuprot odluci Amerike investicijama podržale iransku naftnu kompaniju

Odskora se, međutim, stvara snažan antisankcijski lobi rukovođen poslovnim interesima, a ne levičarskim uverenjima. Američki biznis tvrdi da američke sankcije nanose štetu jedino američkim izvoznicima, koji su samo u 1995. godini izgubili između 15 i 19 milijardi dolara zbog različitih trgovinskih i drugih zabrana i barijera izglasanih u Kongresu SAD. One, osim toga, deluju poput neutronske bombe: uništavaju privredu, nanose bedu stanovništvu, dok politički establišment ostaje nedirnut. Čak, kao u slučaju Iraka ili Srbije, pomažu režimu na vlasti, jer zadiru u suverenitet i dostojanstvo zemlje. Koja bi zemlja, da parafraziramo jednog američkog kritičara sankcija, „izabrala nacionalno poniženje pre nego privredne nedaće“?

Američki poslovni svet okupio se u koaliciji zvanj USA-ENGAGE, koja zvoni na uzbunu protiv prekomerne upotrebe sankcija. Ova organizacija upravo je obelodanila da su četiri nova zakona koja predviđaju upotrebu sankcija uspešno prošla kongresnu proceduru, a šest čeka da ih usvoji drugi kongresni dom. U Predstavničkom domu upravo je usvojen Zakon o slobodi od progona zbog vere, koji bi mogao da ograniči trgovinu sa oko 75 zemalja sveta, ako se ozbiljno shvati najnoviji izve-

GLAS biznisa

„Ponekad se čini da su sankcije postale jedino oruđe u našem spoljnopolitičkom priboru. Podseća me to na staru izreku: Kad ti je jedino oruđe čekić, svaki ti problem liči na ekser. Kad razmišljam o efikasnosti sankcija, počinjem da mislim da mi češće i žešće udaramo po sopstvenom palcu, nego po ekseru!“

Arči Danhem, predsednik naftne kompanije „Konoko“

štaj Stejt departmenta o zloupotrebama ljudskih prava širom sveta. Biznismeni upozoravaju na to da se prostor koji su američke firme prinudene da napuste uskoro popunjava kompanijama iz drugih zemalja, često upravo onih koje Amerikanci nazivaju „savezničkim državama“ (kao što su vodeće evropske sile i Japan). Takav je slučaj sa Iranom, gde se cela Evropa solidarizovala sa francuskom odlukom da podrži investicije nacionalne naftne kompanije u ovoj zemlji koju je Amerika proskribovala. Evropljani su pružili i žestok otpor takozvanom Helms-Bartonovom zakonu, kojim Amerikanci žele da sankcionišu ne samo Kubu već i sve druge zemlje koje uprkos američkom otporu žele da posluju sa Kubom.

Sankcije su postale, veće njihovi američki kritičari iz redova biznismena, „spoljna politika lenjivaca“, na prvi pogled bezbolan način da se spoljnopolitički ciljevi ostvare „namah“. Ekonomska pomoć i sankcije naizmenično se koriste kao mantra: ako je Vašingtonu po volji šta neka druga zemlja radi, stigne joj ček; ako Vašingtonu nije po volji, stignu sankcije. ■

LJILJANA SMAJLOVIĆ

KLINTON U KINI: Kada bi joj Amerika ukinula status najpovlašćenije nacije, Kina bi godišnju stopu rasta smanjila samo za pola procenta

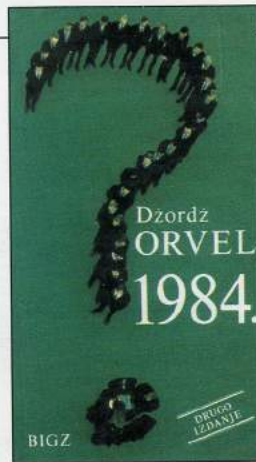

Veliki brat Orvel

Veliki engleski pisac Džordž Orvel stekao je svetsku slavu romanom „1984“, delom koje u maniru naučne fantastike opisuje totalitarni svet u kojem se gazi ljudsko dostojanstvo, Veliki brat nadzire sve, država kontroliše privatne domove, deca vlastima potkazuju roditelje, a odrasli denunciraju jedni druge policiji... Pedeset godina nakon objavljivanja ovog klasičnog dela svetske literature, ispostavilo se da se i njegov autor u svoje vreme bavio potkazivanjem umetnika, pisaca, kolega i prijatelja. Orvel je dostavio 1949. godine britanskom Forin ofisu, odnosno njegovom antikomunističkom propagandnom odelu zvanom Odeljenje za istragu podataka, spisak od 130 ljudi koje je osumnjičio kao komunističke simpatizere ili pritajene članove Komunističke partije.

Početak jula ove godine u najnovijem izdanju sabranih dela ovog pisca prvi put je objavljen ovaj spisak, na kojem se nalaze neki od najčuvenijih britanskih i američkih intelektualaca toga doba, poput dramskog pisca Džordža Bernarda Šoa, komičara Čarlija Čaplina, pesnika Stivena

CINKAROŠ:
Pisac protiv totalitarizma nije odoleo da sačini svoj spisak ljudi opasnih po državu

Spendera, te režisera Orsona Velsa, pisca Džona Štajnbeka, pesnika Pola Robsona... U Velikoj Britaniji je u toku novinska kampanja u kojoj istaknute ličnosti (uglavnom desno od centra) brane velikog pisca od optužbi da je bio cinkaroš, koristeći se argumentom da 1949. godine više nije bilo nikakvog moralnog opravdanja za žrtve Orvelove denuncijacije, odnosno za one koji su bili prosvjetski opredeljeni i nakon što su obelodanjene razmere staljinističkih čistki i posledice Gulaga.

Amvej - cenzura

Poljska inteligencija tvrdi da zemljom kruži bauk cenzure nalik na bivšu komunističku. Najtraženiji video na crnom tržištu u Krakovu je snimak dokumentarnog filma „Dobro došli u život“, čije je emitovanje sud u Poljskoj privremeno zabranio na zahtev američke kompanije Amvej, specijalizovane za prodaju proizvoda za kućnu higijenu „od vrata do vrata“.

Zabranjeni dokumentarac bavi se propagandnom agresivnošću i marketinškom tehnikom Amveja, koji je kao distributere svojih proizvoda angažovao armiju od 80.000 Poljaka, obećavajući im brzo bogatstvo i kapitalistički način života.

Kina je nedavno zabranila direktnu prodaju Amvejevih proizvoda, u želji da naivne kineske građane, nenaviknute na agresivne zapadne marketinške metode, zaštiti od zloupotrebe.

Najtraženiji poljski list „Gazeta viborča“ objavio je scenarij zabranjenog dokumentarca, a grupa intelektualaca poslala je peticiju predsedniku Aleksandru Kvašnjevskom u znak protesta protiv sudske zabrane.

Cenzurisani Šešelj

Tout Belgrade je došao samo na prijem izraelskog ambasadora

Ubeogradskom diplomatskom koru vlada uverenje da najbolje prijeme u ovo godišnje doba priređuju britanska i američka ambasada.

Režim je retka zverka na prijemima u ovim ambasadama. Kada su britanski ambasador Brajan Doneli i njegova saputnica Džulija Njusom 2. juna priredili koktel povodom rođendana njenog kraljevskog veličanstva Elizabete II, predstavnici jugoslovenskih vlasti uglavnom su propustili priliku da taj događaj uveličaju svojim prisustvom. U nešto većem broju odazvali su se, dvadesetak dana kasnije, pozivu američkog otpravnika poslova Ričarda Majlsa i njegove supruge Šeron da u Užičkoj 44 proslave najveći nacionalni praznik SAD, Dan nezavisnosti.

U bašti prelepe američke rezidencije (kuću je dvadesetih godina ovog veka podigao Nikola Uzunović, dugogodišnji predsednik Vlade Kraljevine Jugoslavije) naročito je bila upadljiva visoka uniformisana prilika general-pukovnika Aleksandra Dimitrijevića. Dotični kosovac se u diplomatskim krugovima inače ponaša savršeno šarmantno i opušteno i služi Vojsci Jugoslavije na čast: ima smisla za humor, ima duha, i ne krije to u susretu sa opozicionim političarima.

Opozicija, opet, ne izbiva sa ovih prijema. Opozicioni političari i nezavisni novinari neizbežno su dekor na diplomatskim koktelima zapadnih ambasada, mada za velike državne praznike i američka i britanska ambasada redovno na proslavu pozivaju ne samo državne funkcionere već i takozvane režimske novinare, odnosno ljude sa državne televizije. Izuzetak je Vojislav Šešelj, koga Amerikanci i Britanci nisu zvali u goste ni kada je bio u opoziciji, niti ga zovu sada kada je na vlasti. To nije slučaj sa svim zapadnim ambasadama: Šešelj je ovog leta viđen na prijemima ne samo prijateljskog grčkog već i italijanskog poslanstva.

Bašta pokojnog Nikole Uzunovića (ima je nacionalizovano posle rata, a Amerikancima je ustupljeno posle sukoba sa Informbiroom, izričito u znak zahvalnosti za podršku Jugoslaviji) 2. jula u podne bila je politički pluralno, multikulturno, multietničko i multifunkcionalno središte Beograda. Tu se patrijarh Pavle sreao sa beogradskim muftijom Jusufpahićem, američka državljanka Radmila Milentijević mimoišla se sa princem Jelisavetom, a Vuk i Danica Drašković časkali su sa Azemom i Nadirom Vlasi. Došao je i Zoran Đinđić, kome u ovoj ambasadi nikad nije zaboravljeno (a po svoj prilici ni oprošteno) što se oglasio o poziv Madlen Olbrajt za vreme njene prošlogodišnje posete Beogradu. Došli su predstavnici sandžačkih muslimana i vojvođanskih Hrvata, došli su rokeri i „seriozni“ umetnici, novopečeni bogataši i siromašni intelektualci, poznati lokalni „borci za ljudska prava“, kao i pokojni predstavnik „kršilaca“ tih prava.

ZVANICA: Princeza Jelisaveta na prijemu u američkoj ambasadi

Jedino Izrael ima moć da privuče reprezentativniji segment YU društva. Izraelski ambasador u Beogradu David Sason poznat je u diplomatskom koru kao čovek sa dobrim vezama sa ovdanjsnom vlasti, vezama koje potiču još iz vremena kada je službovao u Grčkoj zajedno sa Milanom Milutinovićem. Izrael je ove godine slavio 50-godišnjicu postojanja svoje države. Sason je tim povodom 30. aprila u Kristalnu salu beogradskog „Hajata“ pozvao tout Belgrade, i tout Belgrade je došao. Među bezmalo hiljadu zvanica, koje su uživale u koncertu izraelske grupe Between Times (na opšte oduševljenje Kristaline sale na kraju je odsviran i moravac), bilo je prisutno bar pola savezne i republičke vlade. David Sason, koga ne ignoriše ni samo rukovodstvo SPS, pokazao je te noći Beogradu kako bi izgledali diplomatski prijemi i kokteli kad ne bismo živeli u međunarodnoj izolaciji, kada bismo živeli kao sav normalan svet.

NOVI POSAO: Kancelar Viktor Klima (desno)

Beč na mucu

Od 1. jula ove godine, Austrija je smenila Veliku Britaniju na kormilu Evropske unije. To je prvi put da je njoj pripala privilegija šestomesečnog predsedavanja evropskom petnaestoricom, i kancelaru Viktoru Klimi izuzetno je stalo da se iskaže na položaju predsedavajućeg Saveta ministara.

Sa Austrijom će to biti slučaj ukoliko se do Nove godine, na primer, skreću poljoprivredne subvencije na koje EU troši više od polovine svog ukupnog budžeta od 100 milijardi dola-

ra, što bi automatski ubrzalo pregovore o prijemu Češke i Mađarske u EU.

Uprkos maloj populaciji (osam miliona ljudi) i nevelikoj privredi (bruto društveni proizvod iznosi 152 milijarde dolara), Austrijanci uživaju izuzetno visok životni standard (BDP je 19.000 dolara po glavi stanovnika). Taj standard mogao bi biti ugrožen ako se Austrijanci budu morali takmičiti sa istočnim susedima koji imaju produktivnost sličnu austrijskoj, a neuporedivo jeftiniju radnu snagu.

Češki zid

Romi u češkom gradiću Usti nad Labem moraju do avgusta da se poprave. Ako to ne učine, gradski oci ogradiće ih četiri metra visokim zidom od ostarjelih njihovih „pristojnih sugrađana“. Usti nad Labem nalaze se sasvim blizu nemačke granice, severno od Terezina, čuvenog po nacističkom koncentracionom logoru za Jevreje u vreme Drugog svetskog rata. Predmet spora u Ustima je sirotinjsko naselje u kojem živi svega 200 Roma koji su, veli štampa, zagorčali život komšijama jer su prljavštinom privukli pacove „velike kao mačke“.

Romi tvrde da je za probleme kriv grad, koji je za nastojnika uposlio pijanca, i nije obezbedio kante za smeće. U desetomilionskoj Češkoj živi 300.000 Roma, a Usti nad Labem nisu jedini grad u kojem su Česi ispoljili rasizam prema ovoj nacionalnoj manjini.

NEPOŽELJNI: Od 1989. godine češki skinhedsi usmrtili su najmanje 38 Roma

ni. Od 1989. godine, češki skinhedsi i njihovi simpatizeri prouzrokovali su smrt najmanje 38 Roma. Šezdeset dva odsto Čeha priznaje da ima „loše mišljenje“ o Romima.

OSNIVAČ

Slavko Čuruvija

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Dragan Bujošević

ZAMENIK GLAVNOG UREDNIKA

Ivan Radovanović

ŠEF DESKA

Milorad Vesić

UREĐUJE KOLEGIJUM

Ljiljana Smajlović, dr Branka Prpa,

Dragan Mojović, Bogdan Tirnanić,

Voja Žanetić, Aleksandar Tijanić,

Slavko Čuruvija

REDAKCIJA

Ljubomir Benić,

Srboljub Bogdanović, Olivera

Bročić, Ana Davičo, Marina

Fratucan, Ivana Janković, Vesna

Kostić, Zoran Mamula, Slađana

Popović, Maja Slavnić, Koča

Sulejmanović, Dušan Zdravković,

Biljana Živančević

FOTOGRAFIJA

Predrag Mamuzić

LEKTORI

Ljiljana Simić, Sandra Šare

LIKOVNO-GRAFIČKA REDAKCIJA

Darko Novaković,

Dragan Stojanović

KOMPIJUTERSKA PRIPREMA

Darko Knežević, Ivan Miladinović,

Predrag Petković

IZDAVAČ

DeTePress

Beograd, Kosovska 26/V

DIREKTOR IZDANJA

Ivan Tadić

DIREKTOR PRODAJE

Tomislav Rajković

TELEFONI:

Centrala: 3298-020

Fax: 3298-067, Direktor prodaje:

3298-020, lok. 694, Marketing:

3341-738, 3341-682, 3340-527

TIRAŽ I DISTRIBUCIJA

Press distributer d.o.o.

Terazije 16, tel. 686-233,

641-142

ŠTAMPA

„Birografika“ Subotica

e-mail

evrodesk@dnevнитеlegraf.com

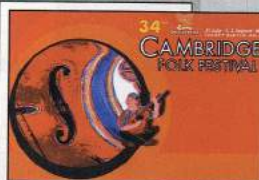

Mitovi i monstri
od Kiklopa do čudovišta
iz Loh nesa i godzile
do 13. septembra
Prirodnjački muzej
London

Izložba skulptura i pejzaža
Maksa Ernesta
do 27. jula
Centar Pompidu
Pariz

Čarls Vels,
folk festival
do 2. avgusta
Kembridž

Bundesgartens sou
izložba cveća na
4.000 kvadrata,
u okviru izložbe
„Nedelja klovnova“
od 25. do 31. avgusta
Gelzenkirchen

Trke Formule 1
26. jul
Celtvet (Austrija)

Verbenas, festival
posvećen
Bogorodici
do 15. avgusta
Madrid

Izložba slika Roja
Lihtenštajna
do 27. septembra
Fond Ernst Bejeler
Bazel

Operski festival
do 30. avgusta
Verona

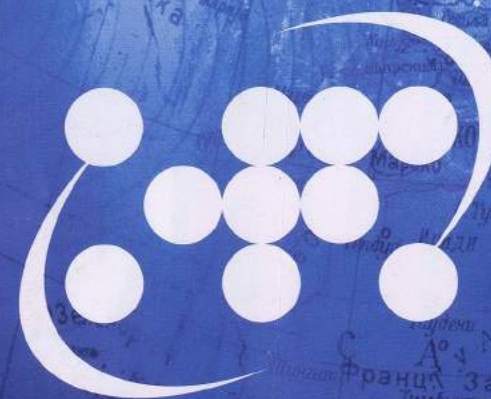
Open Romania
teniski turnir
14. septembar
Bukurešt

dobrodošli na Mrežu

Vašington

8 Mbps

Beograd

InfoSky

Internet posrednik
sa pouzdanim vezama, vrhunskim stručnjacima i povoljnim cenama,
koji brine o svojim korisnicima.

INFORMATIKA

Internet Posrednički Centar (IPC), 11000 Beograd, Jevrejska 32, tel: (011) 3215 220, 3215 292

www.InfoSky.net

ALFA 156

DELTA M

GENERALNI ZASTUPNIK

DRAGOSLAVA JOVANOVIĆA 11, 11000 BEOGRAD
Tel/fax: (011) 3231-341, 3240-467, 3243-445, 3243-446
E-mail: delta.m @ deltay.com

ASIMBONFGO
RTHMJSETIAI
ZSFINOPTTEED
CVOMSE. DLJ
BDOSHONMO
DOLGPEAOVF
RNO.PTAB

ASIMBONFGO
RTHMJSETIAI
ZSFINOPTTEED
CVOMSE. DLJ
BDOSHONMO
DOLGPEAOVF
RNO.PTAB

DNEVNI
TELEGRAF